شماره (٧٠) ئایار (٢٧٠٩-٢٧١٠) کوردی (٢٠١٠) میلادی

گوڵسوو

مجلەیەگ هەفتانە گشتیە لەلاین
دەزگای رووشنهویری (شەفەق) بڵاوئەکریەگ

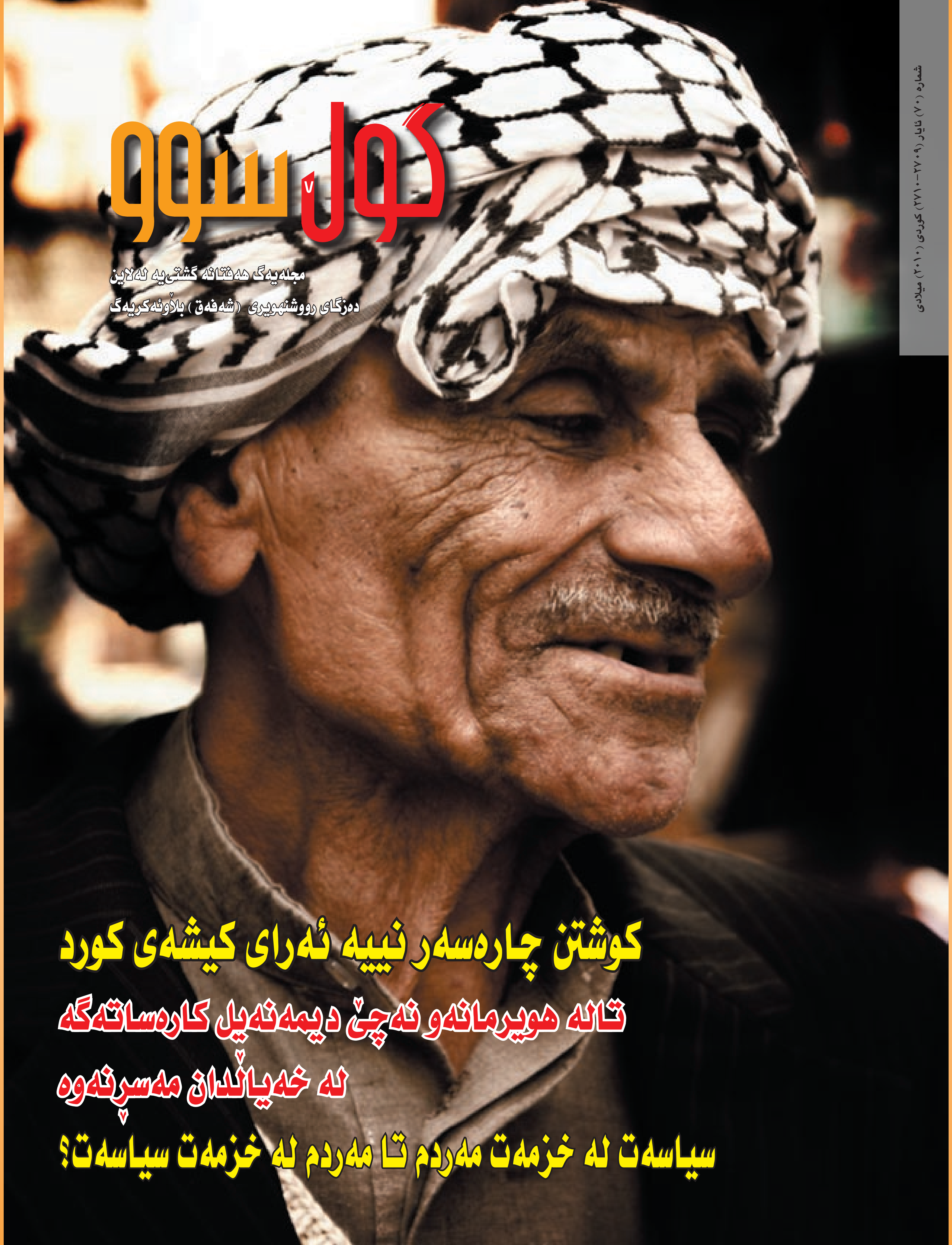

کوشتن چارەسەر نییە ئەرای کیشەی کورد

تاڵە هویرمانەو نەچێ دیمەنەیل کارەساتەگە لە خەیاڵدان مەسڕنەوە

سیاسەت لە خزمەت مەردم تا مەردم لە خزمەت سیاسەت؟

گول سوو

GULL SOO MAGAZINE

مجلەیەگ هەفتانە گشتیـیە لەلاین دەزگای رووشنهویری
ورەسانن کورد فەیلی(شەفەق) بلاوئەکریەگ

شمارە (٧٠) ئایار (٢٧٠٩-٢٧١٠) کوردی (٢٠١٠) میلادی

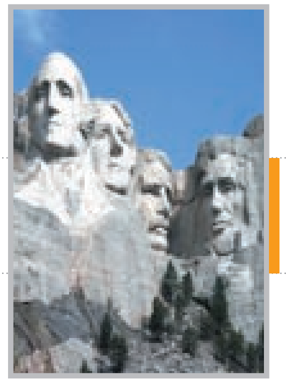

32

ولاتەیل یەکگرتگ ئەمریکا هەر لە سەرەتای پەیابوینیەوە و لە شوون شوورش سەروەخوەیی.....

36

لەیلا قاسم لەرووژبیس و هەفت کانوون یەکم لەساڵ ١٩٥٢ نزیك لەشار خانەقین ونەفتیپالوو....

47

ماندان یا ماندانا ئەی وشەوەمانای شای بوو عەنبەر سیێە ، دویەت ئاژی دەهاك ....

سەر نویسەر

عەلی حسێن فەیلی

بەرێوەبەر نویسانن

ماجد سویرەمیری

دەستەی‌نویسەرەیل

جەمال ئەرکوازی
ئاراس جواد
سارا عەلی
نسرین میرزا
ئارام حەسەن
هەوراز ئەمین

ئامادەکردن هونەری

لەیس عیسا ئیبراهیم

Tel:
07901373702
7403411
8836604

gullsoo@shafaaq.com

نرخ ١٠٠٠ دینار

داود ئۆغلۆ لە چوارچیوەی سستم تورکیا ٦
عیراق و دامەزرانن دەوڵەت قانوون ١٠
سستم دکتاتۆری لە سەردەم دیموکراتی ١٤
سیاسەت هاوسەنگی کوردستان وەل دەیشتا ١٧
جوگرافیای کووچ بەهرەدارەیل و کاریگەری لەبان بارووەزع زانیاری ٢٤
کورد فەیلی و تاریخیگ پڕ لە مەینەتی ٣٠

خاوەن ئمتیاز دەزگای رۆشنبیری و راگەیاندنی کوردی فەیلی(شەفەق)

مؤسسة شفق للثقافة والاعلام للكورد الفيليين
رقم الايداع في دار الكتب والوثائق ٨٩٢ في ٢٠٠٦

سەرباس شمارە

THE BEGINNING

ئاگریگەو دویکەڵەگەی چووگە چەو گشتمان!!!

لە شوون راپەرینەگەی مللەت کوردستان لە سەرەتای دەیەی نەوەد سەدەی گوزەیشتە و دامەزرانن هەرێم کوردستان و ئیکەش دامەزرانن حکوومەت و پەرلەمان کوردستان؛ رووڵەیل وەفادار و چەونەترس مللەتەگەمان و هێز پێشمەرگەی کوردستان تویەنست وە شەو نەخەفی و زەحمەت فراوانیگ ئارامی و سەقام لەی هەرێم تازە پاگرتگە بەرقەرار بکا؛ یەیش سەرەرای ئەو هەمگە دوژمن ناوەکی و دەرەکیە ك هەر ئان هان لە کەمین تا کولاوەنچەیگ بوینەو و دەس لە دەسەکەفتەیل مللەتەگەمان بووەشنن جا چ وە پیلان سیاسی و چ وە کارەیل تیرۆریستی و چ وە شیوازەیلتر تا بتویەنن ئەو ئاسایش و سەقامە ك لەی هەرێمە وە خوین دامەزریاگە بشیونن و دەسکەفتەیل دەیان ساڵ خەبات و رەنج مللەتەگەمان وە ئاسانی لەلی بسیننەو دواره کورد ئاوارە و ئەرا هەمیشە نائومیدی بکەن لە رەسین وە ئامانجە رەواگانی جوور هەر مللەتیگ ك ماف ئازادی و ژیان دیری. ئەگەر لاپەرەیل تاریخ ئی دو دەیەی دویاخرەی هەرێم کوردستان عیراق لەیەکەو بیەیم وە خاسی رەسیمنە ئی راسیە ك ئەگەر کیشە و گرفتیگ ئاسایشی لەی ناوچە هاتگەسە دی؛ هووکارە سەرەکیەگەی ئەرا رەفتار هەڵە و ناشایس حزب و لایەنەیل سیاسی چووگەو ك ئەرا بەرژەوەندیەیل خوەیان جارجاریگ جەنگ براکوژی نانەسەو و دویاخریش هەم جووربرا نیشتنەسەو یەك و ناکووکیەگان لە ری گفتوگوو و دیالۆگ چارەسەرکردنە و تا ئیسەیش لەی باوەتە گامەیل عاقڵانە و حەکیمانەیگ ئەڵگردنە وە تایبەت هەردو حزبە سەرەکیەگە و یەیش ئەوە ئەرامان سابت ئەکا ك ئەگەر لایەنەیل سیاسی وەل یەکا تەباو هەماهەنگ بوون ئەوە مەردم هویچ کیشەو گرفتیگ وەل یەکا نەیرن. وەلی لەی ساڵەیل دویاخرە دوینیم بەعزی لایەنەیل وە ناو سیاسی و بەعزی لە ئامرازەیل راگەیاندن و میدیای کوردی ك هەر کامیان وە شیوەیگ لە شیوەیل بودجەی وەریەوبردن ئامرازەگەیان لە حکوومەت هەرێم و لە نان هەژار و فەقیرەیل گیریەیگەو کریەیگە دەم ئەوان لە ری نویسانەیل نامەسئوولانە و خەوەرەیل چەواشەکاری کیشە و گرفت دروس ئەکەن و یەیش دوژمنەیل دەرەکی و دەزگا سیخوریەگان دوژمن هان دەیگ تا لە ئاو لیخن ماسی بگرن و وە هەر شیوەیگ بویە ئاسایش و سەقام هەرێم و ئاسایش نەتەوەیی مللەت کورد ك بەسیاسەو وە ئاسایش ئی هەرێمە بشیونن؛ هەر حزب ولایەنیگ کوردستانی ك خەمخوەر ئایندە و بەرژەوەندیە تایبەتەگان خوەی و بەرژەوەندیە باڵاگان مللەتەگەی بوود و هەر کوردیگ چ نیشتەجای هەرێم کوردستان و چ لە دەیشت هەرێم و لە هەر کورەی جەهان بژیەی بایەد ئی راسیە بزانن ك ئاسایش و سەقام هەرێم کوردستان و پاریزگاری کردن لە دەسکەفتەیل مللەتەگەمان لەی بەشە لە کوردستان گەورا و تەقالا ئەرا رەسین وە ئامانجە بەرز و باڵاگان مللەتەگەمان نیاز وەهەس کردن وە مەسئوولیەت یەکە یەکەی ئیمە دیری و خودای نەکردە ئەگەر ئاگریگ کەفتە ئی هەرێمە بلویزەگەی وەبی جیاوازی ماڵەیلمان سزنیگ و دویکەڵەگەی چووگە چەو گشتمان و تەر و هشك وە یەکەو سزیەن؛ بەس بیلا هوشیار بویمن و لەیە زیاتر ئایندەی خوەمان و نەوەیل ئایندە نەخەیمە خەتەر.

سەر نویسەر

کوشتن چارەسەر نییە ئەرای کیشەی کورد

لە سێدارەداین پەنج جایڵ جوان کورد لە ئیران جاریگتر کیشەی کورد خەیدە وەرچەو ڕای گشتی جەهانی

بەڕێوەبەرنویسانن

هویچ مللەتیگ لەی جەهان دەرەندەشتە جوور مللەت کورد وە سەری نەهاتیە وە دریژەی تاریخ هاوچەرخ و گوزەیشتەی نزیك ئی ناوچەی خوەرهەڵات ناوراسە؛ چمانیی قەدەر و چارەنویس، ئەی مڵلەتە خستیەسە ناوچەیگ پڕ لە کیشمەکیش و جەنگ ومرافەی وەردەوام لە ناونی گەورا هێزەیل جەهان لە بان خاك کوردستان ك هیمان وە شیوەیگ یەکەوگرتگ خوەی وەچەو نەیە و تەنانەت زوڵم و زوور وحوکم بیگانە هیشتیەسەی هویر لەوە بکەیگ ك ئی خەوە مەحاڵە و نیەود کورد لە چوارچیوەی قەوارەیگ سیاسی ئووخەی بکەید.

ئەگەر بایم تەماشای گوزەیشتەی نزیك بکەیم دوینیم خاك کوردستان بویەسە مەیدان جەنگەیل سەخت و خویناوی ناونی هەردوگ ئیمپراتۆریەت عوسمانیی و سەفەوی؛ و مللەت کورد باج ئەو جەنگەیلە لە گیان و ماڵ و موڵك و شار و دەیشت خوەی دایە، دویاتریش هەر کورد بویە ك بویەسە قوربانی بەژەوەندیەیل ئستعماری ناونی وڵاتەیل سەرکەفتێ لە جەنگ جەهانی یەکم و تاکە مللەت گەورای ناوچەگە بویە ك نەویەسە خاوەن قەوارەی سیاسی خوەی و خاك و مللەتەگەی بەشەو کریاسە بان چوار دەوڵەت جیاجیای تورکیا و ئیران و عیراق و سوریا، ك هویچ وەختیگ ئەو دەسڵاتدارەیل حاکمە ئامادە نەوینە دگان بنەنە سادەترین مافەیل رووشنهویری و کوومەڵاتی و کلتووری مللەتٚ کورد، خوو مافەیل سیاسی ئەوە دی هەر باسی مەکە.

کوردیش وەك مللەتیگ زینگ و چاونەترس وەبی دەنگ نەوسیایە وەرانوەر ئی هەمکە زوڵم و ستەمە ك وە ناهەق کریاسە بەشی و هەوڵ و تێکۆشان و خەبات خوەی لە قوناغەیل جیاجیا وە گوورەی توانا و باروەزع خودی و باوەتی خستیەسە گەر؛ و سەدان و هەزاران قوربانی دایە، تا دەنگ خوەی برەسنیدە ناوەندەیل جەهانی و ڕێکخریاوەیل و سازمانەیل ناودەوڵەتی و لەی باوەتە شوورشەیل کورد لە هەرچوار پارچەی کوردستان هەڵگیرسیایە و ئازایەتی و چەو نەترسی کورد ئەرا گشت لایگ سابت کریاس.

وەلی وە داخەوە، ئی شوورشەیلە لەوەر زەبر و زەنگ و چەك و زوور بی حەد و شومار لایەن وەرانوەر سەرکوتکریانە و کورد وە کەمترین ئامانجەیل خوەی نەرەسیە، وەلی مژ و مەشخەڵ کوردیاتی کوورەو نەویە و چوینکە کورد مللەت زینگیگ بویە وەردەوامی دایەسە خەبات خوەی؛ وەلی وە شیوەیلیگ ئارامانە و هێمنانە و پیەلەیل پەیوەندی و وەردەوامی وەرەو گۆڕەپان جەهانی دروس کردیە و خوین شەهیدەیلی کردیەسە مەشخەڵیگ ئەرای ڕەسانن دەنگ خوەی وە ئەوپەڕ جەهان و حساب و شمارەی دوشمنەیلی پویچەڵەو کردیە و ئەوە ئسپات ئەرا تەمام جەهان کردیە ك کورد مللەتیگە ئاشتیخواز و لە مافەیل ڕەوای خوەی زیاتر داوای هویچ چشتیگتر نەکردیە.

لە بان ئەوەیشە ئەرا ئەوانەگ مافی خواردنە ئسپات کردیە ك هویچ وەختیگ وە کار هاوردن زوور و کوشتن و کوشتار مەردم بیتاوان، کێشەگە چارەسەر نیەکەید.

دیارە ك باروەزع و گوێرانکاریەیل ناودەوڵەتی و دەودەوان ڕەوت کاروان جەهانی وەرەو جەهانگیری (یا عەولەمە) هیشتیە جەهان وە ڕاسی بوودە ئاوایی بویچگیگ و دی هەر ڕویداییگ لە هەر سویکیگ جەهان ڕوی بیەید وە کەمترین وەخت خەوەری برەسیدە چوار قورنەی جەهان، و دیتر ئەو زەمانە گوزەیشت ك چشتیگ بشاریەیدەوە لە سایەی پیشکەفتن زانیاری و تەکنۆلۆجیای هاوچەرخ، هەر لە سەتەلایت و مۆبایل و تەلەفزیۆنەو بگرەی تا ڕەسیدە توور ئەنتەرنێت ك کەفتیەسە وەردەس دویرترین شار و بویچگترین ئاوایی جەهان.

ئی سەردەمە دی سەردەم وە کارهاوردن زوور و زوورداری نییە و بایەسە گشت لایەنیگ وەرج لەوە هەر کاریگ ئەنجام بیەید هەزار جار بەیدەی ویز ئەقڵ و فکرەو لەلی بکەید چوینکە چاودێرەیل جەهانی خەریکن هەناسەیلیشی شمارە کەن و بی دەنگ نیەون لە ئەنجامداین هەر تاوانیگ.

ئەیەیشە ڕەسنیدەمانە ئەو قەناعەتە ك وەرج لە ١٤٠٠ ساڵ ئیمام عەلی باسی کرد وەختی وە دەس عبد الرحمن بن ملجم مرادی خارجی وە سەختی سەری وە شمشیر ژەهراوی زەخمدارکریا و دویاخر وە شەهادەت ڕەسی...

بەڵی لەو شەوە ك زەخمدار بوی ئیمام حەسەن کوری چری و دویای وەسیەتکردن وە فرە چشت ك پەیوەندی وە دین و دونیاوە داشت وتە پی: کورم لە شوون من جەنگ وەل خارجیەیلەو مەکە چوینکە: ئەوەگ داوای هەق کرد و ڕیگەی ڕاس نەیەو؛ وەك ئەوە نیە ك داوای باتڵ کرد و کەفتە دەسی... بەڵی ئیمام عەلی لەو وەختەوە ئەو دەرسە داپیمان ك خاوەن فکر و خاوەن ڕووشنهویری تایبەت وە زوور ئاڵشت نیەکریەید و بایەسە زووان گفتوگوو و ئەقڵ وە کارباریەید لە خاتر ڕەسین وە چشتیگ هاوبەش ك بوودە مایەی ئاسوودەگی و سەرفرازی گشت لایگ ...

بوونەی ئەی قسەیلە ئەو خەوەر دڵتەزنەسە ك وەرج لە ماوەیگ لە تەمام میدیایەیل جەهان باسی کریا ك دەسڵاتدارەیل کۆمار ئسلامی ئیران حوکم لە سێ دارە داین وە هەق پەنج جایڵ جوان کورد ئەنجام دانە ك تاوانیان ئەوەسە داوای هەق مللەتەگەیان کردنە لە ژیانیگ هاوبەش و هاوسەنگ وەل مللەتەیل جەهان.

لە وەختیگ ئی خەوەرە بویەسە مایەی دڵتەنگی و خەمینی تەمام هاوزووانەیل کوردمان، ئیمەیش لە دەزگای شەفەق و گۆڤار گوڵ سوو وەل پرسەو سەرەخوەشی خوەمان ئەرا خانەوادە و خیزان ئی جەوانەیل بیتاوانە، هاوخەمی خوەمان وەلیانا نیشان دەیم، لە هەمان وەخت وە توندی ئیدانە و مەحکووم چەسپانن مەرگ کەیمن جوور چارەسەریگ ئەرا کێشەی مللەتیگ ك ها تەمای ژیان، ئاماژە وە ئەوە کەیمن ك هویچ وەختیگ توند و تیژی بویچگترین کیشە چارەسەر نیەکەید، نموونەی ئەوەیشە تیەریم ك ڕژیم سەدام دیکتاتۆری و شۆفینی بەعسی هەزاران تاوان دژ وە مللەت کورد ئەنجام دا و هەوڵ ئەوە دا وە کیمیاواران و وە کارهاوردن چەکەیل کوومەڵکوش و زینگە چاڵکردن هەزاران کەس لە مللەت کورد، قران بخەیدە ناو ئی مللەتە و ناوی لە بان نەخشەی جەهان بسریدەو، وەلی هەرچەنی ك باجەگەی فرە سەخت بوی لە بان ئی مللەت ستەمدیدە، لە ئاکاما ئیرادەت مللەت سەرکەفت و ئەوەسە مللەت کورد و هەرێم کوردستان بویەسە بەشیگ لە جەهان مۆدیرن و قیبلەگای رووشنهویرەیل و زانایەیل و کۆمپانیایەیل وە بەرهاوردن جەهانی ك رووژ وە رووژ هەنگام نەن وەرەو پیشکەفتن و گەشە سەندن و پەند پیشینەیلیش ئویشید: ئاقڵ ئەو کەسەسە ك لە کارەسات و مسیبەت کەسەیلیگتر پەند و عیبرەت وەرگری.

داود ئۆغلۆ لە چوارچێوەی سستم تورکیا

سەلاح بەدرەدین

لە دیداریگ رووژنامەگەری وەل سەرنویسەر رووژنامەی (حەیات) لەندەنی وەزیر خارجیەی تورکیا ئەحمەد داود ئۆغلۆ رووشنایی خستە بان کیشەیلیگ جیاجیای سیاسی، ك وەلای تورکیا و ناوچەی رووژهەلات ناوراسە وە گرینگی یا ئەهەمیەت خوەی دیریگ، لەوانەیش: کیشەی فلستین و کێشمەکیش ئسرائیلی عەرەبی و قەیران ئیران و پەیوەندی وەل ولاتەیل یەکگرتگ و ئۆروپا و بیجگە ئەوەیش باروەزع لوبنان و عیراق. ئەوەك تازە و لە گشتی گرینگتر یا موهمترە و یەکەمین جارە خریەیگە روی لە تاریخ و دبلۆماسیەت تورکیا لەی وەختەیلە پیکهاتگە لە دو مەسەلە، ك پەیوەندی وە کورد و مەسەلەی کوردەوە دیریگ، یەکمیان مەسەلەی سیاسیە و پیکهاتگە لە ناوهاوردن کوردستان ك قەیەغە بویە لە فەرهەنگ رەسمی تورکیا و یەیش یەکەمین جارە لە تاریخ تورکیا وە تایبەت لە سەردەم حکوومەت داد و گەشە وەپیداین وە سەرۆکایەتی ئەردوغان رویدەیگ، چوینکە هەر ئەوان بوین زویتر وە ناویگ ترەوە جویر باکوور عیراق، یا قەورای عەشایری، یا ناوچەی دەرچگ لە قانوون، یا وەپی وتیان دوول گورگەیل. یەیش لەو وەختە بوی ك وە تەیارەگەی لە هەولێر داوەزی و لە وەخت تەوقەکردن وەل سەرۆك هەرێم کوردستانا وت: کوردستان عیراق شوونیگ تایبەتە و خەلك هەولێر لەمن نزیکن و جویر رووڵەیل ناوچەی خوەم تەماشایان کەم چوینکە قەومایەتی وەلیانا دیرم. دویمیش: مەسەلەی تاریخی قەبوول کردنیە ئەرا لیست کورد لە ناوچەگە وەل لیستەیل عەرەبی و تورکی و ئیرانیەیل و قەولدایینی بوی ئەرا چارەسەرکردن گرفتەیل و یەیش لە فرەترین بوونە و شوونەیلیگ دوبارەیەو کرد لە وەختی وت: داوا لە عیراق و لوبنان کەیم پشت وە سیاسەت مەزەوی یا تایفی نەوەسن، چوینکە ئالشتکردن رەگەز مەحالە و خودای پەروەردگار ئیمە دروس کردگە یا وە عەرەب یا تورك یا ئیرانی یا کورد، ئمجا ئیمە نیەتویەنیم ئی چشتە ئالشت بکەیم و هەر لەوەر ئەوەیش بایەسە گویرانکاری لە سیاسەت بکریەیگ، وە مەعنایگ تر ئمروو دەسلات تورکیا نیەتوایگ دەس بکیشیگە بان ناوچەگە و لە ئایندەیش هەول ئی چشتە نیەیگ، چوینکە ئەو تاریخە خەیگەمانە وەردەم وەرپرسیاریەتی گەورایگ و ئیمە ئەرا چارەسەرکردن گرفتەیل ناوچەگەمان توایم ئەیە لە وەرانوەر گشت برایەیلمان ئەنجام بیەیم.

گرینگی یا ئەهەمیەت ئەو هەلویست تازە لە باوەت کوردستان عیراقەوەها لەوە، ك یەکەمین جارە لە رووژنامەیگ عەرەبی فرە پەخشەو بویەو هاو وەختە وەل سەردان سەرۆك کوردستان عیراق مەسعود بارزانی ئەرا ئەنقەرە. ئاشکراس ك هەرێم کوردستان عیراق پەیوەندی ئابووری گەشەکردگیگ وەل تورکیایا دیریگ و بیگومان بەرژەوەندی مللەت هەرێم ئەوە توایگ ك مقەیەتی لەلی بکریەیگ وەل تورکیایا، ئەویش وە حوکم نزیکی جوگرافی و دەسوەردایین نەتەوەیی رووشنهویری و پەرەوەپیدایینی وە مەبەس وەدیهاوردن تەواوکردن بنەرەت ژیرخان ئابووری ئەو قەوارەی فیدرالیە و جی وەجیکردن پرووژەی تایبەت لە مەیدانەیل بنیاتنایین و ئاوادانکردن و جیوازکردن تەکنۆلۆجیای تازە و دراوردن و دوبارەکلکردن نەفت. وەل ئەوەیشا ئەو وەرچەخیان خاس سیاسی و هەلویست رەسمی تورکیا هووکاریگ ترە لە هووکارەیل سەرکەفتگ سەردان سەرۆك هەرێم لەوەر خاتر بتەوکردن پەیوەندی دولایەنی و لە هەمان وەخت خاسکردن مەرجەیل وەدیهاوردن داواکاریەیل سەرکردایەتی هەرێم ئەرا رێگە چارەی ئاشتیانەیگ ئەرا مەسەلەی کورد لە تورکیا.

سیناریۆی سیاسی دەر لە قانوون سیاسەت دونیا

شۆرش شاواز

لە دویای لە ناوچێن سەدام و حزبە گووروەگوورەگەی، پرووسەی وە ناو ئازادی عیراق هاتە دی، دویای ئەی پرووسە، کەم تا فرە سەقامگیری دەسلات تازە، تا ئینگە چەن دەولەت دامەزریایە و دویا دەولەتیش، دەولەت مالکی بوی، قەپ قالەگەیش ئەرا لاوردن جەعفەری و دانان مالکی لە هویرە نەچێیە!. وە هەر جوورێگ بوی، ئەی دەولەتە وە ئەساس ئەوەگ لە دەستوور عیراق چێشتی وە ناو دیمۆکراسی نویسیاس، وەرەو دویایی چێ و موهلەتی تەمام بوی، بایەتە ئەلوژاننی بکریەید تا وەل دروس بوین پەرلەمان تازەیا، دەولەت تازەیش دامەزریەید. تا ئیرە خوو خاس و لە تەماشای رۆتینی، روخساری خاس نیشان دەید، وەلی هەر چ بەراورد بگری، دوینید ئەی حکوومەتە تەنیا حکوومەتیگە لە تەمامی دونیا ك هە خوەی چوی خوەیەو وینەیشێ نیە، لە دەستووری بگرەی تا سیستەمی پراکتیزە کردن ئەو چێشتەگ ناوێ نریایە قانوون دەستوور هە پەیرەوی نیەکریەید و گووشیش وە پێ نیەن. لەی ولاتە خوزگەو ملەجەری لایەنەیل یا هووزەیل و شێخەیل لە سەر خزمەت کردن وە جەمگای فرە شەکەت عیراق بویاتا، وەلی وە چەواشەوە ئەوەگ هە بوینێ نیە هەر یەسە، هەر گرووپ و کۆتلەی(دەروە لە کورد) سەر وە چەن لایەنن و هە چوی مار چەن سەر ئەفسانەیی وە چەن سەرەو ری کەن و دەسیان ها لە گێرفان چەن لایەن و ولات ترەکەو. لە عیراق وە تایبەتی برا عەرەبەیلمان، هەر ئەو جوورەگ فێر بوینە هەر کار وە(فصل) چارەی بکەن و پویلێ بسێنن و سەر و تای هەر کاری بارنەو یەك، لە ناو کار سیاسییشیان هەر یە دونیەید و چوین هەر ئەو جوورەگ ئاشقێ سینەچاك پویلن، وە ئاسانی تەمام قابیل مامڵەن و فرە وە دەگمەن شەخسیەت سیاسی سەرووەخوەی لە ناو ئەی کوتلەیل و داواکارەیل سیاسی دوینێد، هەر کامیان بەرگ رەش بن دەست بوین دەسلاتێ وە پیانەو دیارەو، وەختی بوودە ملەجەری و لە یەکدانیان خوەیان یەکترەکی رسوا کەن و چوی شەر ژن ناو کویچە تانە دەن لە یەك و گەنەکاریەیل خوەیان یان هن یەکترەکیان بلاویەو کەن. لە کاری ك یانە پەیرەوی کەن هویچ پرەنسیپێ وە پیەو دیار نیەو، هویچ ستراتیژیش نەیرن و تەمام سیاسەت و کاریان رووژانەس، وا وە هەر لایگا ك ئەرایان خاس بووت، هە وەو لایا شەن کەن. چێشتی وە ناو پرەنسیپ یا وژدان و ئەخلاق سیاسی نیەونیەید و مامڵەیگ لە بازار فت و فیل سیاسی خسنەسەو ری، تەنیا خوەیان سەر لەلی درارن. ئینگە یەی نموونە لە نیاشتن پرۆگرامێگ رێك و پێك ئەرا وەریەو بردن دەسلات خوەیان نە مەردم، چوین مەردم هە ژار و ورسگن و هانەو دەیشت بازنەی ئەی قاڵ و قویەو، کەسی هە هەواڵ لەلیان نیەپرسی و ئەوانیش وە قەوڵ خوەیان چوین دەسلات نەیرن، وە هەر چێشتی تەنیا یە ئویشن:(رحمەاللە والدیك). مەردم هان لە هویر یەگ لە ورسی نەمرن و بۆمب وەپیانا نەتەقی، سیاسەت و سیاسەتمەدار لە لایان هەر چێ بویشێ هە چوی وزەوز خەرەنگزە. چوین ئەی مەردمە هویچ باری لە کوولیان کەمەو نەکریاس، لە دەوران سەدام بێدین، هەر جەنگ و بەدبەختیوی، ئینگەیش وە فۆرمی تازەتر، تەمام مەردم ئەی بەلای شوومەگ ناوی تێرۆرە لەش جەمگا گرتیەسەو وەر. سیناریۆی سیاسی عیراق هەر جوورێگ تەماشای بکەید، لە بوو و تام سیاسی جوی دەولەتەیل دونیا نە ها پیەو نە نموونەیشی دوینیەید، تەنیا هە خوەی چوی خوەیەو، نموونە نەێرێد. ئەی سیناریۆ، دراوەر یا موخرجی لایەنەیل ترەکن و ئەوانەن ك ئەکتەر خوەیان چنن و لە مەیدان سیاسی وە کاریان تیەرن، ك بەرژەوەندیان خوەیان وە دەس بخەن. ئمجا دیارە ئەی سیناریۆی تیەلە وەرەو کوو چوود...

ئەو کەسەیلە ك خوین قوربانیەیل ئەمژن و سەریان ئەبڕن وەبی وجوود هەر بەهانەیا مەعنایگ خوەیان نەوەیل یەزید وەدارودەسەگەی عەفلەق و ڕژێم سەدام لەناوچگن، چوین ئەیانەکارەیلیگ کردنەهویچ کەسیگ وەجووریان نەکردگەو ئەوینیمن ئیمڕوو نەوەیلیان وە ناو بەعس وسەرکردەی گوورەگووری قسیەو باس و ئەڵپەرگەئەکەن، ئایائەو کەسەیلەناو بەعس وەخاسی ئەوەن زەمیر و وژدانیان ها لە کوو ئایائەیانەئەرایچەقسیەی حەق ناکەن،

تا له هویرمانەو نەچێ دیمەنەیل کارەساتەگە لە خەیاڵدان مەسڕنەوە

گوڵ سوو

و ئەو تاوانبارەیلە وەختی وەبی هویچ گونایگ سەر ئەو قوربانیەیلە بڕین تەنیا وە خاتر یەك ماف ڕەوا یا حەق تەبیعیان تواسن و نارزایەتیاٚن وئەو ڕژیم یا نزام وحشی وهەمەجیە نیشان داٚنك هویچ دین و وژدان و زەمیریگ نەیرن، و تا لە هویرەو نەوەیمن وحەق وحقووق گومەو نەدێ و لە نوو بەعس بیاتەودویا وگووشت بیگونایەیل بخواد هاملمان لە گشت ڕووژیگ شەوەکیان لە مەدرەسەیل وەرژە یەك سروود یا نەشید نیشتمانی یا وەتەنی بژنەویم ئی قەسیە یا سرووده (نە نە ئەرای بەعس) هووکارەی مناڵەیل ئەزیز وڵاتەگەمان بکەیمن تا ئی مەرام گەن و خراوەو ئی کابووسە لە نوو نەیاتەوەو زاڵەو نەید وە مل ئی مللەت بەدبەختمانە ك وە بەردەوام چاو ئەنویقنی و عەف ئەکاد؛ وەلی ئیمڕوو نەبایەد واز بیەری وعەف بکاد وەخاتر ئەو بیگونایيلە کسەریان بڕیا، وەخاتر یەك قەبوول نەکردن وئەو ڕژیم یا نزامەو داوا لەو کەسەیلە ئەکەن ك زەمیر و وژدان دیرن حەقیان بسینن وبکوژەیلیان وە سزای خوەیان بڕەسنن؛ چوین نەبایەد ئی جوورە کەسەیلیگ بژیەن. و تا وینەو شکڵ وشیوەی ئەو داڵگە لە هویرەو نەوەیمن ك عومری وگیرستن وە مل کوڕەگەی تەواو کرد ك نازانی ئەرایچە وەی جووره سەربڕیا وچە گونایگ داشت تا ئی جووره وەپی بکریەد.و سەختتره ك لە گشت یە هویرەو نەکردن وگاڵتە و قشمەری ئەو تاوانبارەیلە وە مل هەست یا ئحساس و مەشاعر خاوەن ئەو قوربانیەیلە چوین ئی تاوانبارەیلە وە گشت چاوسەختییگ لەوەراوەر ئەو دادوەرە لەو دادگا یا مەحکەمە ئەوسید و ئەویژی من ئی قسیەیلە کردمەوەبی ئەوەی ك شەرم وخەجاڵاتیی بیاد لەو کار خراویە ك هەر غیرەتداریگ ئەترسی ئی کارە بکاد یا هە تەنیا فکرەو کردنیگ وە مل یەك ئی کار ناپیاوەتی وە نا ئخلاقیە بکاد، ویە خوەی بەعس و حکوومەت بەعسوی بیلا ئەو قارەمانیەیلە کلەگفتوگووەیل ودیدارەیلیگ

هاملمان لە گشت ڕووژیگ شەوەکیان لە مەدرەسەیل وەرژە یەك سروود یا نەشید نیشتمانی یا وەتەنی بژنەویم ئی قەسیە یا سرووده (نە نە ئەرای بەعس) هووکارەی مناڵەیل ئەزیز وڵاتەگەمان بکەیمن

جوور شێر ئەوینیمنان لەیرە و لەورە هاوار ئەکەن وئەویژن ئیمنە نیشتمانی یا وەتەنیمن و تایفی نیمن ئەگەر ئی وەتەنیەتە سەر ئاێم ئەبڕی وەی شکل وشیوەی وەحشیانەیە چ وەتەنیەت و پارت یا حزبیگە سەر ئاێم ئەبڕی هویچ خەیریگیش لەتی نیەو ئەگەر ئەو قوربانیەیلە دوژمن شوورشوین؛ یە چە شوورش خراویگە ڕووڵەیلی ئەکوژی وخوەشحاڵەو ئەدێ وە مل زیەمەیلیان، وئەگەر تایفیەت وەی جوورە بێد ك وەی شکل وشیوەی بەربەری هەمەجیە بمرن یە چەع ەدالەتیگەو ئیمڕوو نیشتنەوەزیەمەیل ئەو یەتیمەیل و ئەسرەیل و بیوەژنەیل تجارەت ئەکەن تا تاریخ بزانی گشت ئەو دەنگەیلە ك وە ناو وە تەنیەت قسیە ئەکەن و دونیا ژیربانەو کردن وە خاتر یەك بەعسییگ لە لایەن دەسەیا هەیئەی موسائەلەوەعەدالەدویرەو خستن.

عیراق و دامەزرانن دەوڵەت قانوون

جواد هنداوی

وەختیگ لەهەق و ناهەق و ڕاس و غەلەت ئاگاداری پەیا کەیم بایەد ئشارەت بکەیمنەئەو چشتەیلەك فامستیمنەسەی و نەیلیمن رویداگەیل ئایەندەمان دیاری بکەن. لەوڵاتیگ لەعیراق بایەد تەقالا بکریەیگ ئەرا دامەزرانن دەوڵەت قانوون ك سەبەبەیل دامەزرانن ئەی دەوڵەتەوەی جوورەس : هەرکوومەڵگایگ مەدەنی و ژیاریە و نیەود ئەگەر سیاسەت و کوومەڵگا و ئابووری ئەی دەوڵەتەلەبان بنەوایل قانوونی نەون. وەهێزی کوومەڵگا تەنیا لەدەزگایل تەقەنی و دارایی نیەبەلکەم هالەقانوونەیلیگ تویەنن لەلی چاودیری بکەن و کارەیلی ڕێکبخەن و بونەبایس پیشکەفتنی. وە ئەرا ئەوەگ ئەی قانوونەیلەبتویەنن لەکوومەڵگا چاودیری بکەن و کارەیلی ڕێك بخەن و بونەبایس پیشکەفتنی بایەد ئەی دوو مەرج سەرەکیەلەوەرچەو بگرن: ڕێز گرتن لەئیرادەتەك و ڕێز گرتن لەئیرادەی گشتی، یەعنی ڕێز گرتن لەهاووڵاتی و هەقەیلی و ئازادیەیلی لەچوارچیوەی دەوڵەت و سیستم گشتیش مەرجی یەسەك دەوڵەت لەلایەن مللەتەو قانوونی بکریەیگ. ڕێز گرتن لەئیرادەی تەك دەسمییەت دەیگ ك هاووڵاتی نەخش خوەی وەئازادی و مەسئوولیەت جیوەجی بکا وەلی گشت کارەیل هاووڵاتی بایەد لەچوارچیوەی کوومەڵگای ڕێکخریاگ بوود. وەلی ئازادی سیاسی، هاووڵاتی هەق هەر هاووڵاتیگەلەحوکم دەوڵەت بەشداری بکا وەیخاترەئەرامان ئاشکرا بوود ك ئازادی ئیرادەی تەك وەی مەعناس ك لەهەر هاووڵاتیگ ژیان تایبەت وەخوەی و ئارزوەیل و ئامانجەیلیگ دیریگ ڕێز بگرن و هاووڵاتیش لەوەراوەری ئەرکەیلیگ لەوەراوەر دەوڵەت و کوومەڵگا دیریگ .

فرەیی سیاسی و ڕیگەی دویاکیشان

گوڵ سوو

لەوەختیگ پانایمنەسە قوناغ هەڵوژاردنەیل ئەی دویاخرە ك لە ڕووژ ٧ئادار جیوەجی کریا گشت لایەنەیل ئشارەت کەنە زەروورەت جیوەجی کردن باوەڕ فرەیی سیاسی جوور ڕیگەی سیاسی دیموکراتیگ ك لە فیشتر ولاتەیل پیشکەفتگ جەهان وەکار بریەیگ وەلی فرەیی سیاسی یەکیگ لە بنەوایل دیموکراتیە ك بایەد لە چوارچیوەی کوومەلایەتی بوود و لە عیراق تازە چوینکە حکوومەت دیموکراتی فرە تازەس و جاری وە ئاست گونجیاگ خوەی نەڕەسیە بایەد بریگ لە بنەوایلی جیوەجی نەکریەیگ و لەسەرتاوە تەقالا بکریەیگ ئەرا بەرزەو کردن ئاست رووشنهویری و پەروەردەیی هاووڵاتیەیل و کوومەڵگا تا بتویەنن لە دیموکراتی ڕاسەقینە و گشت بنەوایی پیشوازی بکەن. وڵاتیگ جوور عیراق ك ساڵەیل دریژیگ وەگوورەی دەسلات تەکرەوانە گوزەران کردگە ، ئیسە ئەرا قەبوول کردن دەسلات دیموکراتی هەوەجە دیریگە ئاڵشتەو کردن رووشنهویری کوومەلایەتی وەلی وە ئەو مانا نیە ك عیراق وەیەکجار بگوێریەیگ و دیموکراتی قەبوول بکا بەڵکەم ئەی کارە بایەد پلە پلە ئەنجام بگریگ وەی خاترە ئەگەر موحاسەسە وە زەروورەتیگ لەی قوناغە زانیمن بایەد وەکار بووریەیگ تا وەخت ئامادە بوین کوومەڵگای عیراقی و جیوەجی کردن ڕیگەی فرەیی سیاسی. وەلی لەلایگترەو ئەگەر ئاگاداری پەیا کردیمنە ك ئامادەیمن ئەرا جیوەجی کردن دەسلات فرەیی سیاسی ك دەسمیەت دەیگ ئەرا پیشکەفتن عیراق لە قوناغەیل چەسپانن دیموکراتی بایەد ئەیە ئەنجام بدەیمن تا لە کیشەیل گوزەیشتە دویرەو بکەفیمن. وەی خاترەسە ك دوینیمن لەی وەختە لە عیراق دوو دیدگای جیاواز وجوود دیریگ ، بریگ لە سیاسیەیل ئەی باوەڕە دیرن ك عیراق ئامادەس و بایەد حکوومەت فرەیی سیاسی جیوەجی بکریەیگ وە ئامانج پیشکەفتن عیراق لە ڕیگەی دیموکراتی وەلی لایەنەیل ئۆپزسیۆن هانە ئەی باوەڕە ك عیراق جاری هالە سەرەتای ڕیگەو وە ئەو ئاست یا مستەوا نەڕەسیە ك دەسلات فرەیی سیاسی جیوەجی بکا و وەخت فرەیگ توایگ ئەرا جیوەجی کردن گشت بنەوایل دیموکراتی جوور فرەیی سیاسی. تا ئیسە گشت لایەنەیل جاری گرنگی دەنە بەشداری لە حکوومەت و لەهەمان وەختیش بەشداری خوەیان لە لایەن ئۆپزیسیۆن لە پەرلەمان وە چشت گەورایگ نیەزانن؛ ئەوەیش لەوەختیگ دەستوور عیراقی دەسلاتداری فرەیگ داسە پەرلەمان ك تویەنیگ لە کارەیل حکوومەت چاودێری بکا و نوای بریگ لە کارەیلی بگریگ ، وەی خاترەسە ك تویەنیم بفامین مەیدان سیاسی لە عیراق جاری ئامادە نیە و رووشنهویری و باوەڕەیل دیموکراتی لە ولاتمان وە ئاست گونجیاگیگ نەڕەسیە..

سیاسەت لە خزمەت مەردم تا مەردم لە خزمەت سیاسەت؟

جەماڵ ئەرکەوازی

میزۆپۆتامیا یا (وڵات ناونی دوچەمان) جویر ئەوەك خوەندیمنەو ژنەفتیمەتاریخ دویرو دریژ و کویەنیگ دیریگ لەروی ژیاری یا حەزاری و بیجگەئەوەیش شوون فەرمانرەوایەتی یا حوکمرانی والیەیل و پاشا و سوڵتانەیل بویە، وەلی هویچ وەختیگ ئی وڵاتەبی گرفت نەویە و هەمیشەجویر ئەوەك ئاشکراس مەیدان جەنگ و ناکووکی و کیشمەکیش بویەتا سەردەم ئیسەیش ك وەپی ئویشن عیراق تازە و دیموکراسی هەر جەنگ و کوشتار و خوینرشیان لەلی نەوریاگە. ئیمەزانیم ك سیاسەت سەرکەفتگ و بتەو دەور سەرەکی دیریگ لەبونیاتنایین دەوڵەت یا وەریەوبردن دەسڵات، بەس وەداخەوەسیاسەت لەی وڵاتەسەقەتە و ڕی چەفت وچڵیگ گرتەسەوەر و بنەرەت ڕاس و دروسیگ نەیاشتگە و هەمیشەچەواشەی سیاسەت وڵاتەیلە و ئەوەك ئمروو هویچ بووگ لەی عیراقەسیاسەتە، چوینکەفرەچشت بەسیاسەکار سیاسەتەوە و شکەست و ماڵویرانی لەتی کریاسەدی، هەر کەسیگ هەڵسیگ خوەی وەسیاسەتمەدار زانیگ و هویچ فکرەیگ تازەوەپی نیەك بگونجیەیگ وەل باروەزع تازەیا و جویر خزمەتیگ بووگ ئەرا بەرژەوەندی گشتی.

سیاسەت لەی وڵاتەلەقاڵب خوەی دەرچیە و لەکەدار بویەو ئەگەر بایمنەپای ڕاسیەگەی ئەوەنەژنەفتیمنە و ئەوەنەدیمنەدی هویچ باوەڕیگمان وەسیاسەت نەمەندگە و ئەوەسەوەئاشکرا لەی وڵات ئیمەهەر لایەن و گرووپیگ هەڵقەلە گووش دەوڵەتیگ و لەبان پەیرەو دەرەکی چنەڕییەوەو ئامادەن کەرامەت خوەیان بکەنەقوربان دەسوەردایین دەرەکی وەبی ئەوەك هویر لەنەف و بەرژەوەندی گشتی مللەت بکەن، سیاسەت لەی وڵاتەگفتوگوو ئارام بیدەنگانەنیەلەبان بنەمای برایەتی و ژیان هاوبەش و ئاشتی و ڕیزگرتن لەکەمینە و ژیرپا نەخستن هەق نەتەوەیل تر، وەتایبەت ئەوانەك حوکمرانن یا جڵەو دەسڵات گرنەدەس و تەنیا لەبان هساو زوورمینەلەلایان دەور دیریگ و توان مەردمان تر نانبریاگ بوون وفرەجاریش هەرەشەو گورەشەی لایەنیگ لەبان لایەنیگ تر لە پرووسەی سیاسی و پیکهاوردن حکوومەت کەنەشوناسنامەی سیاسەت.

سیاسەت کورد تا ڕادەیگ خاسە و ئەگەر سیاسەتمەدارەیل و دەسڵاتدارەیل بەغدا کیشەئەرامان دروس نەکەن تویەنیم بویشیم جووریگ لەپەیرەوکردن خاس سیاسەت کەفیگەوەرچەو، یا ماملەی سەرکردەیل و سیاسیەیل کورد وەل لایەن وەرانوەر و هاوسایەیلا تارادەیگ سەرکەفتگە و دەسکەفت خاسیگیش هاوردەسەدەس. وەلی جویر ئەوەك گشت جوورەوەزعیگ هاتیەسەملمانا دی ئەرامان دەرکەفتگەك سیاسەتیش بەشبەشەو بویە و هەر بەشیگیش دروشمیگ دیریگ و دژ یەکترن، ئەگەریش هویرمان وەتەواوی بخەیمنەلای چەمك سیاسەت ئمروو لەی وڵاتەئەوەبیگومان خوەی لەچوارچیوەی دکتاتۆیەت دوینیگەوەو هیمان هەر تیکەڵ خوین و دەمار فرەیگ لەسیاسەتمەدارەیل بویە و نیەتویەنن دەسوەرداری بوون. مەسەلەگەها لەورا باوەر خاسیگ وەکارەگەی خوەیان نەیرن و هەر کەسیگ و سەڵتەنتیگ توایگ و کەس خوەی وەبرا بویچگ نیەزانیگ و زەرەدمەن یەکەمیش تەنیا هەر چین چەوسیاگ و فەقیرە.

لە باوەت چەمك سستم فیدراڵیەوە

ئوسامە کامل

وەکارهاوردن چەمك و مستەڵەح (فیدرالیزم) تا ڕادەیگ تازەسەو لەکووتایی سەدەی (١٨)وەوەخریاسەکار و پەخشەو بویە. ئمجا ئەرا سەرهەڵداین سستم فیدراڵی، مەرج ئەوەسەهەرێمیگ مەرزدار دیاریکریاگ بووگ ك مەردمانیگ لەتی بژیەیگ، ئامانج ئەو سستمیشەدابینکردن ئازادی تەواویگەئەرا ئەو مەردمەیا ئەو نەتەوەیلەك لەناو یەك وڵات ژیەن.

ئی سستمیشە دابینکەر دەرفەت بەشداریکردن گشت هەرێمەیلە لە ناو دەسڵاتەیل فیدراڵیەت ئەرا ئەنجامداین گشت کارەیل تایبەت وە فیدراڵی. هەر لەوەر ئەوەیش فیدراڵیەت وەگشتی (یەکێتییگ دامەزریاگە لە ناونی چەن دەوڵەتیگ لە بان بنەمای قانوون ناوخوەیی دەستووری، ئەویش وە شیوەیگ ك دەوڵەتیگ دامەزریاگ لە بان ئەو دەوڵەتەیلەوە تیەیگەدی.

وە گوورەی ئەرای چوین و دید زوورم زانا و قانوونناسەیل ئی مەیدانە، سستم فیدراڵی سستمیگ نموونەییە ئەرا ئەو وڵاتەیلە ك نەتەوەی جووراوجوور لەتیان ژیەیگ. سستم فیدراڵی هووکاریگە ئەرا نەهیشتن ناکووکی و کیشمەکیش دینی و مەزەوی و نەتەوەیی ناوخود وڵاتیگ جویر ئەوەك لە بەلجیکا لایەنگرەیل مەزەو کاتۆلیکی و لایەنگرەیل مەزەو پرۆتستانتی چەنەها ساڵ کیشمەکیش مەزەوی لە ناونیان بوی، وەلی وەل سستم فیدرالیەوە ئەو ناکووکی و کیشمەکیشە کووتایی وەپی هات.

ئیسەیش زوورم وڵاتەیل ئۆروپا وەل ئەمریکایا سستم فیدراڵی کردنەسە سستم وەریەوبردن وڵاتەگەیان، چوینکە سستم فیدراڵی هەق وەریەوبردن کارەیل ئەرا ئەو نەتەوەیلە دابین کردگە ك لە چوارچیوەی یەك وڵات ژیەن و تا خوەیان کارەیل خوەیان بووەنە ڕییەوەو لە هەمان وەخت لە ناو یەك وڵاتیش بمیننەوە.

فیدراڵی وەختی دروس بووگ ك لەدەوڵەتیگ سەروەخوەی سیاسی چەن نەتەوەیگ جیاواز یا دین جیاواز یا ڕەگەز جیاواز یا مەزەو جیاواز بووگ.

لەوەر ئەوە فیدراڵیەت لە بان یەکیگ لەی جیاوازیەیلە دروس بووگ لە وەختیگ ڕەسینە ئەوەك دی ژیان هاوبەش لە ژیر چەتر یەك دەستوور ئەرایان نیەگونجیەیگ و لە هەمان وەختیش نیەتوان لە یەکتری جیاوە بوون و هەر لەوەر ئەوەیش چەن حکوومەتیگ سەروەخوەی لە سایەی ڕژیمیگ فیدراڵی دروس کەن و ئەو وەختە ئەو گرووپەیل جیاوازە بوونە خاوەن حکوومەت هەرێم تایبەت وە خوەیان و دەسڵات هەرێم خوەی بەیگەرییەوەو دی دەسڵاتەیل قانووندانایین و جی وەجیکردن و دادوەری تایبەتەوە خوەی، بیجگە ئەوەیش بەشدار بووگ لە دەسڵات سیاسی حکوومەت فیدراڵیش و نوێنەریش دیریگ لە دەزگای قانووندانایین فیدراڵ ك پیك تیەیگ لە دو ئەنجوومەن (قانووندانایین و هەرێمەیل) .

هەر لەوەر ئەوەیش بایەسە ئشارەت بکریەیگ وە فیدراڵیەت وەك ڕیگە چارەیگ ئەرا ئشکالیەت وەیەکەوە ژیان لە کوومەڵگایەیل فرە لایەن و، وجوود قەیری ئەزموون سەرنەکەفتگ مەعنای ئەوە نیە ك شکەستەگە تاوان سستمەگە بووگ، بەڵکوو مەسەلەگە پەیوەندی وەو کوومەڵگا و دەوڵەتەیلەوە دیریگ ك پیادەی کەن.

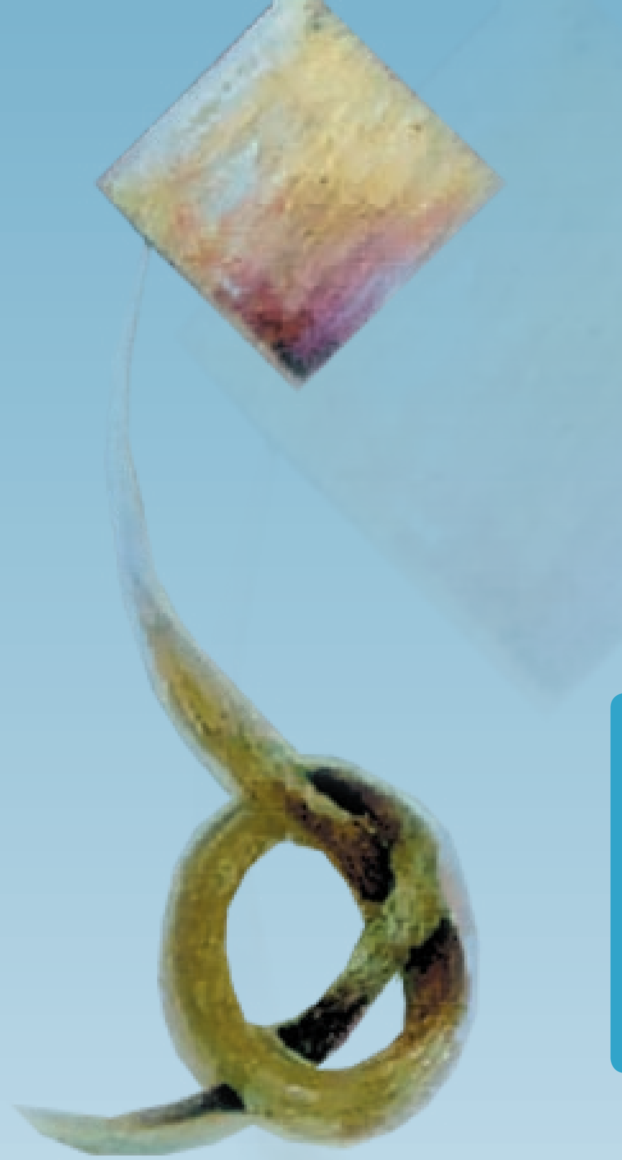

سستم دکتاتۆری لە سەردەم دیموکراتی

کامل جەمیل بەگ

لە شوون رمیان رژیم دکتاتۆر سەدام لە٩ نیسان ٢٠٠٣، عیراق تازەوەناو دیموکراسیەوە پەرچەم هەڵدا و دروشم یا شعاریشی پەیرەوکردن لەدیموکراسی بوی و تا ئیسەیش سەرکردەیل ئی وڵاتەقەسەم وەدیموکراسی خوەن، وەلی ئەگەر بایمنە پای راسی دوینیم چشتەگەچەواشەوەبویەو دی نیەزانیم ئەگەر لە ئایندەیش کار لەکار بترازیەیگ و لەی گەمەی سیاسیەسەر دەرنەکەیم ك سەرەتا جووریگ بوی و ئیسەجووریگ ترە.

زوورم مللەتەیل عیراق و ئۆپزسیۆنەیل وە تایبەت ساڵەیل دویر و دریژیگ وە حەسرەتەوە چەوەری ئەوە کردن رژیم سەدام نەمینیگ و مەردم عیراق قورتار بووگ لە زاڵم و خوینمژەیل و فرە جار ژنەفتیایم لە دەم ئەوانەگ لە شوون ساڵ ٢٠٠٣ حوکمرانی عیراق گرتنە دەس ئەگەر هات و عیراق لە ژیر بار دکتاتۆریەت دەرچی ئەوە بایەسە لە ری دیموکراسی و دیموکراسیخوازیەوە ساریژ زەخمەیل مللەت بکەیم و بنیات عیراق تازەیگ لە بان پەیرەو دیموکراسی بنەیم و جاریگ تر دکتاتۆریەت نایگەوە ئەرا دەسڵات، ئەیە قسە و بانگەواز ئەو کەسەیلە بوی ك ئیسە کلیل دیموکراسی گوم کردنە و نیەگەردن ئەرای تا بویننەوەی و ئی مللەتە لە تیەریکی دویرەو بخەن.

دکتاتۆر هەر ئەوە نیە مەردم بکوشیگ و قران بخەیگە ناو مەردم، نەخەیر ، دکتاتۆر وە کەسیگ ئویشنەی ئەرا سیفیگ داریگ لە ریشە هەڵکەنیگ یا لەوەر خاتر بەرژەوەندی و مەرام تایبەت خوەی مامڵە وە چارەنویس مللەت بکەیگ، چوینکە هەر ئەوە نەبوی دەنگ وەپی دریا و دەسی لە کورسی گیر کرد دی قسەی مللەتیگ نەژنەفت ك تا دویەکە چەوسیاگ و ژیردەسە بویەو زوڵم و زوور فرەیگ لەلی کریاگە و هەر وە ئاشکرا هەقی خوریاگە، دکتاتۆر وەو کەسە ئویشنەی دەسە خرەی خاوەن هەقەیل کردگە و نیەیلیگ خاوەن ماڵ بایگە ناو ماڵ خوەی، دکتاتۆر کەسیگە وە چەو خوەسەو کینەتەوە بنووریگە نەتەوەیل تر بیجگە نەتەوەگەی خوەی. گشت ئی سفەتەیلە لە ناو سستم حوکم ئیسەی عیراق رەنگەو دانە و شیوەیگ تر گرتگەسە خوەی و سەرچەوەیشی چووگەوە ئەرا وەخت دکتاتۆریەت و رژیم بەعس.

بیگومان ئیمە جویر مللەت کورد ئاشتیخواز و دیموکراسیخواز بویمنە لە گشت وەخت و سەعاتیگ و هەمیشە وەی خاترە کار کردیمنە و سەرکردەیلمان هەوڵ ئەوەدانە دیموکراسیەت بچەسپنن و مللەت کوردمانیش وە دەنگ بەرزەوە پیشوازی لە دیموکراسی کەن، وەلی لەیوا دیارە ئی دروشم یا شعارە وە مەیل دەسڵاتدارەیل بەغدا و بەرژەوەندی ئەوان نیە و هیمان هەر پەیرەو سستم دکتاتۆری کەن و دیارە پەیوەندی بتەویگ دیرن وەل ئەو سستمە و نیەتوان دل لەلی بنەن و خوەیان لەلی برەنجنن، چوینکە دیموکراسی فرە چشت لە لیان توایگ و بایەسە ئامادە بوون ئەرا جی وەجی کردنی و ئەرا جواوەوداین داواکاری مللەت ستەمدیدەو یەیش بوار یا مەجال ئەوە ئەرایان نیەیگ وە خواست و ئارەزوو خوەیان رەفتار بکەن، وەلی هیمان ئەقڵ دکتاتۆریەت هەر زاڵەو جاریگ فرەی مەندگە پا لە رکاو دکتاتۆریەت بارنەخوار و سروشت دیموکراسی بوینن و دویرەو بکەفن لە تایفەگەری و ئەقلیەت تونرەوی و شۆڤینی. ئمجا ئایا کام لەوانە ك حوکم ئی عیراقە کردنە و حاشا لە سستم دکتاتۆری کردنە؟ یەیش جوواوەگەی ئاشکراو دیارە.

دیدگای ئازاد و بەیان و هویرەو کردن

مەروە مەعەد

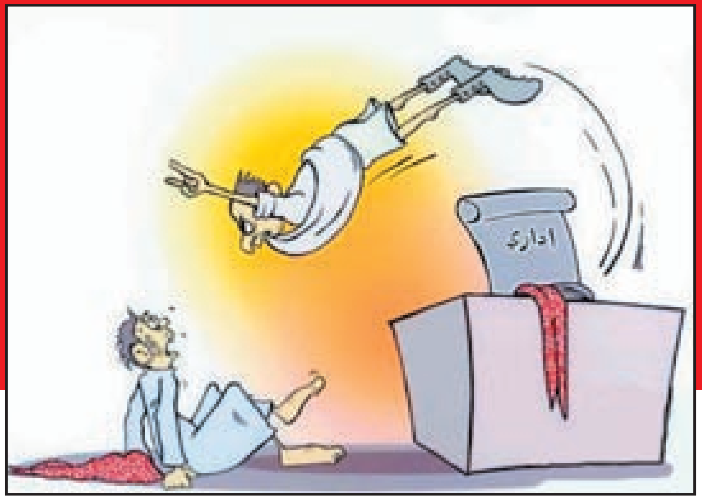

ئازادی و هەست کردن وەئەمن و ئاسایش توانایەیل و هویرەیل بەرزەو ئەکا و ئەگەر لەناو بچن گشت هویرەیل بەسیەن و دەسپیشخەریگ نیەمینیگ و نیشتمان زەرەد ئەکا؛ ئازادی دیدگا و بەیان و هویرەو کردن بایەد زامن بکریەیگ و دویرەو کەفتن لەلی بوودەبایس شەلەو بوین هویر و داهینان و توانایەیل لەدەس چن و بوودەبایس ویرانی کوومەڵگا و چوینکەدویرەوکەفتن لەی ئازادیەیلەترس لەکوومەڵگا زیایەو ئەکا. هەمیش ئەمن نەتەوەیی نیشتمانی نەباید برەسنە ئاستیگ ك وەکوومەڵگا زەرەد برەسنن و بایەد گشت ئازادیەیل کەسایەتی و گشتی زامن بکریەیگ و ئیمەبایەد تەقالا بکەیم ئەرا بتەو کردن بنەوایل ئەی ئازادیەیلە. هەمیش لەیرا بایەد ئعتراف بکەیمن ك ریگەی هویر کردنمان وەئازادی جارجار بویەسەبایس ناتوانی لەداهینان و بەرهەم هاوردن، ئازادی تەنیا ئەرا دیدگا نیەبەڵکەم وەگشت لایەنەیل کوومەڵایەتی و ئابووری و رووشنهویری پەیوەندی دیریگ وەگشت ئەندامەیل دەزگایل کوومەڵایەتی بایەد ئازادی داشتوون وەریگەی دیموکراتی لەوڵاتیان جیوەجی بکەن و لەخاسەو کردن بارووەزع کوومەڵگەیان بەشداری داشتوون و وەل یەکەو گشت چەفتییەیل راسەو بکەن. ئیمنەئەی باوەرەنەیریم ك ئەرا زامن کردن ئازادی بایەد چشتەیل ترەك بخریەنەژیرپا جوور قانوون و دەستوور و بریارەیلیگ گشت لەبانیان ریککەفتنەوەلی بایەد شوونیگیش ئەرا ئازادی و داهینان بمینیگ.

کورد ئوردن و چوینیەتی جیگیر بوینیان لەو ولاتە

گوڵ سوو

ئیسە لە ئوردن کەمایەتییگ کوردی هەس ك شمارەیان ڕەسیگە ٣٠ هەزار کەس. ئەو شمارەیشە ئەو کوردەیلە گریگەوە ك لە چارەك کووتایی سەدەی ١٩و چارەك یەکم سەدەی ٢٠ لە ئوردن نیشتەجی بوینە، وەل کوردەیل فلستینا ك دویای هەردوگ شکەست سالەیل ١٩٤٨ و ١٩٦٧ ڕوی کردنەسە ئوردن. سەرچەوەیل تاریخییش ئشارەت وە ئەوە کەن ك کورد لەسەرەتای سەردەم ئەیوبییەوە لە ئوردن نیشتەجی بوینەو دویاخریش لە قوناغ مەملووك عوسمانیەیل و سەرەتای چەرخ تازەیش هەر وەردەوام ڕوی کردنەسە ئەو ولاتە، ئیسەیش ناوچەگەیان لە شار (سەڵت) هەر مەندگە، چوینکە کورد زیاتر ڕوی کردنەسە ئەو شارە و لە سەرەتای سەردەم ئەیوبیەیلەوە جیگیرن لەتی.شار (سەڵت) کەفیگە ڕووژئاوای عەممان پایتەختەوە، ئەو ناوچەیشە ك وەناو (ناوچەی کوردەیل) ناو نریاگە وەك نیشانەی ناسریاگیگەو یەکیگە لە بەشەیل جوگرافی و تاریخی و خێڵەکی ئەو شارە. بیجگە ئەوەیش کوردەیل لە زوورم شار و شوونەیل تر ئوردنیش نیشتەجین و بوینەسە بەشیگ لە پیکهاتەی سیاسی و کوومەلایەتی و ئابووری ئوردنی و هەمان وەخت وەل ئوردنیەیل ترا بەشداری بونیاتناین ولاتەگە کردنە. دیارە چەن هووکاریگ هەن ك بوینەسە بنەمایەگ ئەرا ئەوەك کورد وەل ئوردنیەیل ترا بگونجیەن و بتویەنن وەیەکەوە بژیەن جویر هاوشیەوەی داب ونەریتیان و یەك دینی ك ئەویش ئسلامەو هاوسایەتی جوگرافی، چوینکە وەل ولاتەیل دوچەمان و شام هاوساسەو تیکەلە، یەیش بیجگە پەیوەندی ژن وژنخوازی و تاریخ هاوبەش.فرەیگ لە کوردەیل ئوردن، قەوم و کەس و کار لە کوردستان دیرن ك شوون باوگ و باپیرەیلیانە و زوورم سەرچەوەیلیش ئشارەت وە ئەوە کەن ك کورد وەل سەرەتایەیل دەولەت ئەیوبیا لەو ولاتە جیگیر بوینە ك ئەویش چووگەوە ئەرا ساڵ ١١٧٣ زایینی و بیجگە ئەوەیش کورد ستوین ئەو لەشکرە بوینە ك لە کوردستانەوە هاتنە وەرەو شام ومسر وەمەبەس جیهاد و سەرخستن ئسلام و دی ڕووژهەلات ئوردنیش بویەسە شوون جەنگ و کیشمەکیش ناونی ئەیوبیەیل و خاچپەرسەیل و هیزەیل سەلاحەدینیش لەناوچەگە گەردیان و دەور قەلای فەرەنگیەیل داوین و سەلاحەدین قەلایگ سەخت وەناو قەلای عەجلون لەبان جەوەل (عۆف) دروس کرد ئەرا ئەوەك هاتوچوو هیزەیل وەرانوەر لەلیەوە دیار بووگ و فرقەیگ سوپاگەیش ك کورد هەکاری بوین لە شار سەڵت جیگیر کرد و ئەو فرقەیشە دەور گرینگ یاموهمیگ داشتن لەجەنگ دریژماوەی ساڵەیل ١١٧٧ – ١١٨٩ ك وەجەنگ خاچپەرسەیل ناسریاگە، ئمجا ئەو شوونە ك کوردەیلیش لەتی نیشتەجی بوین و جەنگاوەرەیل کورد گردویگە خوەی تا ئیسەیش وە ناوچەی کوردەیل(حی الاکراد) ناسریاگە. لە کوردەیل هەکاری شار سەڵتیش چەنەها زانا لەلیان هەڵکەفتگە وەك: عەبدوڵلا هەکاری سەڵتی و بەدرەدین سەڵتی کوری و دویاخریش بەدرەدین بووگە قازی لەشار سەڵت. بەشیگ لە کوردەیل هەکارییش لەسەردەم مەملووکیەیل ڕوی کەنە قودس و ناوچەیگ لەو شارە وەناو خوەیانەوە دروس کەن.

سیاسەت هاوسەنگی کوردستان وەل دەیشتا

هێمن میرانی

هەرێم کوردستان لەچوارچیوەی دەوڵەت فیدراڵی عیراق و، وەگوورەی دەستوور هەمیشەیی، قەوارەیگ فیدراڵی خاوەن تایبەتمەندیە و پایەی دەستووری و سیاسی خوەی دیریگ لەلایەن دامەزریاگەیل قانووندانانین و جی وەجیکردن و دادوەری تایبەت وە خوەیەوە. لە هەمان وەخت قەوارەیگ کارا یا فەعال ناو دامەزریاگەیل فیدراڵە و هاوبەش ڕاسەقینەی دەوڵەت عیراقە.مەردم هەرێم کوردستان وەك هاووڵاتی و هاوبەش ڕاسەقینە تەماشای خوەیان کەن لە دەسلات و دارایی ولات. لەی لایەنەوە سەرکردایەتی هەرێم کوردستان ڕەفتار و سیاسەت خوەی داناگە و مامڵەی دبلۆماسی و سیاسی ئەنجام دەیگ. لە شوون ئاشناکردن هەرێم کوردستان وەو تایبەتمەندیەیلە ك سەرەتا ئشارەت وەپی کردیم لە دەستوور هەمیشەیی عیراق و دروسبوین دامەزریاگ سەرۆکایەتی هەرێم کوردستان وەك دەسلات بالای جی وەجیکردن لە ولات و مەرجەع قانوونی و دەستووری و سیاسی هاووڵاتیەیل هەرێم کوردستان، بیگومان سەرۆکایەتی هەرێم هەوڵ ئەوە داگە لەوەر خاتر پەرەوەپیداین پەیوەندیەیل هەرێم لە چوارچیوەی دەسلاتەیلی وەل جەهان دەیشتا لەبان قەیری بنەمای گرینگ یاموهم و نەرم و هاوسەنگ. لەی لایەنەوەو هەر وەمەبەس حورمەتناین لە خواست مللەت کوردستان و دەستوور هەمیشەیی عیراق بایەس بوی دەوڵەتەیل دونیا و ئەوانەك پەیوەندیەیلیان لە ڕوی دبلۆماسیەوە وەل عیراقا ئاساییە و دیارە وەو ناو ڕەسمیە مامڵە وەل هەرێم کوردستان و سەرۆکایەتیەگەیا بکەن. ئەمریکا و دەوڵەتەیل ئۆروپا و ئیران و کوەیت و سعودیە و چەنەها دەوڵەت تر لەبان ئاست بالا لەماوەی گوزەیشت پیشوازی لە سەرۆك کوردستان کردنە و جویر شمارەی گەورایگ لە عیراق تازە مامڵە وەلیا کردنە و زیاتر هانی دریاس ئەرا ئەوەك لەو دەور گەورایە وەردەوام بووگ. لەی لایەنیشەوە هەرێم کوردستان وە خواستیگ زانستەسەی مامڵەکردن وەلیا پەیوەس نەکریەیگ وە هویچ پرس و باوەتیگ ترەوە ك پەیوەندی وەخوەیەوە نەیریگ. ئەرا نموونە: وەبی لەوەرچەوگرتن کیشەیل ناونیان، سەرۆك بارزانی لەبان دەعوەت ڕەسمی خوەیان سەردان ئەمریکا و ئیران و سعودیە کردگە، یەیش لەوەختیگ ئی سێ لایەنە لەبان مەیدان ناودەوڵەتی قاقەز یەکتری نیەخوەننەوە، وە تایبەت مەبەسمان ئەمریکا و سعودیە وەرانوەر وە ئیران. چەنەها ساڵ تورکیای هاوسایش خوەی دویرەوخست لە مامڵەی ڕەسمی وەل هەرێم کوردستانا، تا ئەوە بوی لە ئاخرین سەردان جیگر وەزیر خارجیەی تورکیا و لە شوون قەیریگ سەردان شاند یا وەفدەیل پایەبەرز تورکیا ئەرا هەرێم و سەردان ڕیزدار نێچیرڤان بارزانی ئەرا تورکیا ك بوونە مایەی ڕەسینەوەی زیاتر لەناونی هەردوگلا و ئەوە بوی سەرۆك هەرێم ئەرا سەردان تورکیا دەعوەت ڕەسمی کریا، بیگومان چوین ك تورکیا ئەرا ئیمە جویر هەرێم کوردستان گرینگ یا موهمە، وە هەمان ئەنازە ئیمەیش ئەرا تورکیا وەك دەروازەیگ گرینگ وە ڕوی عیراق و بازاریگ ئارام و خاس ئەرا کالایەیلیان و زەمینەی گونجیاگیگ ئەرا سەرمایەیلیان نەفداریم.

جەلەولا کورد لە جەلەدەی

کەیوان کەلهور

هێمان زامەیل تەعریب لەلەشمان خاسەو نەویەو هایمەتەپ ریپ یەگ چەبکەیم تا دویا شوون ئەی کارەساتەکەمی وەرەو خاسی بوەیمەو مەڵەهەمێگ ئەرایان بنەیم، دوینیمن هەم جارترەك لەناوچەی لەناوەچەیل داوریای لە پارێزگای دیالەجەلەولا، قەراری لەلایەن مەحکەمەیتەمییزەو دەر کریەید ك ئەوویشەیەسەگ برِیگ لەنیشتەجێییەیل کورد لەی ناحیەبایەد جێ خوەیان چووڵ بکەن و ئەی شارەوەجێ بیلن.

ئەی قەرارەلەهاڵیگەدەر کریایەك لایەن کورد وەتەمامی ئەی قەرار مەحکمەشەرمەزارێ کردن ولەوەرایوەریشی دەنگ نارەزایی بوین خوەیان نیشانن دانەو رەتی کردنە. وەلی وەگ دیارەچمانی دەس بەعسیەیل ها لەناو ئەێ کارەو لەپشت پەردەیش کارەیلێگ دێرن کەن!. ئەی هەمگەقرِ کردن و دەروەدەر کردن کوردە، ك ئینگەچوی ئەوسا نێیە و کەس نیەتویەنێد دگان وەپێا نەنی و ئەو باوگە دی مرد ك سەریان بپووشیەید. ئیسەتەمامی میدیای عیراق و تا رادەیگیش میدیای جیهان گرتیەسەو وەر و هەزارن بەڵگەیش لەسەرێ هەس و تەمام ئەی رووقاتانەك دەر کریان و ئاوارەیلەگ دەروەردەریش بوینەماددەی وەناو ١٤٠ ئەرایان لەدەستوور عیراق نانە. وەلی ئەرا برِیگ شۆڤینست بی مانا و مەتڵەو، چوی یەمێنێد ك چمان یاسین لەگووشیان خوەنیەید و ئەرا خوەیان ئاساو بێ هەقەی نانەسەو. ئەوەگ دیارەهەر ئەو جوورەگ پیەلێگ لەزەمان ساسانیێەیل لەجەلەولا بویەك رمیایەو لەوریشەدو لەشکر ئیسلام و ساسانی تەقیانەسە یەکا و یەزدگرد لەورەوایە، ئەی خاڵ تاریخییەئەی شۆڤینیەیلەئینگەیش توان وەکارێ بارن و ئەو هەمگەزامەتەگ لەسەر یەکرێزی عیراق دێریەید کیشیەید، لەنوو برمننەی. وەلی وەجیاوازێ ترەکەو!. ئەوەیش یەسەئەگەر ئیسلام هات مەردم لەجەور و زوڵم رزگار بکەید و وەئایین ئیسلام بەێدەپێان تا خاس ترەك ژیان بکەن، خاڵ وەرایوەر یە،یەسەك کوێنەبەعسییەیل و برِی ترەك فتنەخواز ك هەست شۆڤینییان فرەبەرزە، توان وەی جورەکوردیش لەو ناحیەئەلکەنن و لەیەبەتر داگیرێ بکەن و کورد لەزاگەی خوەی دەر بکەن. هەرچەن ئیمەدی دەسیان خاس خوەنیمەو زانیم توان چەبکەن، وەلی ئەوانیش لەی وەختە ك زانن عیراق هێمان سەرەبەرەنەێرێد و حکوومەت تازەیش نەنیشتیە، وەکەیف خوەیان رانن و توان ئاژاوەی بخەنەئەی ناوە!. وەئەی کاریانەتوان زەخت بارنەسەر کورد، تا کودریش لەروی ناچارییەو دەس بەێدەکاری و سەر لەکورد بشێونن و نەیلن کورد وەراهەتی خوەی لەی پرووسەی پێکهاوردن حکوومەت تازەگفتوگوو بکەید و خاس هەڵسەنگاننێ بووت و هویر کورد پەریشانەو بکەن. ئینگەئەرا خوەیان دەن لەناڵ و بزمار و ولاتی بێ خاوەن کەفتیەسەدەسیان و بکوش و بور بوینەسەخوەیان، وەلی لەیەغافلن ك کورد فرەلەوان وریایترەو نێیەلێدان سەرلەنوو کورد لەجەلەبەن و ئاوارەیان بکەن.

كاریگەری دایگ و باوگ لە بان مناڵ تویشهاتگ وە ماددەیل بیهووشكەر

فرییا موورادی

وەل ئەو ئاگاداریەیلەك خوەندگا بەخشیگەی قوتابیەیل لەوەر مەترسیەیل ماددەیل بیهووشكەر ، لە هەمان وەخت بایەسەدایگ و باوگیش لەماڵ دەور خاس و دروسیگ لەو مەیدانەوەنیشان بیەن و مقەیەت مناڵەیلیان بوون لەتویشبوین وەماددەیل بیهووشكەر.
دایگ وباوگ لەكەسەیلیگ فرەگرینگ یا موهمن ك مناڵەیلیان كەڵك لەلیان وەربگرن، هویر وباوەڕەیل خیزان لەبان ئەو ماددەیلەراسەوخۆ كاریگەری دیرن لەبان مناڵ لەوەختی مناڵەیل بڕیار دەن ك وەهویچ شیوەیگ خواردن مادەیل كحولی و ماددەیل هۆوشبەر نارنەكار، بیگومان یەیش پەیوەسەئەو سستەمەك لەناو خیزان پەیڕەو كریەیگ ، هەر لەوەر ئەوەیش خیزان ئەرا هەر كاریگ بایەسەهووكار تایبەت بخەنەڕوی ك مناڵەیلیان ئەنجامی نەیەن و لەجیای ئەو كارەیلیشەبایەسەپیشنیار كارەیل خاسترٍ بكەن و ڕینماییین بكەن ئەرا ئەنجامداینیان، لە هەمان وەخت ئەوەیش ئەڕایان ئاشكرا بكەن ك چوین لەئایندەتویەنن لەژیانیگ پڕ لەئاسوودە و ئارام و سەركەفتگ بژیەن، یەیش هەوەجەوەدایگ و باوگیگ فامیدەدیریگ ك بتویەنن هاوكارییگ مناڵەیلیان بكەن.
وەختی باس لەماددەیل بیهووشكەر كریەیگ، بایەسەئاگادار مناڵەیل بكریەیگ ك وەشیوەیگ روی وەڕوی ئەو ماددەیلەنەونەوە، ئمجا مناڵ دویر نیەئەگەر ئەرا تەنیا جارێگیش بووگ ئەو ماددەیلەباریگەكار، وەكار هاوردن تەنیا جاریگیش ڕیخوەشكەرەئەرا جار دویم و سێیم و لەئەنجامیش تویش تیەیگ، ئمجا هەر لەوەر ئەوەیش بایەسەوەئاشكرا وەكارهاوردن ئەو ماددەیلەلەلیان قەیەغەبكریەیگ و لە هەمان وەخت هووكار ئەو قەیەغەكردنیشەئەرایان ئاشكرا بكریەیگ، بیجگەئەوەیش بایەسەلەیوا ئاشكرا بكریەیگ ئەڕایان نەك تەنیا لەماڵ خوەیان، بەڵكوو لەماڵ ڕەفیقەیلیانیش دویر بگرن لەو جوورەماددەیلە.لەلایگ تریشەوە، ئایا مناڵەیلدان گووش لەو قسەیل ئیوەگرن یا نیەگرن ؟ یا مناڵ وەختی ئەو ماددەیلەتیەریگەكار ئایا ئەو پرسیارەلەخوەی كردگەك دایگ و باوگی ئەگەر وەپی بزانن چەڕویدەیگ لەوەخت ئاشكرابوینی؟
هەر لەوەر ئەوەبایەسەدایگ و باوگ كاردانەوەی خوەیان وەئاشكرا ئەرا مناڵەیلیان باس بكەن و بویشنەپیان سزاگەچەیگەو چوینیش جی وەجی كریەیگ. فرەیگ لەباوگەیل لەوەخت خوەی قانوونەیل دیاری كەن و ئاشكرای سزایەیلیش كەن، وەلی دویاخر لەوەخت جیٚ وەجیكردن تەماشا كەید قسەی خوەیان نیارنەجی، ئمجا لەی حاڵەتەبایەسەباوگەیل ك قانوونیگ دەسنیشان كەن توانای جی وەجیكردنیشی داشتوون. لەڕووژگار ئمرووما‌ن باوگەیل كەمترٍ ئەو دەرفەتەدیرن ك وەل مناڵەیلیانا بنیشن و گفتوگوو بكەن، ئمجا ئەرا ئەوەك پەیوەندییگ ڕاس و دروس لەناونیدان دروس بكریەیگ وەتایبەت ئەو پەیوەندیەلەمەیدان ماددەیل بیهووشكەرەوە، بایەسەهەوڵ ئەوەبیەین ك لەبەرنامەی ژیان رووژانەدان وەختیگ ئەرا گفتوگووكردن لەو باوەتەوەوەل مناڵەیلدانا دیاری بكەین و وەل ئەندامەیل تر خیزانا لەدەور یەكترٍ گردەو بوون و هەر هویچ نەوگ هەفتەی دو جار ئی كارەئەنجام بیەن و ڕینمایی بیەنەمناڵەیلدان با نەچنەقەرەی ئەو ماددەیل زەرەدمەنەوە، ئی جوورەپەیوەندییشەبٍ ووگەمایەی ئەوەك زیاتر وەل ئەندامەیل تر خیزانەیلدان تیكەڵ بوین و تویەنین وەئاسانی لەباوەت چشتەیل جیاوازەوەقسەبكەین.

هاوسەرگیری و ئازادی تاك

شیرین . ك

لەگشت ئەو كوومەڵگایەیلەك هاوسەرگیری لەتیان پەسەن و ریگەوەپیدریاگەلەلایەن سستم و داب و نەریتەوەئەرا ریكخستن پەیوەندی ناونی نیرٍ و ما، هەمیشەكوومەڵگا لە ریگەی قانوون و حكوومەت و دام و دەزگا و ڕیكخریاگەیل كوومەڵگای مەدەنیەوەهان لەهەوڵ ئەوەهان ئەو پڕووسەبیەن و كارئاسانی ئەرای بكەن، چوینكەلەو جوورەكوومەڵگایەلەهاوسەرگیری تەنیا ریگەیشەئەرا دروسكردن خیزان، ئی هەرێم ئیمەیش ك یەكیگەلەو جوورەكوومەڵگایەیلەوەگوورەی ئەو ئامارەیلەك بەعزیگ لەسەنتەر و لایەنەیل ئەنجامی دەن و جارجاریگ لەقەیریگ لەمیدیایەیل كوردیەوەپەخشەو بووگ هیمان نسبەی پرووسەی هاوسەرگیری لەی ناوچەی ئیمەبەرزە. ئامار و لەیەكەوداین و باوەتەیل رووژنامەجەخت لەبان چەن هووكاریگ كەن ك بوونەریگر و دویاكەفتنٍ ئەو پرووسە، لەوانەیش : ناسەقامگیری بارووەزع وڵات و كوومەڵگا لە ئەنجام نائارامی بارووەزع سیاسی ك ناسەقامگیری كوومەڵایەتی و ئابووری لەلی كەفیگەوە، ك یەیش بووگەمایەی كەمی هەل كار و كاسپی و قەیران نیشتەجیبوین ك دو مەرج سەرەكیین ئەرا پرووسەی هاوسەرگیری و دروسكردن خیزان، وەل ئی هووكارەیلیشەوەردەوامبوین بەشیگ لەداب و نەریتەیل كویەن و بیجگەئەوەیش باوگەیلیش وەربەس و ڕیگرن و دەرچگنٍ لەلیان ئاسان نیە و خوەی لەو داواكاریەیلەدوینیگەوەك دویەت و ماڵ باوگی و بنەماڵەگەی دیرنەی لەوەخت دویەت وەشویداین.
ئیسەئی هەریم ئیمەبارووەزع سیاسی ئارامیگ دیریگ، لەوەر ئەوەبارووەزع كوومەڵایەتی و ئابوورییش جووریگ لەئارامیٍ و جیگیری وەپیەوەدیارە و هەل كاركردن فرەزیاترەلە چەو ساڵەیل وەرجەئیسە، قەیران نیشتەجیبوین گام ناگەوەرەو خاسبوین و چارەسەركردن، وەلی چەن ساڵیگەلەناو چین جایەڵەیل وەتایبەت ئەوانەگ نیشتەجی شارن وەكورٍ و دویتەوەكەمەكەمەخەریكەهویر و رای تازەیگ پەیا بووگ ك جویر دویرەو كەفتنیگەلەو پرووسە، ساڵ وەساڵ لایەنگرەیل دژەهاوسەرگیری زیای كەن و لە ڕاسی هویچ ئاماریگ باوەڕ وەپیكریاگ لەوەر دەسمان نیەلە باوەت نسبەی هاوسەرگیری و نسبەی عومر هاوسەرگیریەوە، وەلی تویەنریەیگ هەر وەمەزەنەو چەودیریكردن دەورووەر هس وەئەوەبكەیم ك ئەگەر نسبەی هاوسەرگیرییش كەمەو نەویگ ئەوەلەلای چین و لایەنەیل فرەیگ نسبەی عومر هاوسەرگیری بەرزەو بووگ، یەیش وەو مەعنا ك دیرتر ئەو پرووسەرویدەیگ لە چەو دەیەیگ وەرجەئیسەك لە هەمان وەخت هووكارەیل بنەرەتی ئابووری و كوومەڵایەتییش وەرەو چارەسەركردن چن و بیجگەئەوەیش بارووەزع ئیسەی هەرێم لەچەو نەوەدەیل سەدەی وەرین و لەچەو سەرەتای ئی سەدەیشەفرەخاسترٍ و ئارامترە، ئەوەنەبەسەئەوسا فرەیگ لەو كورەیل ك لە عومر ژنخوازین بوین ڕوی كردیانەوڵاتەیل تر، مەعنای ئەوەسەبایەسەبگەردیمنەش وون هووكار شاریاگ تر ك شایەت كەمترٍ هس وەپی بكریەیگ یا ئشارەت وەپی بكریەیگ و شایەت ئەو هووكارەیلەلەسەرەتا بوون، وەلی فرەوەپی نیەچووگ و ئاشكراوەبوون و بوونەیەكم ریگر لە وەردەم ئەو پرووسە. ئمجا لەئەنجام ئەو گوێریانەك هاتگەسەبان شیوەی ژیان كوومەڵگا قەیریگ نەریت و چشتەیل تازەهاوردگەسەوجوود و ئازادی تاكەكەس زیاترەو بویە.

بەشداربوینمان لە چالاکیەل کوومەڵایەتی

ياسين عەزيز

ترس کوومەڵایەتی پیکهاتگەلەترسیگ نەگونجیاگ یا دڵەراوەکی، لەوەختی لەلایەن تاکەوەهس وەپی کریەیگ، یەیش لەو وەختەبووگ ک کەسەگەروی وەروی بارووەزعیگ کوومەڵایەتی بووگەوەو لەخوەیا لەلایەن کەسەیل تڕەوەچەودیری یا مراقبەکریەیگ یا رەخنەلەلی گیریەیگ . وەگوورەی گشت ئەو بەحسەیلەك شارەزایەیل مەیدان تەندروسی دەروینی ئەنجامی دانە، باس لەوەکەن ك شمارەی فرەیگ لەئادەمیزادەیل دوچار ترس کوومەڵایەتی بوونەوە، ئمجا هەر ئەو بەحسەیلەئسپات ئەوەکەن ك ئی حاڵەتەلەژن زیاترەتا پیاگ، وەل ئەوەیشا قەیریگ هووکار کوومەڵایەتی و دەروینی و بایولۆجی هەس ك کاریگەری راسەوخۆ دیرن لەپەیابوین ترس کوومەڵایەتی، ئەرا نموونە: ئەو باوگەیلەك فرەئەهەمیەت دەنەمناڵەیلیان لەلایەن پەروەەی ناتەندروسەوەك ریگەلەگشت بوار یا مەجال چالاکی مناڵەیلیان گرن و دەس خەنەگشت کارەیل ژیانیان و دەرفەت ئەرا مناڵەیلیان نیەیلنەوە، بیگومان ئەیانەئەگەر یا ئحتمال تویشبوین مناڵەیلیان زیاترەلەمناڵەیل ئاسایی و چشتەیل ناخوەش لەژیانیان کریەیگەدی، وەتایبەت لەسەرەتای عومر مناڵی کاریگەری دیریگ، ئمجا جویر ئەوەك ئاشکراس گشت چشتەیل وەختی لەری کرۆمۆسۆکەیلەوەجیاواز بووگ ئەرا نەوەیل، وەلی لە هەمان وەخت یەیش مەعنای ئەوەنیەك گویریان نیایگەبانی، چوینکەکریەیگ گشت کیشەیل دەروینی لەژیر رینمایی کەسەیل شارەزا بتویەنریەیگ چارەسەر ئی کیشەیل دەروینیەبکریەیگ، ئمجا ئەگەر بایگ و باس لەنیشانەیل ترس کوومەڵایەتی بکەیم دوینیم لەبەعزەحاڵەتەیلیگ مەرزدار بووگ، وەلی لەحاڵەتەیلیگ تر کریەیگ گشتگیر بووگ، یەیش وەو مەعنا ك وەگوورەی بارووەزعەیل کوومەڵایەتی ئاڵشت بووگ جویر قسەکردن لەناونی چەن کەسیگ یا تەسریح ئەرا میدیایەیل لەبان مەسەلەیگ یا دیدار وەل کەسەیل بیگانەیا نانخواردن لە شوونەیل گشتی یا ترس لەچگن ئەرا ناو بازار یا قسەکردن وەل کەسەیل وەرپرس و چشتەیل تر. فرەجار ژنەفتیمنەك قوتابییگ فرەزیرەکە، وەلی تەماشا کەید لەناو سەف خوەی دویر گریگ لەبەشداری لەدەرسەیل، بیگومان یەیش چووگەوەئەرا ئەوەئەو قوتابیەترس ئەوەدیریگ غەڵەتیگ ئەنجام بەیگ لەو وەختەلەیوا خوەی دوینیگ هەناسەی تەنگ بووگ و دڵی قایم کوتیگ و قورگی وشك بووگ، ئی هووکاریشە بووگەمایەی ئەوەك زیرەکی و بەهرەی کەسەگەدەرنەکەفیگ. ئمجا ئیمەئەگەر تەماشای نیشانەیل بکەیم دوینیم گشت بەشەیل لەش گریگەوەو جووریگ لەپەشیوی دروس بووگ لەناو گشت ئەندامەیل لەش تا لەیوا لەلی تیەیگ کەسەگرفتارەگەگشت وەختی هەوڵ بەیگ خوەی لەی جوورەچالاکیەیلەدویر بگریگ و هەمیشەمەهانەیگ بوینیگەوەئەرا ئەوەك بەشدار نەوگ لەی جوورەچالاکیەیل کوومەڵایەتیە و لە ئەنجامیش لەیوا لەو کەسەتیەیگ تویش چەنەها نەخوەشی دەروینی تر بایگ بیجگەئەو کیشەك دیریگەی و ئەویش ترس کوومەڵایەتیە، لەوەر ئەوەبایەسەهەر وەختی هس کردیم ك دوچار ئی حاڵەتەیلەبویمنەبایەسەسەردان پزیشکیگ دەروینی بکەیم ئەرا ئەوەك هەر لەسەرەتای پەیابوین ئی جوورەچشتەیلەبرەسیمنەخوەمانا، چوینکەگشتمان ئەوەزانیم ك نەخوەشیەیل دەروینی یا کیشەیل دەروینی شایەت لەسەرەتای تویشبوین ئاسانتر چارەسەر بکریەیگ لەوەك دریژەبکیشیگ وبگەردیمنەشوون چارەسەرا، ئمجا ئەو وەختیشەشایەت چارەسەرەگەزەحمەت بووگ یا وەخت زیاتر بتوایگ.

یەکسانی ئەڕا چە؟

تارا فایەق

ئی پرسیارەخەریکەبووگەیەکیگ لەپرسیارەیل کویەن، چوینکەزەمانیگەئی پرسیارەکریەیگ و نویسیەیگ و ئویشیەیگ . بەشیگیش لە ئادەمیزادەیل ئی پرسیارەوە ئەوەدوینن ك وەخت فرەیگ بردگە، چوینکەئی باوەتەفرەجار پیشنیار کریاگە و دانیشتن و مشتومڕ فرەیگیش لەبانی کریاگەلە ناوچەو شوونەیل گشتی و رەسانن یا ئعلامەیل جیاجیا.

دروسبوین رای جیاواز لە بان یەکسانی فکرەی جیایش گرتیەسەمل، ئەرا نموونە: رای یەکم داواکار یەکسانیەوەگوورەی ئەرای چوینەیل کوومەڵایەتی و سیاسی و ئابووری و قانوونی، وەلی رای دویم وەپییان لەیواسەك یەکسانی هەر لە کوینەوەبویەو دویاخر وەشیوەی جیاجیا وەکار هاوریاگەتا رەسیەسەئی ئاست ئمرووە و رووشنهویری تازە و ئەرای چوین تازەروخسار کوومەڵگا تازەوەکردگە.

رای یەکم یا گرووپ یەکم وەردەوام هان لە هەوڵ ئەوە ئسپاتی بکەن ك ژنەیل تویەنن و توانای هەڵسیان و ئەنجامداین گشت جوورەکاریگ دیرن ك پیاگەیل کەنەی، بەعزەجاریگیش ژنەیل لە پیاگەیل وەتواناترن. گرووپ دویەمیش ئەیەوەغەڵەت زانن و ئی رای و ئەرای چوینەرەتەو کەن و ئەو فکرەوەغەڵەت دەنەقەڵەم، چوینکەیەکسانی وەو مەعنا نیەك ژنەیل بتویەنن گشت ئەو کارەیلەبکەن ك پیاگەیل کەنەی، چوینکەئەوەچشتیگ سروشتی نیەژنەیل وەك پیاگەیل گشت کاریگ بکەن. یەیش تەنیا وەو مەعنا نیەك ژنەیل توانای ئەڵگرتن کوڕپە و مناڵبوین دیرن و پیاگەیلیش هێز و لاشەی وەهێزیگ دیرن، بەڵکوو پابەند بووگ وە بەش فرەیگ لایەنەیل دەروینی و ئابووری و کوومەڵایەتی کوومەڵگایەیلەوە. سەرەتایەیل پەیابوین فکرەی یەکسانی لەناونی کوومەڵگایەیل لەدو سەرچەوەهاتگە، یەکمیان لەوەخت گویرانکاریەیل ئابووری و بەرهەمهاوردن و وەسیلەیل بەرهەمهاوەرەیل گەورا یا سەرمایەداری ك بویەسەبەب تێکداین ئابووری زاتی و دروسبوین جیاکاری لەجوور ئەو کارەك تاکیگ توانای ئەنجامداینی دیریگ و، دویمیش لەیەکەمەوەوەرگیریاگەو لەشوون جیگیربوین سستم سەرمایەداری وەشیوەیگ نسبی ئەرا یەکمجار لە تاریخ توانای یەکسانی و فکر یەکسانی وەك یەکیگ لەپیشکەفتنەیل ئنسانی و فامستنی ئەرا دابینکردن هەقەیل ئادەمیزاد ئاشنا کرد، وەمەعنای پیشکەفتن شارستانی و ژیاری یا حزاری.

ئی دو ئەرای چوینەبووگەپشتگیر بتەویگ ئەو قسەك یەکسانی لەناونی ژن و پیاگ وەمەعنای یەکسانی لەتواناو هێز کار ژن وپیاگ نیە، بەڵکوو بایەسەوەگوورەی ئەو ئاستەیا ئەو نسبەی پیشکەفتن و پەرەسەند ژیاری و شارستانیەبووگ ك کوومەڵگا وەپی رەسیە، مەعنای ئەوەسەیەکسانی لە ناونی ژن و پیاگ پابەندەو پشتی وەپەرەسەندن و پیشکەفتن ژیاری یاحزاری و شارستانی بتەوە، ئمجا لەیراوە رەسیمنەئەو ئەنجامەك ژن و پیاگ هەردوگیان ئنتمایان ئەرا یەك چشتە، ك ئەویش ئادەمیزاد و ئنسانیەتەو نیەوگ جیاکاری لە ئنتمای ئنسانیەت بکریەیگ.

مەبەس ئی باوەتە لە یەکەوداین کاریگەری کووچ پسپۆڕ و شارەزایەیل یا کووچ بەهرەدارەیلە لە بان بارووەزع چالاکی زانستی، تەکنۆلۆجیا، ئابووری و زانیاری، چوینکە هەر شارەزا یا هەر بەهرەداریگ وە کردەوە ریکخەر و بەرهەمهاوەر زانیاریە یا توانای ئەوە دیریگ وەو جوورە بووگ، هەر لەوەر ئەوەیش نویسەر هەوڵ دەیگ وە تاوتویکردن هووکار و، بارووەزع کووچ کاریگەری شارەزا لە بان چالاکی زانستی تەکنۆلۆجیا و ئابووری لەیەکەو بەیگ.

جوگرافیای کووچ بەهرەدارەیل و کاریگەری لەبان بارووەزع زانیاری

مەسعود بەهمەن ئابادی

لەیرا بەهرەدار وەك توخمیگ زانیاری مایەی مەیلکیشانە، یا تویەنیم بویشیم وەك بەرهەممهاوەر زانیاری چەو برِیەیگە بەهرەدار، چوینکە ئی بەرهەمهاوەر زانیاریە تویەنیگ بەشدار بووگ لە کارەیل زانیاری و چارەسەریش ئەرا کیشەیل فرەیگ بوینیگەوە لەی مەیدانەوە. ئمجا بایەسە ئەوەیش بزانیم ك نەوین ئەو شارەزا یا بەهرە دارەچ کیشەیگ ئەرا کوومەڵگای پیك تیەریگ؟
بریتانیەیل چەمك کووچ بەهرەدارەیلیان لە ناوراس دەیەی ١٩٥٠ هاوردنەکار، سەردەمیگ ك رای گشتی لەیوا بوی لەلای ك شمارەی ئەوانەك تواسیان هووکارە بوون لە زانکۆ یا جامعەیل بریتانیا جووادەر هەوەجەی ئابووری وڵات نیە و بەشیگ لەو شمارەی کەمیشە ئەرا دەسەوەرکردن کار روی کردیانە وڵاتەیل تر. کووچ پسپۆڕەیل و شارەزایەیل لە ناونی وڵاتەیل گەشەکردگ هەر لە زویەوە بویەسە باوەتیگ گرینگ یاموهم و کیشەیگ چارەسەر نەکریاگ.
ئمڕوو بیجگە وجوود ئابووری جەهانی لە بان بنەمای زانست ك وە شیوەی ئاشکرایگ پشت وەزانست و تەکنۆلۆجیا بەساگە و لە بان ئاست ناودەوڵەتی، وەلی زیاتر لە هەر وەختیگ تر باوەتەگە گرینگتر یا موهمتر بویە. ئمجا ئی دیاردەیشە وەرجە جەنگ جەهانی دویم وەل سەرهەڵداین (هتلەر) لە ساڵ ١٩٣٣ دەس وەپیکرد و تا ئیسەیش دریژی دیریگ. کووچ بەهرەدارەیل لە دو قوناغ رەسی، یەکم: ساڵەیل سەرەتای جەنگ دویم و، دویمیش لە دەیەی ١٩٨٠.
سەرەتا فکرمەنەیلیگ وەك (ئەنشتاین) و (ماکس بیّرن) و (ئۆپیّنهایمیّر) وە هەیواین لە ئەڵمانیای نازی و ئۆروپای ئاگر و خوین، رویکردنە وڵاتیگ ئارام و دویر لە جەنگ ك ئەویش ئەمریکا بوی. دویای جەنگ وە تایبەت پیکهاتن دو جەمسەری رووژهەڵات و رووژئاوا ئەوە بوی کووچکردن لە وڵاتەیل رووژهەڵاتەوە ئەرا وڵاتەیل رووژئاوا وەردەوام بوی و بویە سەبەب وەردەوامی ئەو دیاردە تا کووتایی سەدە.
لە دەیەی ١٩٨٠ دویەمین شەپۆل یا مەوج وەرفراوانی کووچ بەهرەدارەیل دەس وەپیکرد و زوورم فکرمەنەیل رووژهەڵات رویکردنە کوومەڵگای رووژئاوایی، ئمجا لە کووتایی جەنگ جەهانی دویم و دەس وەپیکردن سەر لەنوو بونیاتنانەوەی وڵاتەیل ئۆروپایی لە لایگ و پەرەسەندن پیشەسازی ئی وڵاتەیلە وە تایبەت ئەمریکا و هەوەجەی ئەو وڵاتەیلە وە کەسەیل شارەزا لە لایگ ترەوە بویە سەبەب ئەوەك زوورم پسپۆڕەیل و شارەزایەیل وڵاتەیل جەهان سێیم بکەفنەری ئەرا ئەو شوونەیلە. بایەسە بویشیم دیاردەی کووچ بەهرەدارەیل تەنیا دیاردەیگ کوومەڵایەتی نیەك لە چەن ساڵ دویاخر رویداویگ، بەڵکوو مەسەلەیگە ك جەهان وە تایبەت جەهان سێیم وەرجە ٤٠ ساڵ روی وەروی بویەسەوە، وەلی لەی ناونیە ئەو وڵاتەیلە ك تازەروی لە گەشەکردن کردنە فرەترین زەرەد دوینن.

ئایا گشت کاریگ قسمەتە؟

سەربەست جەماڵ

بیگومان کار ژنخوازین و دویەت وەشویدایِن لەژیان ئادەمیزاد هەوەجەوەلەیەکەوداین و ئەقڵ دیریگ، چوینکەئیمەمەردمانیگیم لەو کوومەڵگایەیلەك هیمان تارادەیگ داب و نەریتمان لەدەس نەیایمنەو لەکەدار نەویە، ئیمەمەبەسمان ئەوەنیەبویمنەوەربەس لەوەردەم شویکردن دویەت یا ژنخوازین جایەڵەل جوانەیل و هەڵوژانن شەریك ژیانیان، نەخەیر، ئەیەهەقیگ سروشتیەئەرا کور و دویەت ك بایەسەخوەیان ری خوەیان بناسن و بریار کووتایی لەمەسەلەی ژیان هاوسەری وەدەس خوەیان بووگ، ك ئەویش وەمەرجیگ ریز و حورمەتیش لەوەرچەو بگیریەیگ و بریار یا قەراریگ جوان و پەسەن بووگ و تا رادەیگ ئەو دویەت و کورەیەکتری دوین و جووریگ لەرەسینەوەیا تەفاهوم لەناونیان بووگ و شارەزای رەفتار یەکتری بوین وەرجەپرووسەی هاوسەری وە ماوەیگ ، وەلی فرەووداخەوەبەعزەجاریگ ژنەفیم فلانکەس دویەتەی داسەکەسیگ و تا ئەو سەعاتەهاتنەسەخوازمەنی دویەتەگە بنەماڵەی هەردوگیان یەکتری نەناسینە و هویچ پەیوەندییگ لەناونی هەردوگ بنەماڵەی کورەگە و دویەتەگەنەویە، یەیش فرەجار لە دەم ئەیاکە و ئەواکەژنەفیم و ئویشن (کار قسمەت)ە، بەڵی قسمەت تا رادەیگ دەور دیریگ جویر ئەوەك لە کوومەڵگا ئی قسەباوە، وەلی ئایا بووگ ئیمەئەقڵ خوەمان بەیمنەدەس قسمەتەوەو بویشیم چارەنویسی لەیواسە و ئی چشتەلەتیولێ نویسیاگە و بایەسەبووگ؟ ئەی خاس ئەگەر گشت کاریگ قسمەت بووگ، دی دەور ئەقڵ چەس لە بریار؟ ئەی دی مادام کارەگەلەیواسە و سڵ لە کار قسمەت بکریەیگ بایەسەهەر ئەرا گشت چشتیگ چەوەری قسمەت بکەیم و هویچ دەوریگ نەیاشتویم لەوەرانوەر ئی مەسەلە. لەباوەت مەسەلەی ژنخوازین و دویەت وەشویدایِن، فرەجار تەماشا کەید لەوەر خاتر بەرژەوەندی باوگ ودالگ یا بنەماڵە، دویەت کەنەقوربانی بەرژەوەندی خوەیان و نیەزانن ئەو دویەتەچارەنویس وەرەو کاملا کیشیگەی و ژیان لەلی بووگەدووزەخ، ئەویش ئەوەسەك ئەو باوگ و دایگەئامانجیان ئەوەسەدویەتەیان بیەنەکەسیگ دەوڵەمەن و سەرمایەدار جویر ئەوە ك وە پویل بفرووشنەی، یا تەماشا کەید ژن ئەرا کوریان لەفەقیر نیەخوازن و هانەتەمای دویەتەدەوڵەمەنیگ وەبی ئەوەك چەویان کەفتویگەیەکتری و بنەرەت پەیوەندی وەیەکەوەنەیاشتنە، وەلی دویای چەن ساڵیگ یا ماوەی کەمیگ گرفت و ناکووکی لە ناونیان سەرهەڵدەیگ و تانەو ناونیتگ لەیەك برن و گشت چشتیگ ئاشکرا بووگ و نەماڵ و نەیش دارایی نیەرسنیگەیانەلیوار خوەشەویسی و فرەجاریش جیایی یا تەڵاقداین لەلی کەفیگەوە. ئمجا ئی جوورەحاڵەتەیلیگ لەلای ئەوانەك هویرەو نیەکەن و نیەزانن ژن و ژنخوازین چوینەئەگەر هات و کپ و بیدەنگ و هویچ گرفتیگ لەلی نەکەفتەوەئویشن خوەمان کردیمەی و ئەگەریش وە چەواشەوەبوی و ئەنجامەگەی ناخوەشی و کیشمەکیش نیشاندا ئەوەیەکسەر وەکار قسمەت دەنەی قەڵەم و راسیەگەی شارنەوە. بەڵی فرەکەس هەس ماڵپەرس و پویلپەرسن و قەوم و کەسوکار لەلایان هویچە و گشتی کەنەقوربان چوار دەسوینك و جفتی گووشخارەی گرانقیمەت. وەلی ئی جوورەژنخوازینیگ یا ئی جوورەشویکردنیگ تام ولەزەتی چەبووگ و چ دڵخوەشییگ دیریگ ئەگەر دویر بووگ لەبنەمای خوەشەویسی و یەکتر ناسین و پەیوەندی زویتر ، چوینکەلەبان بنەمای تەماح سەرچەوەکردگە.

سووراو یەکی لە هەزاران قوربانی بەعس

کۆرش ئاریا

دویای یەگ ماوەیەگ لەشار بەغدا مەنم، لەشوون قەومەیلم گەردیم و لەهەر جێیگ سەردام تا بوینمانەو، هێمان قسیەیل باوگم لەناو گووشم بوی، ك گەپ مەمووەیلم دا و منیش لەروی قەومی و یەگ بزانم هانەکوو و چەکەن فرەموشتاقویم بوینمان. دەرفەتی هاتەدی تا ماڵ یەکی لێیان دیمەو. وەختی چێمەلای مەموو دیم پا ناسەلەپلەی پیری و پشتێ چەمیایەو عەینەکی ها لەبان چەوەی و وەزوور دویند. دویای کەیف خوەشی و نیشتن لەلای مەموو، ئامووزایل لەکوردی م نەرەسینەو وەقسیەلمان ئەرا یەگ تەرجومەکردن. ئەو شەوەنیشتمەلای مەموو، وەتم مەموو تو بوو باوگم و قەومەیلم دەید، ئەرام گەپ بیەبزانم مەمووم سووراو ها لەکوو؟

مەموو ئاخێ لەبن دڵەو هارودەبان و وەت: رووڵە، مەمووت سووراو لەساڵ هەشتاد بەعس بردەیو بێ سەر شوونێ کرد. منیش لەلی پرسیم: مەموو چوین زانید بەعسیەیل گووروەگوور سەراوەنوینێ کردن؟ مەموو وەت: مەموود ناوی سووراو بوی، ئەرا یەگ نەزانن کوردەو ئەو سەردەمیشە، ئیمەوەتەبعیەی ئیرانی ناو لەسەرمان بوی، جەنگ عیراق و ئیرانیش لەگەرم و گۆری بوی. مەموودیش ناو خوەی ئاڵشت کردەکەریم، وەلی ماوەی فرەی پێ نەچێ، وەمەمەر یەگ عەرەبی خاس نەزانس و دیاروی کوردە، ئەمجا وەکەریم کوردی ناو دەر کرد. سووراو مەموومد ك ئینگەکەریم کوردی ناوی بوی، لەنانەواخانەی، نانکەر بوی و لەیوا ژیان خوەی وەریەو برد. وەلی ماوەیگ نەگوزەیشت نیەزانم وەچ مەمەرێگ گرتنەی و بردنەی.

منیش زیەڵگ نەیاشتم لەشوونی بچم و خوەمیش کوردێگ بویم و ئەرا یەگ ژن و منالم نەکەفنەو ری خودا، وەپویلدان وەیەکەو ئەوەکەتواسم بزانم براگەم ها لەکوو؟ وەلی هەرچێ گەردیم، چمانێ ئاویاری زەل کردم و هویچ ئەنجامێ نەکەفتەدەسم. تا دویای شەش مانگ دیم مەموود سوراو هاوردنەی ئەرا دەر ماڵم، من و مەمووژنت چیمەو دەیشت و دیمن چوین داوڵیگ دێرن پەلەکرنێ کەن و لەسەیارەگەیان هاوردنەیەو خوار، دی ئاز لەگیانی نەمەنویگ و وەزوور هەناس کیشا.

یەکیلەو سەربازەیل بەعسیەوەت: ئیرەماڵ برای سووراو یا کەریم کوردییە، خوەم و ژنەم رەنگ لەرزقاڵان نەمەن و لەناو زگەو پەل پەلەو بویمن، هەر دوگمان چوی کەر و لاڵ بەروارد سووراو گرتیم ك چەبویشیمن، سووراو وەنزەگیانێگەو، چەوی ئەلاوردەپیمانەو وەئشارەی چەو و ئەبروی وەتەپیمان: بویشن نە. ئەی ئشارەتە من و مەمووژنت گرتیمن و مەمووژنت وەدەسپاچەبوی و وەرجلەیەگ م بامەو دەنگ، من و مەمووژندیش ئەی ئەشارەی سوراوەگرتیمن و بێ دەنگ وسایم.

ئەمجا یاروو کابرای بەعسی خوریا وەملمانا ئەرا جوواوەو نیەین؟ ژنەم و دەسپاچەیەو ئاو دەم خوەی قویتا دا و لەرزەلەرز هاتەو جوواو وەت: راسەیەماڵ کوردێ بویەئینگەلەیرەبار کردیەو ئیمەهاتیمەسەژێر ئەی ماڵە!. یاروو بەعسی ك ئەی پرسیارەکرد، سەرێ لەقان و وەت: هەر چەن زانم دروو ئویشی وەلی قەی نیەکەید، قەبوولی کەم و سووراو وەپەلەکرنێ کردن، لەنوو بردنەی خسنەی ناو سەیارەگەی ئیسخبارات و بردنەی، دویاییش ئەوەرووژێگە ك مەموود بردن و ئمروو رووژیگە، ك دی سووراو وەچەو نیەوینیمن و نەیمەسەی. دویا یەیشەگ قسیەی تەمام بوی، هەر دو دەس بردەو بان و چریەو خودا و وەت:خودا ناڵەتت بکەید سەدام مەلعوون و دار ودەسەی.

منیش وەختی ئەی هاڵ و هەکایەتەژنەفتم فرەپیم ناخوەشوی و دی ئاوێ بوی ك رشیاوید و گردەونیەود و منیش دەرەقەت نە

مردن یا زینیەو کردن کەسی نیەتیەم و چێشتێگەها وەل ئایەما هەر کەس رووژێگ زای، رووژێگیش مری. ئمجا یەکەفتەهویرم ك دۆسێیەی ئەنفال کورد فەیلی لەدادگا واز بویەو هانەشوون ئەی جوورەکەیسەلێگ تا ئەی زوڵەیلەگ وەسەر کورد هاوریایەئاشکرا بوودەو و هقووق مللەتێگ بندەس ك ئەی هەمگەتاوانەلەسەریان کریایە وەکامین مەمەر و ئەرا لەیوا پییان کردنەو هەقەیلیان لەی دادگا مسۆگەر بکەن و ئەی تاوانەگ لەهەق کورد کریایەوەتاوانی دژ وەئینسانییەت لەقەڵەم بدریەید و دونیایش بزانن تەنیا تاوان ئەی هەمگەئایەمەتەنیا کورد بوینیان بویە و بەس!.

منیش وەتم: مەموو ئینگەئەی کەسەیلەگ بێ سەروشوون کریانە،لایەن کورد کەفتنسەو شوونێ و پارێزەرێگ(مەحامی) ئەرای گرتنەتا ئەی تاوانەیلەبرەسننەجێ درسێ و کارەساتێ ئەی جوورەکارەیلێ ك وەسەر کورد هاتیە، بخەنەی نوای چەو و رای گێشتی تا دونیا بزانن کورد چەوەسەری هاتیەو تاوانی چەبویەلەیوا وەپییان کردنە؟ مەموو کردەو جوواو: رووڵە، مەموود خودا هاوردیە و خوەیشی بردەی!. وەتم مەمووگیان ئەی قسیەیتنەدروسەك خودا تیەردەمان و خوەیشی بەیدەمان، وەلی لەی دونیا ئیمەی کورد چوی ئینسانێگ چ گونا و خەتای کردویمن تا لەیوا پیمان بکەن؟ مەموو وەت: کورم، م یانەگ ت ئویشی لەتو خاسترەك زانمان، وەلی یەی چێشت هەس وەیشەیەسەیانەدگان وەکورد بوین ئیمەیانیەنەنو لەلای تریشەو مەموود خوو شناسنامەنیاشتیەو هەوەوای خودا ژیان کردیە، ئمجا ئینگەبچیم ئەرا مەحکەمەو شکایەتی بکەیمن لەکوو بەڵگەباریمن ك مەموود لەیوا وەپێ کردنەو وەسەرهاتەگەی هەقیقەتێگە!؟

وەردەوام کرد و وەت: ئەی کارەلەساڵ هەشتا بویەو تا ئینگەدویای چەنی چەن ساڵەگ وەسەریا چێیەو کارێگ فرەزامەتە؟ ئمجا ئەوانەیش ك ناسنەی خوو ئینگەهویچ کامیان زینگ نین تا بانەدادگا و لەورەشایەتی بیەن و ئەگەریش زینگون، ئەی شەر تایفی و لەناو چێین سەدام گوورەوەگوورە، گێشتێ پەخش و بڵاوەو کردیەو کەس لەجێ خوەی نەمەنیەسەی و تەمامی تەرفاوەتوین بوینە، منیش رووڵەخوو پیر بویمەو نیەتویەنم ری بکەم و بچم تەمام بەغدا بگەردم، بزانم کەسێ لەوانەگ ناسێگەی هابان دونیایەو یا نە. ئەمجا منیش وەئاخی سەردەو دی نەزانسم چەبویشم!؟. لەلای خوەم هویرەو کردم وەتم: ئێسنانێگ لەناو چوود و هەزاران ئەشکەنجەلی کەن و ئاخریشێ بەن خەنەی جیێ ك کەس نیەزانی قەورەگەی هاکوو؟!. ئمجا بایم لەسەر یەهویرەو بکەیم، چەن سووراو و کەریم کوردی بوی لەیوا لەناوبریانە و کوشیانەك نەشناسنامەداشتنەو نەلەی دونیا شوون و نوینیان دیارە؟ ئینگەخاس لەسەر یەهویرەبکەیم ئەی کورد فەیلییەچوین کەفتیەسەوەر قەڵ وقام و تا ئینگەیش دەنگیان کەس نیەشنەوێگ و ئیسنانیەت لەوەرایوەریان وەخامووشی بێ مانایێگەو ئەرا خوەی وساس وکش لەخوەی بریە، تاوان و خەتا چەس؟!.

نویسانن نعمەتە تا دەردسەری

گوڵ سوو

نویسەر ئایەم کوومەڵایەتیگەجوور باقی کەسەیلی ترەك وتایبەت مەندی هاووڵاتی ئاسایی یا عادی و گشت جوورەیل خاس و خراوی دیری و شایەت نویسەر تەحەمول بڕی سەختیەیل ئەکاد ك هاووڵاتی عادی ناتویەنی تەحەمولی بکاد ك یەیش دوژمنی وکەراهیەت و کینەتوحقد بڕیگەلەوەراوەری وەخاتر نەقل کردن ڕاسی یا حەقیقەت و دیاری کردن ئەوەشاریاگەك مومکن نیە هاووڵاتی عادیەبزانیدەی وەلی وەل یەو بڕی نویسەرەیل تایبەتمەندیەیل خاسیگ وەدەس ئەگرن هویچ وەختیگ ناهەرزن ئی تایبەتمەندیەیلەبیاشتوون چوین تیەریف بڕی لە مەسئوولەیل و پویلدارەیل ئەدەن و ئاڵشت راسی یا حەقیقەت ئەکەن ئەرای خاتر بەرژەوەندی جەمیگ ك هویچ ناهەرزن، و فرەیش لەنویسەرەیل هەس قسیەوسەخوون لە لیان ئەکریەی وئەزیەت ئەدریەن وەخاتر یەك هان وەل حەق وحەقیقەت و لەی ریەو پرسیار ئەکریەیئایەنویسانن نعمەتیگەیا عەزاو و نقمەتیگە، وەی نویساننەمەسئوولیەت کوومەڵایەتی و ئەخلاقی و نیشتمانی وئەمانەتیگەگشت نویسەرەیل تەحەمولی ئەکەن وەلی وەداخەوەبڕی لەنویسەرەیلمان ڕێز وحورمەت ئی پرەنسیپ یا مەبدەئەیلەنەگرتنە، ونویسەرەیلیش بایەد بزانن هەرچی هونەر نویسانن بتەو و قایم بید و لەبان ڕاسی یا حەقیقەتیلیگ دروس و بینا بکریەیئەکید کەسەیل فرەیگ ئەخوەننەیچوین یەگیا یا نەباتیگ لەنەفسیەت ئەو خوەنەوەرەئەکاڵیەد و ریشگ ئی نویساننەلەدەروین وبەڵگەیلی لەناو دڵ و سەمەرەیلی لەناو عەقڵی ئەمینید وئەچسپیەد، و بایەد لەو نویسەرەیل شەریف و غیرەتدارە بەردەوامی بدەن وەی گیا یەیش لەری بەردەوامیان لەبان ری ومەنهەج دروسیگ لەنویسانن ك دیاری ئەو ڕاسی یا حەقیقەتەئەکاد چوین ئنسان عادی وەبی دەنگ وئەوەهویچ توانا و قودرەتیگ وەمل قسیەکردن نەیری ناتویەنی ئی کارەبکاد، وەی خاترەهامل گشت نویسەرەیل وەبی ترس و ڕخیگ ئەو ڕاسی و حەقیقەتەبنویسنن لەهەر شوونیگ و دژ هەر کەسیگ بید. چوین فرەلەسیاسەتمەدارەیل و پیاگەیل دین پویل وپۆستەیل جووروەجووریگ پیشکەش نویسەرەیل فرەیگ کردن تا بی دەنگ بوون و چەو بنویقنن لەبان ئەو ڕاسی یا حەقیقەتەو تیەریف ئی چین یا ئەو چینەبدەن، وەلی فرەڵەو نویسەرەیل شەریفوخاونەیل ئەو وشەیڕاس وسادقەقەبوول نەکردن ئی کارەبکەن وەی جوورەبڕیگ لەلیان کوژیان و بڕی ترەکیش لەکارەیلیان تارِدریان وەی خاترە ئی نویساننەعەزاو و نقمەتیگەئەرای خاونەیل وشەیا کلیمەی ڕاس و شەریفانە وەلی نعمە تیگە ئە ر ا ی ئەو نویسەرەیلەکهان لەدەورگرد مەسئوولەیل تا نان حەرام وەدەس بگرن.

کاریگەری ڕەسانن و نەخش و دەوری لە ئیوەت کردن مناڵ

گوڵ سوو

دەزگایەیل ڕەسانن نەخش گرنگیگ لەدورس کردن کەسایەتی مناڵ و ئیوەت کردن یا تەربیەت دینی وکوومەڵایەتی و ڕووشنهویریی دیرن، وەی خاترەبایەد لەئەخسائیەیل و پەروەردەکارەیل یەك دەنگ بوون لەبان ئەوەگ پێشکەش مناڵ ئەکریەی لەبەرنامەیل ڕووشنهویری وەخۆشگۆزاریگ لەری دەزگایەیل ڕەسانن وەگشت جوورەیلی هەمیش لە ری کتاوەیل جووروەجوور و بازیەیل ئەلیکترۆنی، و لەمیدیاکارەیل یا ئعلامیەیل خوازریاگەراگەیاندن ئامانجداریگ پێشکەش مناڵەلەبکەن چوین ئی مناڵەیلەئەدۆنەبربڕەی پێشت و ئامانج و ئایندەیڕووشن وڵاتەگەو ئەگەر ئیمروو خاس بنووریمن ئەوینیمن ئەو بەرنامەیلەك پێشکەش مناڵ ئەکریەیبەرنامەیعلمییگ ئەرایان نەرژیاگەو یەئەیلیدەمان ئعتماد لەبان بەرنامەیل بیگانەیگ بکەیمن کگونجیاگ نیەوەل ڕەوشت و ئەخلاق و ڕووشنهویریمان وەتایبەت فلمەیل کارتۆنی ك فیشتر مناڵەیل لەلیان هووکارەئەدۆن و یەهویر و ئهتمام وە ژینگەی مناڵ و ڕووشنهویریی ناکاد و لەهویر و هووش مناڵەڕووشنهویری جیاوازیگ لەڕووشنهویری ڕەسەن خوەمانی ئەکاڵنی لە ری ئەو فلمەیل و داستانەیلەك باس داستانەیل توند و تیژی و قسیەیل بی مەعنا ئەکەن ك لەڕاسی دویریەو ئەخەن، و ئەی فلمەیل کارتۆنیەپەیوەند کریاگەوە قارەمانیەیلیگ جوور سووپەرمان و تۆم و جێری و باتمان و کەسەیلی ترەك و یەویران ڕەفتار و کردار و ئەخلاق مناڵەگە ئەکاد وەخاتر یەك هیوچ شیوەی پەروەردەییگ لەتی نیەو لەپاییبەندی وە ئەخلاق خاسمان دویرە و لەئاکام یەهویر و هووش مناڵەگەشەکەتەو ئەدێ و لەزیرەکیی کەمەو ئەکا. تا ئی حاڵەتە لە مناڵەیلمان دویر بخەیمن بایەد پلان و بەرنامەیهاوبەشیگ ئەرایان بنریەد تا قەیەخەیان بکریەیلەنوورستن ڕاگەیاندن و بەرنامەیل بیگانە، وە تایبەت ئەوەگتەئسیر لە بان فکر و ئەخلاقیان دیری و ئەرای خاتر ئایندەیڕووشنیگ بایەد لەلمان فکر و هویر ئی مناڵەزیاترەکەو بکەیم و بیلیمنەی فیشتر بفامی وە تایبەتمەندیەیل خاسیگ لەڕەفتار و کرداری بکاڵنیم و ئاموژگاریی بکەیمن. و لەیرەو بایەد هویرەو بکریەی وە بەرنامەیل مناڵ؛ چوین یەهووکار ئەساسیگەلەئیوەت کردن مناڵ و دورس کردنی وە شیوەی خاسیگ و یەئەیلی مناڵەگە لەزەت لەمناڵی خوەی بوواد و پەیوندییش وەل دەورگرد ڕاس بکاد و بیاشتوود، و فلمەیل کارتۆنی تەئسیر لەبان قوناغ یەکم لەژیان مناڵەدیری؛ وەی خاترەبایەتە بەرنامەی بەرهەمکریاگ ناوەرۆك یا مەزموونی ڕووشنهویری و ئەخلاقی و دینی بوود، تا مناڵەگەزانست و ڕووشنهویری و تایبەتمەندیەیل خاسیگ لەلی بوواد، وەی خاترەدەرچوین فلمەیل و بەرنامەیل کارتۆنی لەخەتەیل ڕووشنهویریی هەرەشەی ڕاسکانی وەمل مناڵەدیری وئەرای ڕووشنهویری خەراویگ ئاڵشتەو ئەدێ ك خالیەلەگشت تایبەتمەندیەیل ئنسانی و یەسەختییگەلەگەشەکردن کەسایەتیی وە شیوەی خاسیگ ، و لەیرەو بایەد ڕاگەیاندەن تایبەتیگ وەمناڵەیل بیاشتویمن دەرفت بدا وەپیان تەعبیر لەبان فکرەیلیان و هەرچی هالەسەریان بکەن، و دیاری توانا وقودرەت و مەوهەبەتیان بکەن و بتویەنن پەرەوەپی بدەن هەمیش هووکارەیان وەمل داب و نەریتەیل و پایبندی وە قیمەتەیل ئەخلاقی و دینی بکریەیو گیان ڕکابەری وداهێنەری لەلایان وەدی بیاد تا بتویەنن وەراوەر ئەو گرفتەیلەبگرن ك وەتویشیان ئەیاد و چارەسەرەیلیگیش ئەرایان بوییننەو، هەمیش بایەد هویرەو بکریەید و ئەو بەرنامەیل خۆشگوزاری فایدەدارەك عەقڵ و هویر و هووش مناڵە واز ئەکاد و پەرەئەدا وەپی.

کورد فەیلی و تاریخێگ پڕ لە مەینەتی

گوڵ سوو

کورد فەیلی لەو نەتەی عەرەبی‌نیەلەڕووژهەڵات دجلەچوین هەلەوەرژ لەوەدی هاتن مەسیح (ع) وە دو هەزار ساڵ ژیایین و شوونەیل نیشتەجابوینیان تاباشوور شار کەرکووك و کەلار وخانەقێن ومەنەلی وبەدرەوجەسان و عەلی غەربی و عەلی شەرقی و کومێت عمارەرەسی و فیشتر لەیەسەدان خێزان لەلیان لەشارەیل بەسرەو ناسریەو رفاعی و حەی و کووت و حلەو کووفەژیانە. و لە ساڵ (١٩٢٤) لەشوون جاردراین ریکەفتننامەی سایکس بیکو لەلایەن داگیرگەر بەریتانی لەو وەختەزەویەیل دەوڵەت عوسمانی لە ناونی وڵاتەیل هاووپێمان بەشەو کریان و یەتەئسیر خراویگ لەبان ئەو هووزەیل عەرەبی و ناعەرەبیەلە ناونی ئی وڵاتەیلەداشت و هەرکمان لەلیان وەرەو شوونیگ چویچیان یەیش وەگوورەی بەشەو کردن ئستعماری تازەبوی ، چوین لەیرەو کوردەیل بەش شێر لەتی داشتن وەتایبەت لەعیراق نەتەوەی کورد لە بان چوار وڵات بەشەو کریا و لەلیان وڵاتەیل هاوسا و عیراق تازەك جوور نیشتمان ودالگیگوی ئەرایان وەل وجوود ئەو هەمگەکیشمەکیشەیل قویلەوەل دەوڵەت ئیران وەرژەهەزاران ساڵ، وکوردەیل فەیلییش وەتویش زوڵم و دەرکردن وکوشتن دەسەجەمی لەبان دەس دار و دەسەی رژێم سەدام لەناوچگ هاتن وەخاتر ئەو هەڵوێست نیشتمانیانەوەدفاع کردنیان وەمل عیراقیەت رەسەنیان وە تایبەت لەساڵ (١٩٦٣) لەوەخت ئنقلاب ٨ شوبات ئەو رووژ سیەك لەتی بانگەواز یائعلان کردن وەمل دەسمیەت داینیان ودفاع کردنیان وەمل سستم یا نزام جەمهووری وسەرکردەی شەهید رەهبەر عەبدولکریم قاسم چەك ئەڵگرتن و تا مردنی جەنگ کردن و تا رەسی لەبەغدا ئەرای جەنگ ناو جادەیل، و یەکم گرەی ئاگر لەجادەی کیفاح دەس کریا وەپی و تا کازمیەو سەورەو شعلەو گشت ناوچەیل پایتەختمان بەغدا و تا گشت پارێزگایەیل عیراقیمانیش رەسی؛ وەلی وەداخەوەئەوانەچەك ئەڵگرتوین ژمارەیان فرەنەوی وچەکەیلیانیش سادە و ئاسانوی جوور کلاشنکۆف ونارنجۆك یا رمانەی دەسی لەوەراوەر ئەو چەکەیل کوشتارەلەو وەختەجوور تەیارە و دەبابە و بۆمب وچەکەیل پیشکەفتگ ترەك . وەلی ئی جەنگەتەواو بوی و ئەو ئنقلاب تازەلەلایەن ئەو بەعسیەیلەکەفکر رەگەزپەرەستی و تایفی داشتن بردنەو ، و یەهیشت ئەو خەباتکەرەیل عیراقی رەسنەلە جەنگ خۆیان بکیشنەو و دویاجاریش دەس کریا وە زنجیرەیگ لەعەدام کردن لەناوچەیل عەگد ئەلئەکراد و گشت ئەو ناوچەیلەلە عیراق ك راپەرین لەتیان کریا، و لەیرەو ئەو هەمگەخۆین عیراقی پاکەتیکلەوبوی و کەسەیل فرەیگیش لەفەیلی و مەسیحی وعەرەب وترکمان و شیعە و سونی شەهید بوین . و رژێم رەگەزپەرەستی تازەئەو هەمگەتاوانەیلیەکوحەق مللەتەکردان بەسی نەکرد وەلی وەشێوەی خەراو و پیسیگ، یاسایەیل زاڵمیگ دژ کوردەیل فەیلی دەرکرد تا نیشتمانپەروەری لە لیان بواد و هەساویان وە ئیرانی یا لەئەسل ناعیراقیگ کرد، ئمجا لەشوون یەحەملەی ترەك دژیان ریك خست تا وەرەو دەشت وڵاتەدەریان بکاد وەی جوورەبەردەوامی دا وەی حەمەلاتیەلەدەرکردن و ئعدامات تا ئەو ئنقلاب خەراو و فرەسیەلەرووژ ١٧ – ٣٠ تەمووز ئنقلاب بەعسی خیانەتدارەدویاجاریش دەس کردن وەقوناغی ترەك ك فیشتر سەختوی لە تاریخ عیراق هەلەساڵ ١٩٧٠ وە حەق کوردەیل فەیلی تا ساڵەیل دو هەزار وەرژەکەفتن رژێم لەناوچگ چوین فیشتر لەنێم ملیون هاووڵاتی کورد فەیلی دەرکردن و دەسیش نانن لەبان گشت موڵك ومالەیلیان وفیشتر لەدیە هەزار جاهل جوان لەکور و دویەتەیلیان گرتن و زندان کردن و فرەیش لە لیان تا ئی وەختمانەهویچ کەسیگ شوون و نوینیان بەڵگ نیە.

کاریگەری ڕمیان یەکێتی سۆڤیێت لە بان کورد

گوڵ سوو

کورد یەکیگەلەهاوسایەیل ڕاسەوخۆ کۆمارەیل پشت قەوقازەوەئەرا هەر یەکیگ لەئەرمینیا و جۆرجیا و ئازەربایجان و لە هەر یەکیگ لەی دەوڵەتەیلیشەکەمینەی کورد وجوود دیریگ لەتیان، ئمجا هەرچەنی هەردوگ کۆمار تورکمانستان و کازاخستان لەئاسیای ناوراس دویرن لەکوردستان، وەلی شمارەی فرەیگ لەکورد لەتیان ژیەن. ئاساییەك گویرانکاریەیل ئی دویاخرەلەلایەن دەرکەفتن نەتەوەیلیگەوەو گلەوخواردن ئەرا ئسلام ك کاریگەری دیریگ لەبان ئی کۆمارەیل سۆڤێت وەرینەکاریگەری داشتووگ لەبان کورد، چوینکەسروشت ئی کاریگەریەفرەجار ناڕاسەوخۆ بووگ و هەق خوەی وەپی نیەیگ ئەرا گەردین و بەحسکردن و هووکار ئەوەیشەیەکەوگردنیگەوەل گوێرانکاریەیل تر ك هاتگەبان سستم سیاسی و ئابووری جەهان و ئی کارتیشەهەوڵ گەردین دەیگ لەشوون پەیوەندیەیل جووراو جوور.

پەیوەندی ناونی کورد و موسڵمانەیل لەقەوقاز تاریخ دریژیگ دیریگ لەئاسیای ناوراس. لەحاڵ حازر دیارەگەردین لەشوون پەیوەندی پەیوەس نیەوەباوەتەگەوە. داگیرکاری مەغوول و شوورشەیل مەردمی ماوەی ئاشکرایگەلەپەیوەندی و ئاڵوگوێر رووشنهویری، وەلی کاریگەری لەهەردوگ لاوەئەرا چەن سەدەیگ یەك لە شوون یەك وەردەوام بوی، ئەرا نموونە : لەیەکچگن بتەویگ هەس لە ناونی سوفیگەری ك لەکوردستان و ئاسیای ناوراس لەسەدەی ١٣ تا ١٥ پەرش وبلاوەو بوی.

نەجمەدین کبری ك لە ساڵ ١٢٢١ کووچ ئاخرین کرد، تەریقەی کبراوی دامەزران و کاریگەری فرەیگ داشت لەبان تەریقەی نەقشبەندی و دریژەو بوی تا رەسیەخوەرئاوا و خوەراسان و گشت کوردستان. لە نیمەی سەدەی ١٤ سەرۆك و رابەر تەریقەی کبراوی پیاویگ بوی لەدەوروەر خوەرهەڵات کوردستان ك ناسریا وە(سەید عەلی هەمەدانی) ك لە ساڵ ١٣٨٤ مردگە و کاریگەری فرەیگ داشتگەلە بان مەسەلەی سۆفیگەری لەکوردستان و ئاسیای ناوراس و لە هەمان وەخت کاریگەری داشتگەلەبان شێخ حسامەدین بەدلیسی. ئمجا لەوەر پایەی بەرز شێخ حسامەدین بەدلیسی لە باکوور و زانایەیل دینی تر لەبنەماڵەی بەرزنجیەیل لەباشوور ، زوورم گەورایەیل کورد باوەڕ وەتەریقەت کردن و بوینەهاوپەیمان وەل لایەن عوسمانی لەکیشمەکیش ناونی عوسمانیەیل و سەفەویەیل ك زوورم کوردستان کەفتن وەل ئمپراتۆریەت عوسمانیا.

ری و رەسم دەوریشانەوەردەوام بوی لەئاسیای ناوراس و کوردستان و لەوەختیگ چەلەبیەیل سەردان شار جەزیرەی کوردی کردن تەماشا کەن تەکیەی نەقشبەندی لەکوردەیل نین و لەمللەتەیل ئاسیای ناوراسن. وەلی زوورم شوورشەیل کویەن نەتەوەی کورد وەسەرکردایەتی شێخەیل تەریقەی نەقشبەندی – خالدی بویە.

وەهەرحاڵ سوفیەیل و دەوریشەیل گەشتکەر مەرز هاوبەشیگ بوین لە ناونی کوردستان و قەوقاز و ئاسیای ناوراس و ئەو کوردەیلیشەك پەخشەو بوین لە ناونی ئەو کۆمارەیلەهەمان مەرز هاوبەشیگ دروس کردن، وەلی وەدریژایی وەخت کوردەیل لەئەرمینیا نارەحەت بوین لەدەس خراوی مامڵەکردن وەڵیانا و دەروەدەری فرەیگیش رویدا و لەی باوەتەوە(عصمەت شەریف) وتگە: ١٨٠ هەزار کورد لە ماوەی ناونی ١٩٨٧و ١٩٨٨ دەر کریانە و هەر وەبوونەی کیشمەکیش نەتەوەیی لەقرغیستان و تاجیکستان و ئۆزبەکستان لەهەمان ماوەکوردەیل فرەیگ ناچار بوینەئەو کۆمارەیلەبیلنەجی و روی بکەنەوڵاتەیلتر.

سەرۆکەیل ئەمریکا و موهمترین ڕویداگ ماوەی حوکمڕانییان

ڕێبین حەسەن

ولاٚتەیل یەکگرتگ ئەمریکا هەر لە سەرەتای پەیابوینیەوە و لە شوون شوورڕش سەروەخوەیی و دویاخریش دانایین دەستووریەوە، تویەنستگە مۆدێلیگ پیشکەفتگ دیموکراسی بوەخشیگە جەهان، بیگومان لەی لایەنیشەوە توینیم بویشیم هەر وەختی سەرۆك تازەیگ لە ئەمریکا جڵەو سەرۆکایەتی گرتویگە دەس یا حوکمڕانی کردگە

دی لەوەر خاتر خاسترکردن یا وەریەوەچگن کاروبار سیاسی و سەربازی هەوڵ ئەوە داگە لەبان ئاست دەرەکی خەت تایبەتیگ ئەرا ئەمریکیەیل دابنەیگ لەوەر خاتر کار وەپی کردن، لەوانەیش :-

١- جیمس مۆرنۆ : پەنجەمین سەرۆك ئەمریکا و لە سەدەی ١٨ وەختی ئابووری ئەمریکا خراو بووگ و لە سەرەتای سەدەی ١٩ لەوەر خاتر خاسەوکردن ئابووری ولاتەگەی، ئەرا یەکم جار ئەمریکا پەلامار ناوچەی خوەرهەلاٚت ناوراس و ، ولاٚتەیل عەرەبی دەیگ.

٢- فرانکلین رۆزڤێلت : (٣٢)ەمین سەرۆك ئەمریکا بوی ، تەنیا سەرۆك بوی ك ئەرا چوار جار لەبان یەك پۆست سەرۆکایەتی وەرگرتگە لە شوون جەنگ یەکم جەهانەوە، رۆزڤێلت وەل ئەوەیا ك نەتواس مەیل خوەی ئەرا وەکارهاوردن هێز نیشان بەیگ ، وەلی وە مەهانەی پەلامار نازیەیل ئەرا ئۆروپا و بالاٚدەسی ئەمریکا، دەسکردە وەکارهاوردن هێز و هەر وەسەبەب گووشنەداین بریتانیا و سۆڤێتیشەوە ئەوە بوی فکرەی ئی سەرۆکە ڕەتەو کریا .

٣- هاری ترومان : (٣٣)ەمین سەرۆك ئەمریکا بوی، ك سەر وە دیموکراتەیلەو لەماوەی سەرۆکایەتیەگەی ئی چشتەیلە ڕویدا (جەنگ کووبا ، دامەزرانن دەوڵەت ئسرائیل، پەیابوین سەرەتایەیل جەنگ سەرد، دروسکردن دیوار بەرلین، کەمەو کردن دەسلاٚت سۆڤێت، بەسانن سیاسەت ئۆروپا وە ئەمریکاوەو رابەرایەتیکردن ئەمریکا لە ئەرای چوینەیل ئۆروپا، پەلاماردایین هێرۆشیما و نازاکی وە چەك ئەتۆمی یا نەوەوی) ئمجا ڕیرەو ترومان پیکهاتویگ لە (ئەوە رووسەیل هاتن) وەل (فکرەی بەرژەوەندی مقەیەتیکردن ئاسایش نەتەوەیی ئەمریکا).

٤- ئایزنهاوەر : (٣٤)ەمین سەرۆك ئەمریکا بوی، ئی سەرۆکە لەسەردەم قوناغ سەرۆکایەتیەگەی پشتگیری سیاسەتەیل (ترومان) کرد و ستراتیژیەگەیشی پیکهاتویگ لە (پەیمان باشوور ڕووژهەلاٚت ئاسیا دژ وە چین، پەیمان بەغدا وە سەبەب نەفت و دژ وە رووسیا) وەل ئەوەیشا لە دەسخستن و دەسوەردایینەیل لوبنان و ئوردنیش شکەست هاورد و ئەوە بوی مسر و سووریایش وە سەبەب پشتگیری سۆڤێتەوە پشت لە ئەمریکا کردن. ڕیرەو ئی سەرۆکە کار کردیاگ لەبان (پەلامار گشتگیری وەچەك نەوەوی) .

٥- جۆن کەنەدی : (٣٥)ەمین سەرۆك ئەمریکا بوی لە باڵ دیموکراتەیل و لەقوناغ سەرۆکایەتیەگەی ئەوە بوی ك ئەمریکا ڕوی وەڕوی قەیریگ ڕویداگ بویەوەو لەوانەیش (ستراتیژی هێز سەربازی پەلامار مەرزدار، سەرهەڵداین قەیران ڤێتنام ك شکەست هاورد، مەسەلەی ئەڵمانیا، شوورش کووبا ك رووسیا داوا لە ئەمریکا کرد مووشەك یا سارووخەیلی لە تورکیا بکیشیگەوەو یەیش لەلای خوەیەوە چەکەیل نەوەوی خوەی لە کووبا کیشیگەوە، وە یەیش جۆن کەنەدی لەلایەن وەرپرسەیل بالاٚی ماڵ چەرمگەوە دویای ڕازیبوینی وە کەوڕخن دانریا).

٦- جیمی کارتەر : (٣٩)ەمین سەرۆك ئەمریکا بوی و ئەو ڕویداگەیلیشە لەماوەی سەرۆکایەتیەگەی پیکهاتوین لە (شکەست ئسرائیل لە جەنگ ئوکتۆبەر و دویاخریش ڕیککەفتننامەی کامپ دەیڤد لە ناونی ئسرائیل و فلستین، شوورش ئیران و مەسەلەی سەفارەتخانەی ئەمریکا لە تەهران) وەل ئەوەیشا ڕیرەوەگەی پیکهاتویگ لە (زیایکردن دەسداشتن یا نفووز سەربازی ئەمریکا لەو ناوچەیل ژیر دەس ئەمریکا وەتایبەت ناوچەیل گەرم و یەکەمین سەرۆکیش بوی ك گرینگی یا ئەهەمیەت دا ناوچەی کەندا و یا خەلیج عەرەبی).

٧- نیکسۆن : ئی سەرۆکە گرینگی یا ئەهەمیەت دا ئیران و ئسرائیل وەسەبەب شوون جوگرافیەگەیانەوە لە ڕوی ئابووری و بیجگە ئەوەیش لە ڕوی سەربازیەوە وتیاگ مقەیەتی لە هاوپەیمانەیلمان کەیم.

٨- رۆناڵد ریگان : (٤٠)ەمین سەرۆك ئەمریکا بوی، پشتگیری لە سیاسەتەیل کارتەر کرد و گوێرانکاری گەورا لەتی ئەنجامدا، لە موهمترین ڕویداگەیل ماوەی سەرۆکایەتیەگەی ئی سەرۆکە (بنکەی سەربازی لەناوچەی خوەرهەلاٚت ناوراس دامەزران، ئەنفال و کیمیاواران هەڵەبجە لەسەردەم ئی سەرۆکە ڕویدا، ئسرائیل وە هاوپەیمان ستراتیژی پلە یەك لە قەڵەم داگە و ئەهەمیەت فرەیگ وەپیدا.

٩- بیل کلنتۆن : ئی سەرۆکیشە دوشمنایەتی ڕژیم سەدام لە عراق کرد وەسەبەب چەك کوومەڵکوشەوە، وەل ئەوەیشا لە سەردەم ئی سەرۆکە جەنگ سربیا دەس وەپیکرد لەلایەن پاشمەندەیل سۆڤێتەوە لەشوون شکەست سۆڤێت، ئیجاریش جەنگ ڕواندا ڕویدا و، بیجگە ئەوەیش تاوانبار کردنی وە مەسەلەی جنسی و خوەشەویسی و لە هەمان ماوە سەرەتای دەرکەفتن جەنگ ناونی ڕیکخریاگ قاعیدە و ئەمریکا و لە ساڵ (١٩٩٢)یش تەقینەوەی یەمەن و ساڵ (١٩٩٣)یش جەنگ جادەیل مەقادیشۆ و ساڵ (١٩٩٥)یش تەقینەوەی ڕیاز سعودی و نایرۆبی و دارولسەلام.

کلنتۆن سەر وەباڵ لیبراڵ دیموکراتەو هەمیشە دژ جەنگ بویە و لە وەخت جایەڵی دژ وە جەنگ ڤێتنام خودنیشانداین ڕیکخستگە.

١٠ – جۆرج بۆش کور : قوناغیگ جیاواز لەسەردەم ئی سەرۆکە هاتە وجوود و هەر لەوەر ئەوەیش جەخت لەبان ئی چشتەیلە کرد :-

١- ئەمریکا بایگەوە ئەرا باروەزع گووشەگیری .

٢- بەرپاکردن جەنگ دژە تیرۆر (عیراق و ئەفغانستان)

٣- ستراتیژی ئاسایش نەتەوەیی ئەمریکا دانا ك پیکهاتگە لە (١٩) برگە یا فەقەرە .

٤- تەکنۆلۆجیا و تیرۆرستەیل نموونەی ١١ سپتەمبەر.

ئەیانەو چشتەیل تر لەلایەن جۆرج بۆش کورەوە جەخت لە بانیان کریاو ڕویداگەیل فرەیگیش لەسەردەم دەسلاٚتی ڕویدا.

شەنگال لە تاریخ

گوڵ سوو

ناوچەیشەنگال یەکی لەو ناوچەیل وشوونەیل سەرەکیەسەکوردەیل ئیزیدی لەکوردستان باشوور لە تی ژیانە، و لەساڵنامەیل ولایەتموسڵ عوسمانی وتریاگەشەنگال یەکی لەموهمترین ناوچەیل جزیرەس ك کوردەیل ئیزیدی لەتی نیشتەجایین ویەیش هالەرووژئاوای موسڵ و نوابر یا حاجزەیل ئاسایی یا تەبیعی گەورایگ هالەتی و سەختەهاتٚ وچوی لەتی بکریەد وە ئاو پاك و شرینی ناسریاس، و لەسەرچاوەیلیگ وەتنەوجوود ئێزیدیەیل لەشەنگال ئەرای وەرژەدامەزرانن وڵات ئاشووری ئەچیدەو، وناوچەشەنگال یەکی لەو شارەیل قەدیمی وگرنگ یا موهمەسە لە لایەن شوون یا مەوقع جوگرافیی و هەلەسەردەمەیل کوانەو قەدیمی نەخش گرنگیگ داشتگەوە خاتر یەك کاروانەیل بازرگانی لەناونی شارەیل جوور وەجوور ئەو ناوچەلا لە لیەو ئەگرتن، وەی ناوچەها لەرووژئاوای کوردستان باشووری لە بان بەرزایەتیگ چوین ئی شوین یا مەوقعیەدەسمەیتی دا لەبان یەك بیدە دوریان ئەرای کاروانەیل بازرگانی ئەوسا .

و قسیەو روایات جووروەجووریگ لەبان ناو شەنگال هەس چوین بریگیان ئەویژن کەشتی پەیغەمبەر نووح (س) هەر وەختی لا گرتگەوە کووی شەنگال لەو وەختەئی ناوەسنجار نریاگەوەملی وەلی ئبن وکەلبی وەتگەناو سنجار لە ناو سنجار کور دەعرەك دروسی کردگەبریاگە، وحەمەوییش لەبان سنجار وەتگەلەنویساننەیل مسماری ئی ناوە جوور سنکور نویسیاویی ، و لەبری لە دەقەیل ئاشووری ناو سنکار وەمەعنای نزمی گەورایگەیا وەمل شوونەیلیگ لەسەحرا ئەیژریەد، ولەسەرچاوەیل تاریخیگ جەخت کریاگەدروس کردن وبنای شەنگال ئەرای ماوەو وختەیل قەدیمیگ ئەچیدەو وەی خاترەئەوینیمن شوونەوارەیل یا ناوچەیل ئەسەری فرەیگ هالەتی و پاشمەنەیل ژیاری قەدیمیگ هالەتی، وفرەیش لەگەردشکەرەیل ئورووپی و کەسەیلی ترەك هاتنەسەردان شەنگال و یادگاریەیل و داستانەیل ئەفسووناوییگ لەبان ئەوەگ خوەیان ئەخواستنەی نویسانن جوور گەردشکەر ئنگلیزی جیمس ینکنهام لەساڵ ١٨١٦ م چوین لەری شار نسیبین لەسوریاوە هاتەوناو تا رەسم بووریید ئەرای ئەو شوونەیل ودیمنەیلەلەتی و لەبان ئەو هەڵەت ئەسەری ناوداره(کریٚ رەش) ك تاریخی ئەرای سەرەتای سلالاتیگ ئەرای وەرژەسێ هەزار ساڵ ئەچیدەو قسیەکردگە، وەخاتر یەك ناوچەیشەنگال ری کاروانەیل بازرگانیوی وچیون فیشتر مەردم ئی ناوچەلەئیزیدیەیلین یەجوور ئامانج سیاسی ودینیگوی لەلایەن دەسلاتدارەیل یا حاکمەیل موسل عوسمانیەیل ئەرای و دەسکردنە چەنهەلمەتیگ وسەرکردایەتی ئەمیرەیل موسل دژ کوردەیل ئیزیدی لەشەنگال، و یەیش وەجوور خەتەرترین شیوەوریەیل لەناوبردن دەسە جەمیگوی دژ وە مەردم ناوچەگەوحکوومەت عوسمانییش بەهانەیل بی مەعنایگ دەر ئەکرد ئەرای ئی هیرش پەلاماریانە، و هەوەوجوورە(لونکریك) وەتگەئەوسا ئەوەتن ئێزیدیەیل یەکی لەو گرفت یا موشکلات سەرەکیەن لەوەراوەر حکوومەت عوسمانی لەرووژئاوای موسل وەی خاترەبەردەوامی دریا وەسیاسەت عوسمانی دژ ئێزیدیەیل لەدریژەی سەدەی هەیژدەو تا سەدەی نووزدەدریژەکیشا. و گەردشکەر تورکی (ئولیا چەلەبی) لەوەخت سەفرەو گەشتیە وەسف دەولەمەنی کووی شەنگال و داهات ئابووریگ کردگەهەمیش والی دیار بەکر مسەفا پاشا چەلەبی لەبان ئەو هەمگەسەروەت وداهات و ئیستفادەیل پویلیەك ئەحمەد پاشا والی وەرین لە وەخت هێرش وهجووم یا حەملەتی لەبان ئێزیدیەیل شەنگال لەساڵ ١٩٣٩ قسیەکردگە. و لە شوون جەنگ جەهانی یەکم وهاتن حکوومەتەیل عیراقی شوون لەشوون و لەسەرەتای ساڵەیل هەفتاگان ئێزیدیەیل شەنگال وە سەبەب ئنتمایان ئەرای نەتەوەی کورد وە تویش خەتەرترین هیرش وهجووم یا حەملەی سەختیگ هاتن لەبان دەس رژیم بەعسی دیکتاتۆری و سیاسەت وەعەرەوکردن ودەرکردن وە زوور دژ رووڵەیل ئیناوچەوەکار بریا، و هەمیش دیمۆگرافیئی ناوچە ئاڵشتەو کریا وە زووریش نەقڵیان وەرەو کووگا یا موجەمعاتیگ کریا وەلی ئێزیدیەیل وە یەناسریانەك ئایمەیل سادەوئاسانیگن و خوەشیان لەخەیر وخاسی ئەیاد.

لە یاد شێرەژن کوردسان شەهید لەیلا قاسم

گوڵ سوو

لەیلا قاسم لەڕووژ بیس و هەفت کانوون یەکم لەساڵ ١٩٥٢ نزیك لەشار خانەقین ونەفتپاڵوو یا مەسفای وەند لەبا نمیل ك هالەبان کنار چەم وەند و لەناو خیزان کوردی سادەو ئاسانیگ وەدی هاتگە

چوار برا و یەك خوەیشگ داشتگەو باوگی یەکی لە کارگەرەیل مەسفای نەفت خانەقین بوی ئیوەت رووڵەیلی لە بان دووسداشتن ومەحەبەت نیشتمان کرد، لەیلا خوەنین سەرەتایی یا ئیبتدائی لە قوتابخانەی مەسفالوەند ئەرا دویەتەیل تەواو کرد، و هە لە شوین لە داڵگ بوینی لە شار خانەقین مەن تا وەختی لە ساڵ ١٩٧٢ تەواو خوەنین ئامادەیی کرد دویاجاریش لە شوین یە لە کۆلیج ئاداب لە بەش زانست کوومەڵایەتی یا علم ئجتماع لە زانکۆی بەغدا قەبوول کریا وەی جووره لەیلا دەرك و هوشیاری و زیرەکی داشت و فرەیش هویر و ئیهتمام وە لایەن سیاسی وکوومەڵایەتی و رووشنهویری ئەدا ویەهیشتەی وەرەو رزەیل یەکیەتی خوەندکارەیل کوردستان بچید دویاجاریش لە پارت دیموکراتی کوردستانی کار کرد؛ وەلی ئەو هێرش یا هجووم یا حەملەی سەختە لە لایەن رژیم بەعەس دژ کوردەیل و پاکتاو رەگەزی نەتەوەی کورد لە شار خانەقین و ئاڵشت بوین شناسنامە و حەق خواردن مەردمەگەی ك دژ ئەو سیاسەتەیل شۆڤینی زاڵە وسان وە خاتر ئەو هەمگە دەس دریژیو زوڵە لە بان دەس رژێم بەعسی لەیلا قاسم لە سەرەتای ساڵەیل هەفتاگان وەل خیزانەگەی ئەرای بەغدا چوی لە شوین یەك باوگی ئەرای نەفتپاڵوو یا مەسفای دۆرە لە پایتەختمان بەغدا نەقل کریا وەی جووره خێزان لەیلا قاسم گشت چیشتیگ نانن لە دویای خوەیان تا یادگاریەیلیانیش؛ ئمجا لە شوین یە باوگی خانەنشین بوی، وەی جوورەلەیلا وخێزانەگە هە لە بەغدا مەنن و بەردەوامی دا وە دەرس خوەنینی لە زانکۆی بەغدا و ئارزووی یە بوی دابین حقووق نەتەوەیی ئەو مللەت زولم لەلی کریاگیە بکاد، و دەس کرد وە ری خەبات سیاسیی هەر وەختی لە ری یەکی لە هاوریەیلی لە شار خانەقین ئەندامەیلیگ لە پارت دیموکراتی کوردستانی ناسی و دویاجاریش وە خاتر چالاکی و قودرەت وتوانای جی وەجی بویە ئەندامیگ لەو پارتە، لەیلا لە گشت قوناغەیل خوەنینی سەرکەفتوی لە بان هاوریەیلی وە خاتر ئەو زیرەکی وچالاکی زیاگیەو فرەیش هەول دا و تەقالا کرد ئەرای خاتر کورد و کوردستان و حقووق و کەرامەت و خوەشبەختی ئادەمیزاد کورد و ژیانیشی قوربانی کرد تا مللەت کورد نەجات بسینن لەو دەسلات سەرکوتکەر و ملهورەو لە شوین تەواو بوین ریککەفتننامەی یانزەی ئادار ساڵ ١٩٧٤ لە ناونی سەرکردایەتی کورد و دەسلاتدار حاکم خوین پاك لەیلا قاسم قوربانی زەوی عیراق و کوردستان بوی و گشت هاوریەیلی وەرە و شارەیل و کویەیل کوردستان چوین، تەنیا لەیلا قەبوول نەکرد لە شوین هاوریەیلی بچی، وەلی هەول دا لە بەغدا بمینی تا بەردەوامی بدا وە خەباتی دژ رژێم دکتاتوری و پارت خوین ریژی و لەوەراوەریان وسا و دی هویرەو نەکرد وە چارەنویسی هەر وەختی ئەگریەی. لەی مانگەیاد سی وشەش ساڵانەی شهید بوین خەباتکەر کوردمان لەیلا قاسم لە بان دەس رژێم بەعسی و لە شوین دادگایی کردن یا موحاکەمەت کردن شکلیگ لە رووژ دوانزەی ئایار ساڵ ١٩٧٤ یەعنی لە شوین کەمتر لە دو هەفتە لە زندانی کردنی وەل ئەو چوار هاوریەیلیە لە سێ دارە دریا وەی جوورەلەیلا بویە ئاسیرەیگ لە ئاسمان عیراق و کوردستان و بویە نیشانەی جوانیگ لە سروشت و کویەیل جوان کوردستان و بویە ئیلهام بەخش ئەرا رووشنهویرەیل و هویر مەندەیل وئاکادیمیەیل وشاعرەیل ونویسەرەیل و هونەرمەندەیل لە بانی بنویسنن و ناوی لە یادمان نەمر بکەن.

کوردیە خوێشك بەهرام چویین فەرماندارى ناودار

ئا: گوڵ سوو

خوەشك زانا و وریای بەهرام چویین(لە دەورەی ساسانییەیل). بەهرام چویین خوەی یەکێ لە خەڵك شار خەفەر جەهرۆم بویە و لە رچەڵکیش کورد بویە. خوەشك بەهرام وە ناو"کوردیە" هاوسەر ئەردەشیر بابەکان بویە. کوردیە دویای براگەی، فەرماندەیی گریدەو دەس و لە مەیدانەیل جەنگ، ئەو جووره نەترسی و بێباکی و شایستەگی لە خوەی نیشان دەید. ئەوی لە رادەی فرەمانداری لەشکر براگەی، تەك وە تەك و تەن وە تەن وەل(تورا) فرماندار هێزەیل خاقان چین جەنگیا و شکەستیشێ دا و لەشکرەگەی تەرفا وە توین کرد. لەێرە بایەد نویسینێ لە مامۆستا سەعید نەفیسی باریمن ك ئویشی: "هە لە دەوران هەخامەنشی لە ناو چادرنیشەیل فارس، ئیمە وە ناو کورد بەر خوەیم".

تاریخچەی کورد لە دەوران هەخامەنشی هاوردیە، ك کورد لە نژاد و رەگەزێ ئارایایین، چ کورد پار س، چ کورد خوراسان و کورد کوردسان هویچ جێ هویرەو کردنی لە بانیان نیە ك ئاراایین. کوردیش وەل ئارایيەیلا یەوجار لە چوارهەزار ساڵ وەرجلە ئینگە و یەوجار تریش٣٤٠٠ تا٣٧٠٠ ساڵ وەرجلە ئینگە هاتنەسە مەڵوەن فارس و هویچ گومانێ لە یە نیە ك لە باکوور فارس یانی لە دەیشتەیل مەرڤدەشت و دەیشت مۆغاب ك مەڵوەنی پرئاو بویە، نیشتە جێ بوینە و شوونەوارەیلێ چوی پارسارگاد و تەخت جەمشید و شار ئەستەخر و ... وە لە دەیشت میلکان کورد و ئارییەیله سازیاس.

دەوڵەتەیل هەڵکەفتگ و ئابووری جەهان

فەیسەڵ عەلی

دەرکەفتن ئابووریەیل هەڵکەفتگ گرووپ ٢٠ وگرتن پایەیگ گرینگ یاموهم لە وەریەوبردن ئیدارەی ئابووری جەهان وە گوێریان گەورایگ شماریەیگ لە کووتایی. وەلی تەقینەوەی قەیران دارایی و ئابووری جەهان لە دەوڵەتەیل پیشکەفتگ ئەو پرووسەی جیاوازکردنە گورجترەو کرد وە شیوەیگ دراماتیکی. دەوڵەتەیل پیشکەفتگ نەك هەر تەنیا بەشیگ لەپایەیلیان لەدەسدان، بەڵکوو بەشیگیش لەتوانای ئیدارەداین ئابووری جەهانیش لەدەسدان. لەوەر ئەوەدەرکەفتن گرووپ ٢٠ بویەئەمریگ واقع ك ئیسەیش گفتوگووەیل لەبان ئەوەسە ئایا ئی گرووپە گەوراترە یا بویچگترە لەوەك بووگە نوێنەر گشت ئابووری جەهان؟ ئمجا دانیشتنەیل ئی دویاخرە ئاشکرای ئەوە کرد ك گرووپیگ وەکردەوەن و گشت ئەو دەوڵەتەیلە گریگە خوەی ك کاریگەری دیرن لە بان کاروبار جەهان وەگشتی و ئابووری جەهان، لەوەیش گرینگتر ئەوەسەك ڕەسینەسە ئەو باوەرە هەووەجە وە دەسمیەت و هاوکاری یەکتری دێرن ئەرا زاڵبوین لەبان ئەو تەحەدایەیل ئابووری و سیاسی و ژینگەییەك روی وە ڕوی جەهان بووگەوە.

(ڕۆبەرت زۆلیکی) سەرۆك بانك ناودەوڵەتی ئویشیگ: بایەسە گرووپ ٢٠ وەك گرووپیگ سەرکردایەتی دەوڵەتەیل و دامەزریاگەیل جەهانی بکەن. ئمجا ئایا ئی گرووپە گرووپ ٧ وەرەو کوورا بەیگ؟ وەگوورەی ئاشکراکردن بانك جەهانی لە ئەستەمبوڵ جەمەو بوین و جوواوەگەی ئەوەبوی ك وەرەو کووتایی چووگ.

گرووپ ٧ لە ساڵ ١٩٧٥ وە سەبەب وسانن کلکردەی نەفتەوە ئەرا خوەرئاوا دروس بوی، لەیوا دیارە قەیران دارایی جەهان ئی گرووپە وەرەو کووتایی بووەیگ، وەل ئەوەیشا هیمان بوار یا مەجال دانیشتنەیل گرووپ ٧ مەندگە و ئەو گرووپەوەرپرس نزیکەی نیمەی بەرهەم کاڵای جەهانە و لە هەمان وەخت وەریەوبەر سستم دارایی جەهانیشە. ئیمە ئەگەر تەماشای ئەو تەحەدایەیل ئابووریە بکەیم ك (دۆمینیك ستراوس) سەرۆك جی وەجیکار بانك جەهانی نەخشەی دانا لە دانیشتن ساڵانەی ناونی سەندووق ناودەوڵەتی و نەخت بانك جەهانی، دوینیم ك ئەو تەحەدیەیلە ئەرا مقەیەتیکردن دەوڵەتەیل فەقیرە لە حاڵەتەیل کوتوپڕ، وەل ئەوەیشا چەوگەردانیگ بوی وە قورسایی دەنگ ئەندامەیل لە هەردوگ ڕیکخریاگ سەندووق بانك ناودەوڵەتی.

لەلایگ تریشەوە لە هەووەجەی وەردەوام پیشکەشکردن یارمەتی دەوڵەتەیل فەقیر یا ئەوانەك هەووەجە وە ڕوی وەروی بوینەوەی خود مقەیەتیکردن داشتن گشت ئەو مەسەلەیلە وەیەکەوە گرووپ ٧

تەقینەوەی قەیران دارایی و ئابووری جەهان لە دەوڵەتەیل پیشکەفتگ ئەو پرووسەی جیاوازکردنە گورجترەو کرد وە شیوەیگ دراماتیکی. دەوڵەتەیل پیشکەفتگ نەك هەر تەنیا بەشیگ لە پایەیلیان لەدەسدان، بەڵکوو بەشیگیش لەتوانای ئیدارەداین ئابووری جەهانیش لەدەسدان.

وەك هیزیگ محوەری هیلیگەوە، لەوەر ئەوە بایەسە سەرکردەیل ئەو دەوڵەتەیلە لە دانیشتنەیلیان وەردەوام بوون ك هەرچەنی وەشیوەی نارەسمییش بووگ. دی خوەر ٧ دەوڵەتە ئابووریە بتەوەگەی جەهان وەرەو ئاوابوین چووگ و بایەسە ئەو گرووپە وەل مەرجەیل ئابووری و کوومەڵایەتیەیل جەهانا خوەیان بگونجنن، ك هەرچەنی یەیش مەعنای ئەوە نیە ئەندامەیل ئەو گرووپە هێز و دەسڵاتیان لە ناو گرووپ ٢٠ نەمینیگ، بەڵکوو ئیسەیش تا ئایندەیگ تریش ئەو دەوڵەتەیلە تویەنن سەرکردایەتی ئابووری جەهانی بکەن، وەلی وەهەمان ئاست ئەوسا نیەتویەنیگ ئەو کارە ئەنجام بەیگ، بەڵکوو هەووەجە وە ئابووریەیل هەڵکەفتگ دیریگ ئەرا ئەوەك خاستر لە جاران ئیدارەی ئابووری بکەن وە جووریگ ك شوونەوار قەیرانەیل دارایی وەهەمان ئاست قەیران ٢٠٠٨ کاریگەری نەیاشتووگ لە بان ئابووری جەهان.

ئەرا کەمووترەیل ئازادی

موقەددەم خوسرەوی

قامەتم دارەگیژانە و گەڵاکانم
چووپی کێش دەم وا.
ڕۆحم پەریشانە و
ناڵەی دەروینم
پڕ پیچ و تەم
لە هجران کەمووترەیل ئازادی.
ئەوان وەبی ناونیشان
باڵ و پەڕ کیشان و
وە دیار شووڵەی شەم ئومیدەوە
هیشتنەمان وەجی.
سەفەرکردەیل تاریك و تیرەی شەو
جارڕکیش ڕاگەی دڵ وێران وادادڕەس
کوورپەی داڵگ مردگ ناو
هەلوورگ وڵات بین.
ئەوان هەر وەتەنیا کویەیی پەڕاو و داڵەهوو
و سەریاڵ شاهو پا پیچ سەفەریان نەوی،
ئەوان عاشق پاك و سینە چاك
کوردستان بین.
ئیمە لەڕی زامەکان ئەوانەوەزانستیم
پیشەوا شەهید عشقە و
چوارچراکەی مەهاباد خاچیکە بێ داد
حەکایەت ڕازەکانیان ها لەناو دڵ ڕیشم
من ناتوانم باس ڕاگەی دویر و
کووچ خوینین ئەوان ئەڕاتان بکەم
ئازارەکانیان فرەقویلە.
ئەوان دڵیان پڕ بی لەڕەنج و مەلاڵەی
مناڵە ورسگ و بی نازەکان وڵاتە
لەت و پارەکەم.
ئەوان جوور یەی قەترەئاو کەفتنەناو سەراو
سەراو قاتی وەدەریا بی،
بچن گووش بیەن وەدەنگ
ناڵەی پڕ پیچ وتەم دەریا!
ئەوجار پەی بەین وەحەماسەی ئازادی و
جەسەد شەهید ناو دویکەڵ و خوین.
ئەوان شەهید هەوای سەرخوەش نەسیم و

سەفای چەمەنزار ئیلاخ وڵات بین.
ئەوان لاوەلاوەی سەراو ریژاو و
زەمزەمەی شیرین دویەتەیل کرماشان و ئیلام
کردنە حەکایەت ڕاز شووڕش و شەوەیل
ڕاگەی پڕ خەتەر خوەیان.
لە شوون کووچ خوینین ئەوان
سەرانە هەر ئازیەتبارە،
داربەڕویەکان داڵەهوو بێتاقەتن
کەس هوورە و سیاچەمانە
ئەڕایان ناچڕی.
لە شوون کووچ ناوەخت ئەوان
داڵگ گێس چەرمگ خەوەکانم
هەر چەوەڕییە.
ئەوان وەتن:
دوارە تیەیمنەوە و
قژ خوەر چنیم و کەیمەی دیاری
ماڵەکانتان
ئەوان وەتن:
ئیوە هەر میوان ئەسر و
گریان بوون،
کاریك کەیم هەور نەزۆك،
دڵی پڕ بوود.....
بواری و زەوی وشك ئارەزووەکانتان
تیراو بکەی.
من هەرچی سەر تیەرم و سەر بەم
داڵگ گیس چەرمگ خەوەکانم مری
نە نویر خوەر و

نە هەور واران
وە داد تەنیایی نارەسی.
ساڵ تیەید و چوود
من هەر ئەڕا قامەت زەلیل خاکەکەم
گریە کەم.
مهرەبانی وڵات وەجی هیشتگە
لویرە لویر گورگە
شەو تا شەوەکی.
من هەر دوعا کەم
تەرکە سوارەکان ئازادی جاری ترەك
جڵەو ئەسپەکانیان بگرن و
بانەوە ئەڕا لای زاگەی
عشق خوەیان.
ئەوجار من سەر خوەم کەمە

سپەڕ باڵاگەی بەرزیان.
با بکوشیەم...
کەس ناویشێ گووڕ غەرییە.
لە سەر مەزارەکەم نویسن:
شەهید ڕای میلکان!
من خەو دوینم ئەوان دوارەبانەوەو
لە ساڵ ناسواو .. گوڵباخی
ئەڕامان بکەنەدیاریی
قرمز
قرمز
جوور خوین جگەر خوەیان
نازك
نازك
جوور سروود ئازادی.

ئەوانەیل

عەلی ئولفەتی

لە تماشاێ کام ئاوەو هاتن؟
ئەوانە گ تەنیا ناوێان زانستیم
چەوەیل م دی بێ نزەو بوینە و خاس نیەنووڕن
ئەوانەیلیش نە پیر بوون نە مرن
ئیمە نە بایێە سەر بناتایمە سەرێان
یەکێگێان وەت:
نەتوواسم لەێوا وە پێ بکەم
ئەوەڵ خاس نووڕستمە چەوەیلێەو
جفتێ کەمووتەر لە ناوێان باڵەو گردن و چین
بێ هەویلا د گولله تەقانمە لێان
ئێکەش
چاییگ ئەراێ خوەم ڕشانم و
سیکارێ لە بانێ کیشام و
چیم ئەراێ تماشاێ ئاوەیلێ گ
تازە ڕشیاوینە ناو سیروان

جانشین

جانشین

مەلا پەریشان

یا فەرازەندەی سوورەی هەل ئەتا
یا بەرازەندەی تاج لا فەتا

سەخات نە عالەم پەیدا کرد شیووع
زکات سائل دەر حال رکووع
یووفوونە بلنەزر وە شان تو بی
ئایەی ئنەما بورهان تو بی
ئایەی ئنەما کردەن مونجەلی
وەصی ڕەسوول نیەن جوز عەلی
تو و پەیغەمبەر هەر دو بەشەکی
وە صوورت دووان وە مەعنا یەکی
هەرگز ئەی بەحسە نەمارم کەمی
وە نەص حەدیس لەحموکە لەحمی
ئەگەر ئەو تینە تونی زەیتوونی

ئەگەر ئەو مووسا تو چوی هاروونی
ئەی شەخص ئەجەل پەی حەق
شناسان
دوشمنان ژە زەرب بازووت هەراسان
ئەی قووەی بازوو دەست قەزا پیچ
پەی حوکم قادر قەدر بی تو هویچ
ئەی صەدیق نەواز میر موقتەدر
ئەی عەدو گوداز چەنی قەهر قاهر
ئەی ئەسدوللا مەنصوور ڕووژ حەرب
ئەی قودرەتوللا ڕەعد و بەرق و زەرب
سابت و صابر، قادر پەی دوشمن

خازع و خاشع پەری زولمنەن
بەرگوزیدەی حەق بی موباهەلە
وەصی نەبی بلا فاصلە
ئەر فەصلی رودا کردشان تەزویر
جای شێر گرتن روباهان پیر
شەهباز و خەفاش کەی بین نەزیر
وە ما یەستەوی ئەعما وەلبەصیر
یا زەوج بەتوول ئەمیر صەفدەر
یا ئەبالحەسەن یا ساقی کەوسەر
موجرم چم هاوردم وە سقل گوناە
یا عەلی ئشفەع لەنا عندەڵلا

چمەتەیلی ئەڵکریا

مەحەمەد حەسەنی نیا

دیمەنی خوەڵەکووی
لە کەلاوەی
خا پویر
قوو قووی
دڵتەزنی
بایەقوشی
تیژباڵی پیر
لاواری تیەریکی
ئی شەوەیلی دەیجووری
بی چراخە
لە پای داری
هەڵی هەناسی
ئی ویرانە
تادویر
تادویر
داخمە ئرا
چوارشەمە سووریەیل ئی
سەرزەمینە و
چمەتەیلی ئەڵکریا و
تەرەقەیلی
خەولەرن و
گەڵا گەڵا
مناڵەیلی چەتوین
لە خەرمانەی
لە سروود و
لە موسیقای ئازادی و
لە نویر
لە نویر

فۆتۆ: غەیس سالّح

ئەفسانە چەس؟

گوڵ سوو

لە سەر ئەفسانە و شێیەو کردنی و یەگ ناوەرۆکێ چەس، وە شێوەی جیاوە جیا باس کریاس. هەر زانایگیش وە پەیێ لە ناونوورسن و تەماشای خوەی پێناسەێگ ئەرا ئەفسانە کردیەو دانایە. هەر وەی جووریشە، فرە هویرەو کەریش وە سەریا قسیە کردن، جیاوازی هویریش لە بانی هاتیەسە دی. بریگ ئویشن:(دارشانن و دروس بوین کەلیمەی ئەفسانە، لەو قسیەیلە هاتیەسە دی، بێ جێین یا ئەلاجەوین و کەفنەو دەیشت لە هویر و وە سەریا چێن خەڵك سادە). هەر ئەی جووره تاریف و پێناسەی لە ئەفسانە، بویە مەمەر یەگ مارکس مۆلەر(ئەفسانە وە وەخت و سەردەم شێتانەیی مەخز ئایەم بزانێد). ئمجا لەی لایشەو هێربێرت سیبەنسەریش (ئەفسانە وە غەڵەت ئایەمەیل سەرەتایی ناو بردیە) و وەتیە:"ئەرا یەگ ئایەمەیل ئەو دەمە نەتویەنسنە لە مانای ئەرایل و بوینەیل هاڵی بوون، وەی مەمەریشە لە ناسین چێشتەیل وە ڕی چەفتا چێینەو هەڵە کردنە". ئایەم هە لە رووژەیل یەکم ژیان کردنی هەوڵدایە خوەی بناسێ و جێ پای خوەیشێ لە ناو گەردوون دیار بکەید و لە نیشانەیل و دیاریەیل دەوروبەریشی هویرد بووگەو. خەو و خەیاڵیشی ئەرایان دیە، تا بتویەنی دەسڵات خوەی وە سەر ژیانگای خوەیا بسپاری. ئەرا یەیشە تویەنیم بویشیمن:(ئەفسانە خەو و خەیاڵ خەڵکەیل بویە)، لە ملە جەرییگ لە ناوەین ژیان و مردن، نەزانین و زانین و گام ئەڵگرتن ئەرا ئاشنا بوین وەل دیاریەیل گەردوونا، لە ئەنجام یەگ تاقی کردنەو هویریش وەلیا کردنە، ئەفسانە هاتیەسە دی. ئەفسانە بویە زووانی ڕاس ژیان یا(مەتەڵێگ ئەرا خوەشی و نەخوەشیەیل ژیان سەرەتایی) ك کەمێگیش ڕی و ڕەسم یا (تقوس) لە ناوی بویە، ئەرا مەنن زگ و زا- ئەفسانە وە پێویست فرە گرنگی زانینە، هە ئەرا یەیشە ئەفسانە دروس کردنە. ئەرا دیفاع لە ژیان، ئایەمەیل سەرەتایی بریگ ڕی و ڕەسم ئایینی دامەزراننە. ئەرا یەگ تواسنە وە ڕی و ڕەسمەیلە پەیوەندی خوەیان، وەل ئازەیل سروشتیا دروس بکەید و باریگانە کار. ئەرا یەگ لە سەرما و ورسگی و مردن و نەخوەشی، ئاز و توانا لە سروشت و ئاەزەیلی بگرید. ئمجا دوینیمن ئەفسانەلەیلیش ڕەنگدانەوێگە لە کووەو بوین خوەزەو ئاوەختیەیلە ئەرا وە خزمەت خسن، وە کار هاوردن ئەی ئازەیلە. ئەی جووره هەست و هویرەو کردنی هن جەمگای سادەی یەکم ئایەمە، بویە یەکم سان بنەوای خوەی پەیدا کردن و دامەزرانن قانوون جەمگای ئایینی و ئینگەیشە هە وەی جووره وە هەساوی تیەرن. یە خوەی ئەوە سابت کەید ك(جەم و کوومەڵ ئاز خەڵق و ئافراندن ڕەوش و ئەو هەستەسە) ك ئایەم وە پا کردیەسەی و ئەڵدایەسەی، ك پێویستیشی وە پێشتگری ئازیگە (مەعنویات) ك هە بنێ نیەتیەید و داکۆکی یا دیفاع لە لی کەید. وەی مانا ك ئەفسانە تەنیا بریگ قسیە هویچ و پووچ و بێ مانا نێیە، بەڵکوو(قبلەی ئایەمەیل سەرەتاییە ئەرا لە ناوەو نوورسن وە خوەیان و وە گەردوون و شێیەو کردنی و پەیوەندی کردن وەل سروشت و تا دەرجەیگیش ئەرا ترس و دودڵی و پرسەیل فرەی خوەی ك نەتویەنسیە جوواویان بەید دانایە. ئەفسانە وە شێوەیگ گێشتی پەیوەندی ناوەین ئایەم و خودایلیە، ئایەم و دیاریەیل سروشت نیشان دەید و پوختەیگیش تاریخ باوەری ئایەمەیل سەرەتایی ئەرامان دیار کەید و ئویشێ. فرە لە ئەفسانەیل هەن ك چوین حەکایەتەیل پیرووز مینن و تا ئینگەیش هە مەننە. وەی باسەو ك کردیمن وەی نەتیجە ڕەسیمن ك ئایەم هە لە سەرەتای ژیانیەو ئەرا ناسین خوەی و سروشت چێشتەیلی هاوردیەسە زووان ك ئمروو وە پێیان ئویشن ئەفسانە یا میتۆلۆژی.

فۆتۆ: غەیس سالّح

چوین لە دڵد هات سەردانم نەکەید

سندس میرزا

تا بویەوهەس چەرخ زەمانەلەبان یەك چە پاڵ خر نەخواردەگەو ناخواد و تاکمەجاریگ دونیا ژیر و بان کریەید ك وەرەد دڵماننیە و تاکمەجاریگ وەکاممانە، وەلی لەهەر دو حاڵەتژیان وەتیەڵ و شیرینی وە سەر ئەچی؛ تا تیەڵی نەود تام خوەش شیرینی لەزەت بەشەو ناکاد.

هەو جووره کەجوانی وەگشت تەو و تاوی چالاکی و هێزی و نەرمی بار سەفەر بەسید وەرەودیار شەکەتی و بی نازی وئارامی چوود تا لە هەرچی هەیس و بەیس ڕووژەگارەسەرفەراز بوود.ئی بار شەکەتەکەی وەسەرمەنزڵ ئومید ئەرەسید و پشتەی قورس نەهامەتی و گرژی ڕووژگار داوەزنید و وە کورتەوچانیگ باڵ چەو لەبان ئاواتەیلی ئەڵگرید. دیدو باوەری ئاڵشت ئەکا و نوورستنیگ نوو وەشەفەق ژیان ئەیاد و لەتاوانباری زەمانەئەوسید و تا وەبار سووك وەرییەو بچوود. ئیمنەی بەشەر هەر تاویگ کەم بیەریمن وسەرگەردان بویمن لەهویر و هەس و ئحساس و سەروەت و سامان!! دیواریگ کولتر لەزەمانەو ڕووژگار بەدبەخت و بەسەزوان ناینەیمنەوەك گشت تاوانەییل باری بکەیمن و زویخی سەگینتر و دەردی کاری تر. یە دی ئاخر بیدادی و بی ئەنسافی و حەق کوشییە؛ لەی دونیا ك دەنگ و هاوار حەق سەنین وەرەو ئاسمان چویەولەناونی هاژەهاژەدەنگەیل؛ نزەی بی گیان ناسنامەو هەویەت زووان دالگی باوان ڕمیاگ و لە بیر بریاگ وەگووش ڕەسی ك بی ناز و بی خاوەن چەوەری دەس نازکیشیگ ئەکا ك لەبیکەسی و غەریبی و بیخاوەن نەجاتی بیاد؛

ساڵەیلی فریەیگەتامازروودم؛ چراخ ماڵ و دڵم کووره؛ ڕی گومەو کردمەو وەیلانم نازانم وەکام ڕیەو بچم تاوەماڵ برەسم؛ هەرچی منەد ئەکردم دیار نەبید؛ چوین لەدڵد هات سەردانم نەکەید و لەبیر بووەیدەم؟

من حەق وەملد دیرم میرات باوگ و باپیردم وبایەد پشت وەپشت لە ناو دڵ و زووان و هویردان جیمەو بکەن! شارەگ ژیان و مایەی فەخر و شانازییدانم؛ دەنگ و ڕەنگ ڕەگەزو تیرەو تایفەو تاریخدان وەمنەو ناسن و فەناو نابوودیم ئیوەتویش مەرگ کوتوپریگ ئەکا ك هویچ دەرمانیگ ئەرای نیە.

قوفلِ ڕیچەرمگ و دڵپاکی ئەمین

ئەحمەد حەمەد مەندلاوی

دونیا گەرمە، وخوەر مس تاونیگ و، یە ڕیچەرمگی هەفتا ساڵە نیشتە ری کەی وە ناو بازاریگی گەورا،شەکەتی لەی دیارە و، یە قوفلِ کۆانەی ها دەسی، چگە ناو یە دکان ئاسنگەریگ و، زوی دەرچگ،نیەزام وە ناو چەن دکان جوور ئەوە چگە؟ ئیسە وساس لە سەر دکانەگەی ئوستا ئەمین، تا ئەمین چەوی کەفتە ئی ڕیچەرمگی هەفتا ساڵە، پڕ چەویلی عەسر بوی، چوین باوگی کەفتە هویری، وەل خوەیەو وەت:

وە خودای نەمر هەر چی ئی ڕیچەرمگە بتوایگ لە لیم بایەتە ئەنجامی بەم ئەرای.

ڕیچەرمگ هاتە ناو دکان و سەلام دا وەت:

ئەری ئوستا ئی قوفلە ئەرام خاسەو نیەکەید ؟

ئەمین مەوقەی ڕیچەرمگ وە نزیکی دی، زیاتر پەکەرەو بوی، و کەفتە یاد باوگ زیاتر، چگە ناو خەیاڵ ،و زەمان منالی، و مهرەبانی باوگی.

ڕیچەرمگ وەی مەوقە هەم قسیە کرد و، وەت:

ئی قوفلە وە لای هەر ئوستایگ بەم، پویل فرەی توایگ ئەرا خاسکردنی؟

ئەمین تەماشای قوفلِ کرد، دی ئی قوفلە کوانەو بی ئعتبار و زەمانی چگە،وە دەرد نیەخوەی، بیقە لەیەیش یەکاری نی یە، بەس وەل خوەی وەت مومکنە ئی ڕیچەرمگە یەك یادگارییگ دیریگ وە ئی قوفلە، بایەتە م ئەرای خاسی بکەم، هەر شکلی بویە.

ئەمین قوفلِ لە دەس ڕیچەرمگ سەن و، دەس کردە خاسەوکردنی، دونیایش گەرمە ئاو وعەرەقی ڕیداگرد.. تا خاسی کرد و، بەس وە هاتن ئی ڕیچەرمگە و وە وەخت کارکردنی وینەی باوگی هەر ها وەر چەوی،.

کار خەلاس بوی کلیتەگەی هاور چەن جا ئەوکردەی و باسەیەی، وە وەر چەوی، دی کارەگەی ڕیکە و تەمامە، وەیرا ڕیچەرمگ خوەش حاڵ بوی ئەرا ئی قوفلە، بسکە خەنگی هاتە چهرەی، ئەمینیش هەم خوەش حاڵ بوی وەلی، چوین ئی قوفلە خاسەو بوی، و ڕیچەرمگ خوەش حاڵە وەی کارە.

ئەمین قوفلِ دا ڕیچەرمگ.

ڕیچەرمگ وەت:دەسد دەر نەکەی ئوستای عەزیزم، بفەرما چەنی ئەمر کەید؟

ئەمین وەت: خاڵوو بچوو ،خودا وە شان ڕاسد، هویچ نیەتوام لەلید، م هەلەیوا درسی کردم ئەراد خاڵوو بچوو، مەنزل خەیر بکە.

ڕیچەرمگ ماقیەو برد، مق بردە دل .

کەمی وسا بی قسیە، چمان زوانی لاڵ بوی و بەسیا، چشتی نەکیشا، دەس کردە بن بەخەڵی، یەی گازی دەرکرد، ئوستا ئەمین چەوی وە گاز کەفت دی یە هنەگەی خوەیە، هن دکانەگەس، یە چە هاوردەی بەخەڵ ڕیچەرمگ!!

ئەمین نق نەکرد، هەها فکر ئحترام و تەقدیر ئی ڕیچەرمگە تا ها لای، وە یەی جا ڕیچەرمگ دایەی گیرسن و سەرکوتانن، بووڕگ لی وسا و، وە دەنگ بەرز وەت:

م وەی ئاخر عومرە..هامە چ فکری، ت وەی جوانیە هایدە چ فکری!!..

کوڕم عەفم بکە، م ئی گازدە دزیم و، وەتم ئەگەر کەرای فرەیگ بووەیدەلیم، م نیمەی پویلەگە دەرکردمەسەی لە گازەگە.

ئوستا ئەمین دوبارە وەتە پی: خاڵوو عەیب نەیریگ، مومکنە ئشتباە بوی، بچوو خوسە نەخوە، خودا وەلد، فکر خوەد بکە.

ڕیچەرمگ زیاتر تا سقان سوزیا و، وەت م چم .. بەس وەی سەعەت تەوبە کەم ، وە بان دەسد تا ئاخر عومرم م پەشیمانم لەلید.

قەیران ڕووشنهویری نویسیاگ

منازل تەمیمی

دویاکەفتن ولەناوچگن ڕووژنامەگەری نویسیاگ وەل ڕووشنهویری نویسیاگ وەیەکترەك پەیوەندی دیرن، لەوەختیگ ئیمەدڵنیایمن ك ڕووژنامەنویسی و ڕووشنهویری لەناو نیەچن وەلی پیشکەفتن لایەن مەرئی بویەسەبایس دویاکیشان ئاشکرای ئاست ڕووژنامەنویسی و ڕووشنهویری نویسیاگ وەتایبەت لە بوار بەرهەم هاوردن و چاپ و بەشەو کردن کتاوەل ڕووشنهویری وەجووریگ ئەندازەی فرووشتن ئەی کتاوەیلەکەمەو بویەو ئاست یا مستەوای پیشانگایل ناودەوڵەتی فرەداوەزیاس و لەپایتەختەیل عەرەبی و جەهانی کەمەو بویە.

سەبەب دویاکەفتن و لەوەرچەو نەگرتن حەرکەن کتاو و ڕووشنهویری نویسیاگ چەس؟!!ئایا ڕکابەری لەناونی دەزگایل پەیوەندی تازەس؟!! یا سەبەبەیل ترەکیگ وجوود دیرن...؟ ئایا سەبەبی کاریگەریەیل ئابووری بازارە؟

قیران ڕووشنهویری نویسیاگ و کیشەیلی، سەبەیل فرەیگ دیریگ و کیشەیل ڕووشنهویری کتاوەیلیش کەم نین، ك تویەنیمن ئشارەت بکەیمنەپرووسەی بەرهەم هاوردن و فرووشتن و هەمیش کیشەیل دارایی ك جوور وەربەس گەورایگەلەوەراوەر چاپ و فرووشتن کتاوەیل و لەلایگترەو ڕەسانن ئەی چاپەمەنیەیلەیەکیگتر لەکیشەیل گەوراس. ئەی سەبەبیلەبوینەبایس کەمەو بوین و دویاکەفتن نەخش کتاو لەوەراوەر دەزگایل پەیوەندی تازەجوور رادیۆ وتەلەڤزیۆن . ڕاسەك پەیوەندیمان وەل کتاو فرەبتەوەو تویەنیم لەرێگەیان لەهەست نویسەرەیل ئاگادارەو بویمن و دەزگایل تازەنیەتویەنن شوونی پر بکەن وەلی ئەی دەزگایلەنەخش تەواوکەریگ دیرن وەبایەد هاوسەنگیگ لەناونی کتاوەیل نویسراو و کتاوەیل ئەلیکترۆنی وەدی باریمن و هەرکامیان تەواوکەر یەکترەکن. گرنگی نەیاین وەشوون بەرز کتاو بوودەبایس لەدەسداین ڕووشنهویری وەی خاترەبایەد سەرلەنوو لەگرنگی کتاو و نەخش ژیاری ئاگاداری پەیا بکەیمن و لە هویرەو نەوەیمنەی و تەقالا بکەیمن ئەرا پشتگیری لەڕووشنهویری نویسیاگ و ئاسانکاریەیلیگ ئەرا چاپ کردن و بەشەو کردنی لە ناونی ڕووشنهویرەیەیل ولات پیشکەش بکەیم و هان بدریەیگەحەرەکەتەیل نویسانن و هەڵەوگردانن و زامن کردن هەق نویسەر، تا کتاو ئەرا شوون بەرز خوەی گلەو بخوەیگ.

ژن جوان و کاریگەری لەبان فکر پیاو

گوڵ سوو

زانکۆ یا جامعەی (راپۆرت) هۆڵەندی دەسکردگەسەئەنجامداین تاقیکردنەوەیگ لەبان قەیریگ لەپیاوەیل ك وەل چەن ژنیگ فرەجوانا لەیەك شوون دایانناوین، ئمجا وە گوورەی تاقیکردنەگەئەوەدەرکەفت ك پیاگەیل توانای تەرکیز و دوینستنەوەی چارەسەر کیشەیل لەدەسدەن. پیاو لەوەختی ژن جوانیگ دوینیگ هویرەوکردنی کزەو بووگ و گشت هویری خەیگەلای و فرەترین هەول دەیگ ئەرا ئەوەك مەیلی وەرەو لای خوەی بکیشیگ و سەرسام یا موعجب بووگ وەپی.

بیجگەئەوەیش ئەو بەحس هۆڵەندیەجەخت لەبان ئەوەیشکردگەك ژن فرەجوان کاریگەری دیریگ لەبان کەمەوبوین توانای فکری و هیز تەرکیز پیاوەیل ئەرا ماوەی دیاریکریاگیگ، وەلی لە هەمان وەخت ئەوەئسپات نەکریاگەك جوانی ژن کاریگ لەیوا لەلی بکەفیگەوەپیاو هویر و ئەقڵ خوەی لەدەس بەیگ ئەرا، ك هەرچەنی ئی چشتەرویدا وەل پیاویگا لەوڵات (مسر) لەوەختی کابرا سوار شەمەندەفەر بووگ و جانتایگ پویل ئەڵگرتگەو پویل زەویەگەی بویەك فرووشتویگەی، وەلی لەشوون ئەوەك خانمیگ فرەجوان لەلای نیشیگ دی گشت چشتیگ لە هویریەو چووگ و پویلەگەی لەلی دزن، ئمجا دویاخر لەوەخت وشکانن دەرکەفیگ هەر ئەو ژن جوانەك لەشانی دانیشتگەپویلەگەی دزیە!

وەلی پیاوەیل لەلای خوەیانەوە وەپیان لەیواسەئەیەمەعنای ئەوەنیەیگ ك کەسایەتی پیاو وەو جوورەسەوەشیوەی گشتی و ئویشن فرەجار ژن جوانیش دوینیم، وەلی وەو جوورەکاریگەری نەیریگ لەبانمان، لەوەر ئەوەمەرج نیەبەحسەگەیا تاقیکردنەگەباوەتی بووگ، لە هەمان وەخت دگان وەتوانای ژنەیلا نەن لەو مەیدانەوە، وەتایبەت لەو وەختەك پیاویگ سەرسام یا موعجب ژنیگ فرەجوان بووگ. ژن لەی حاڵەتەیلەلەزیرەکی و ئازایەتیەگەی کەمەو نیەوگ لەوەختی پیاویگ جوان و مەیلکیش بوینیگ، بەڵکوو ئازایەتیەگەی زیاترەو بووگ، چوینکەنەخشەدانەیگ ك چوین مەیلی وەرەو لای خوەی بکیشیگ!

ژن جوان تویەنیگ هس و هویر فرەیگ لە پیاوەیل گەورای جەهان ئەرا خوەی بووەیگ. کلیۆپاترایش لە ناودارترین ئەو نموونەیلەسە. ئمجا لە وەختی پیاوەیل رەسنەژنیگ فرە جوان یا ژنیگ جوان دوینن کۆمپیووتەر ئەقڵیان وسیەیگ ئەرا ماوەیگ و گشت هویر و هووشی کەفیگەلای جوانی ئەو ژنە، هەر لەوەر ئەوەیش توانای هویر و تەرکیزی لەدەسدەیگ . زانایەیل دەروونناس لەهۆڵەندا جەخت لەبان کاریگەری ژن جوان لەبان توانای هویرەوکردن ئەو پیاوەیلەکەن ك گشت توانایان خەنەکار ئەرا وەدەسهاوردن ئعجاب وەرانوەر و دی هویج تاقەتیگ وەپیان نیەمینیگ ئەرا وەکارخستن هویر و هووشیان، بیجگەئەوەیش پیاوەیل وەچەو ئاشق بوون، وەلی ژنەیل وەگووش!.

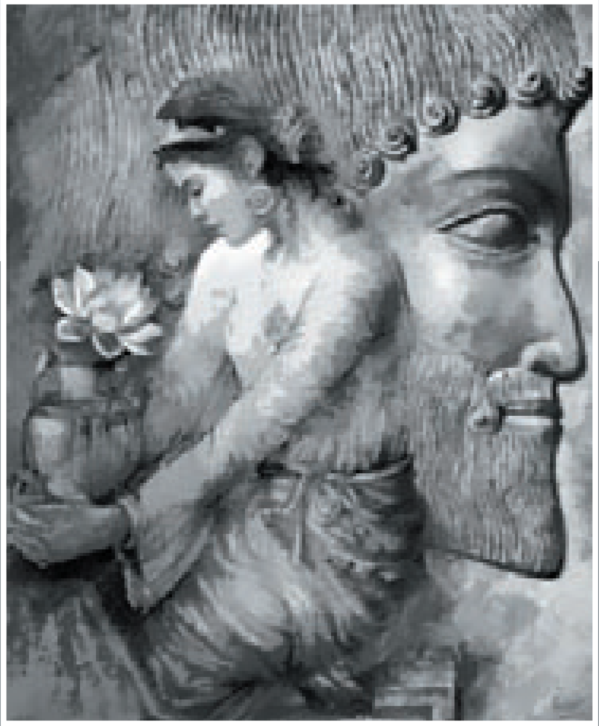

ماندانا دالگ کۆرش دویەت پادشای ماد

گوڵ سوو

ماندان یا ماندانا ئەی وشەوەمانای شای بوو عەنبەر سێیە، دویەت ئاژی دەهاك دویایین پادشای ماد ك هاوسەر کەمبۆجییەباوگ کۆرش گەپ بویەو لەی ژن و ژنخوازەو ژن وشوییە،کۆرش هاتیەسەدی. ماندانا لەمختدان و ئەدب کردن کۆرش و جێوەجی بوین دەسلاٚت وەکورەی بەش گەواری دێرێد.

ماڵدان یەکمین مەدرەسەی کۆمی ك لەناوێ گلەو ژنەیلی لەکورەیل بوی بنیای نا و خوەیشی وەشاگردەیل ئەی مەدرەسەدەرس دایەو ئەرایان باس هقووق و قانوون کردیەو لەو باوەتەو فێریان کردیەتا هقووق و قانوون بناسن. وەکۆرشیش یایدا ك بایەد پایە و بنەمای زوڵم و نادادپەروەری لەناو بووەی و لەهەر هاڵ یار و خەمخوار ژێردەسەیل و بندەسەیل بووت. لەی مەدرەسەفەنەیل سوواری ئەسپ و تیرئەنازی و چوین جەنگ کردن و تاکتیکێ دەرس دریایە.

نهێنیەیل جایەڵبوینەوە

گوڵ سوو

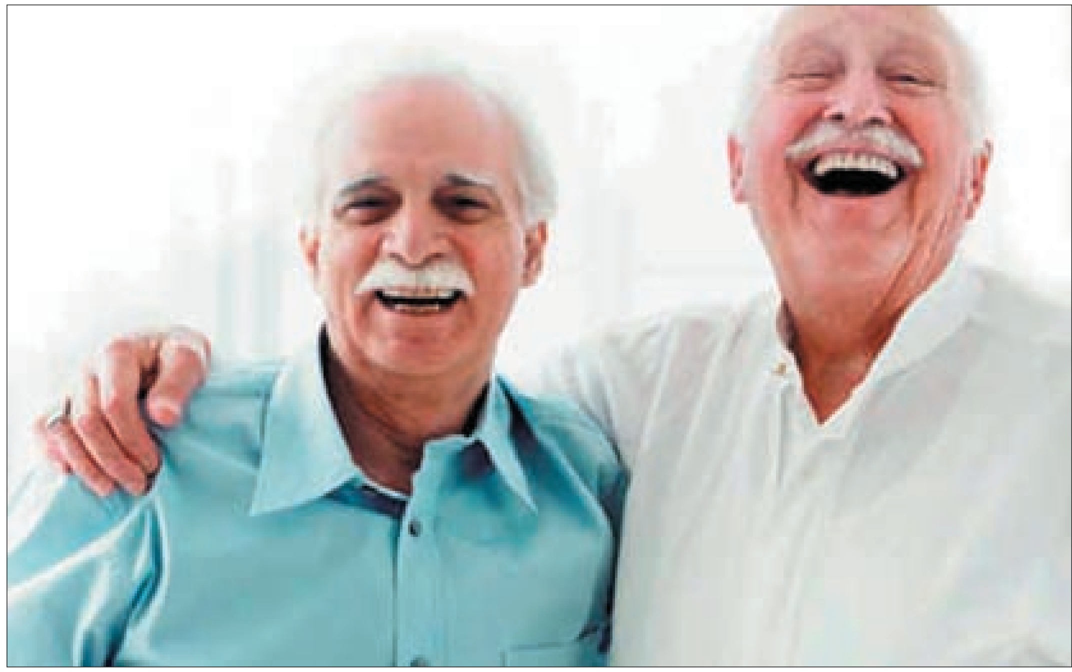

ئایا کەسیگ هەس خوەشی نایگ ك لە عومر خوەی بویچگتر دیار بووگ؟ بیگومان فرە کەس هەمیشە ئارەزوو ئەوە دیرن گشت وەختەییان خوەیان وە جایەڵ نیشان مەردم بیەن، ئمجا ئەگەر توایدد تەماشای شوناسنامە یا جنسیەگەد نەکریەیگ و عومرد ئەرا کەس دەرنە کەفیگ و بویدە خاوەن جوانییگ ك بتویەنید وەرگەی (وەخت) بگرید،

قەیریگ قانوون و رینمایی جوان هەس بایەسە هەوڵ بەید و بتوینید پەیڕەوییان بکەید، لەوانەیش:-

١- مقەیەت خوەد بەگەرمی و شەوق خوەر : ئەگەر توایدد زوی پیری وەپیدەو دیار نەیەیگ و بتویەنید وەرانوەر وەخت بگرید و بویشید من هیمان جایەڵم و خوەد وە جایەڵ نیشان بەید، یەکەمین چشتیگ ك بایەسە ئەنجامی بەید، ئەوەسە ك مقەیەت خوەد بوید لە گەرمیەیل زەرەدبەخش خوەر، ئمجا وەرجە ئەوەك لەماڵ بچیدە دەیشت کرێم دژە خوەر بیە لە دەمچەود، چوینکه شەوق گەرم خوەر بووگە سەبەب زوی زوی پیربوین دەمچەو، دی وەو جوورە تویەنید ری لە لووچی دەمچەود بگرید.

٢- جنگ جوان هەڵوژن:

هەوڵ بیە ئەو جنگەیلە ك پووشیدەیان، لە عومر خوەد گەوراتر نەوگ، چوینکه هەر قوناغیگ لە ژیان جنگ تایبەت وە خوەی دیریگ و تنیش بایەسە بزانید کام جنگ ئەراد پوریەیگ، ئەرا نموونە: ئەگەر دویەتیگ عومر ٢٠ ساڵەی، هەوڵ بیە چاکەت و پەنتروون لەوەر مەکە، ئەگەر رەنگ پووسد چەرمگ و هویلانەید ئەو جنگەیلە لەوەر بکە ك رەنگیان تووخەو ئەگەریش وە چەواشەوە رەنگ پووسد تووخە جنگ رەنگواز یا کاڵ لەوەر بکە.

٣- رەنگ بیە لە ناخوینەیلد:

ئەگەر توایدد جایە لتر خوەد نیشان بەید لەوەر چەو مەردم، رەنگ بیە لە ناخوینەیل پەنجەد، باننویخان بارەکار، وەلی نەك وەرەنگەیلیگ کویەن وکلاسیگ، چوینکه بەعزە ئافرەتیگ هەس لە گونجیان رەنگەیل نیەزانن، وەلی هەوڵ بیە ئەو رەنگەیل جوانە هەڵوژن ك زیاتر جایەلانە بووگ، ئەرا نموونە: رەنگ قرمز یا پەمەیی.

٤- ری لەوشکبوین پووسد بگر:

ئیمە زانیم ك ساڵ وە ساڵ عومر ئادەمیزاد زیای بووگ و لە هەمان وەخت پووس دەمچەویش زیاتر وشکەو بووگ و زیاتر جوانی خوەی لە دەسدەیگ، وە تایبەت لەوەرز یا فەسڵ تاوسان، چوینکه لەی وەرزە زیاتر چیدە دەیشت و هەوایش لە تاوسان فرە گەرمە و زویتریش پووسد وشکەو بووگ، ئمجا لەوەر ئەوەیش بایەسە وە شیوەیگ جوان و رێك و پێك بتویەنید گشت رووژیگ پووسەگەی دەمچەود لە خانەی مردگ قورتار بکەید، ئەویش ئەوەسە ك کرێم نەرمکەر باریدە کار ئەرا وەرگری لە پووسد.

٥- مقەیەت چەوەیلد بە:

مقەیەتیکردن چەو لە شەوق خوەر فرە گرینگ یا موهمە، لووچی دەمچەو لەیواسە ك لە عومر خوەد گەوراتر دیار بەید، ئمجا خاسترین ریگە ئەرا قورتاربوین لەی کیشە، ئەوەسە ك ئەو وەختەیلە هایدە دەیشت عەینە ك وەرخوەر بکەیدە چەو.

یە غەڵەتی کردیە وە ملیۆنر

گوڵ سوو

شاگرد یەکێگ لە رێستورانەیل شار سووسەی توونس، وە مەمەر هەڵەی بانکەێ هە وە ئاسانی بویە ملیۆنر!؟. وەلی ئەی شاگرد دەس نا وە خەیر خوەیەو، ئەی ملیۆنریە قەبوولی نەکرد. رووژنامە شروق تونسی ئەی خەوەرە بلاوەو کردیە، ناویش لەی شاگردە هاوردیە ك ناوی حەبیب عومرانییە. ئەی کابرا ماوەیگ وەر لە ئینگە ١٢٠دینار تونسی بەید بنەیدە بانك، وەلی کارمەند بانکەگە لە نویسین رەقەم پویلەگەی هەڵە کەید و نویسێ ١٢٠ملیۆن دینار ك وەرایوەرە وەل ٩٠ملیون دۆلار ئەمریکی!. وەختی حەبیب لە بانك ئەڵگردیگەو و چوودەو ئەرا جی خوەی، رەفیقەیل و کەسەیل نزیکێ دەفتەر هساوەگەی تەماشا کەن و هەوڵ یە دەن ك حەبیب بچوود پویلەگە گێشتی بسێنێد، وەلی حەبیب لە جیاڵی گووشدان وە وان، گووش دەیدە دەنگ وژدانی و چوود وە بانك ئویشی: ك لە نویسان رەقەم پویلەگەم هەڵە کردینە و لە ئەی جوور ملیۆنری چەو نویقنێد!.

گوڵسوو 50 شمارە(70) ئایار 2010 میلادی

ئەگەر کارەبا ڕووی بیاتا خوەی دیادە دەس وەزیر کارەباوە!

ماجد سوێرەمەیری

ئیمساڵ تاوسان زوی دەر قاپی لە مەردم بیچارەی عیراق گردیە و وە یەکجار پلەی گەرمی بەرزەو بوی و جاریگ تر بیمارەیل وەدەس گەرمی ناڵنن و مناڵەیل کوورپەیش زیرەیان رەسیەسە فەلەك و وەزارەت کارەبامانیش وەك گشت ساڵیگ لە جیاتی ئەوە ك وەبی دەنگی کار خوەی ئەنجام بیەید و ئاست کارەبا ئیمساڵمان برەسنیدە چشت ماقوولیگ ك هەم خودا و هەم مەردم وەپی رازی بکەید، خود وەزیر کارەبا و یاوەرەیلی لە شاشەیل تەلەفزیۆن مل قوتەو لە مەردم کردنە و کوول کوول و بوخچە بوخچەی (تصریحات) پڕ گووشمان کردنە و خەو وخەیاڵ خەیاڵدارەیل وەرەو تاوسانیگ پڕ لە گژەی وای پانکە و هاژەی موبەردە و سپلیت و ئێرکۆدیشن و نیمەروان خەفتن ئاسوودەیگ بردنە!!! وەلی ئیمە هووکارەی ئەوە بویمنە دی وە قسیەی دەم کەس باوەر نەکەیمن و پەیرەوی قسیە پیرووزەگەی ئیمام عەلی(ع) بکەیمن ك چوار پەنجەی دەس پیرووزی نا ناوبەین گووش و چەو مبارەکی و وت : لە ناوبەین هەق و باتڵ تەنیا چوار پەنجەس!! بەلی ئیمساڵیش گەرمی دەر قاپی لە لیمان گرد و گووشمان پڕبوی لە (تصریحات) و کارەباگەمانیش خەریکە هەر وەرەو دویا چوود!!.

شایەد خوەنەوار ئەزیز ئەوە بپرسید ك ڕووی چ پەیوەندییگ وە وەزیر کارەباوە دیرید؟... ئەزیزەیل هەڵەپەڵە مەکەن، وەختی من فکر لە جەناب وەزیر و دار و دەسەگەی کردم ئەو وەسەرهات فۆلکلۆری ئەوسای خوەمانە کەفتە هویرم ك ئویشید:

کابرایگ لەو دەیشتەیل کوردەواری ئەوسا وەرەو شوونیگ دویر، ریگە گرتویدە وەر و لە وەخت ڕی کردنی تەماشاکرد کابرایگ ڕاوچی تانجییگ و تولیگ و چوو یا دار دریژیگ و قولنگەیگ و قەیری ئاگردوی وەل خوەیەو هاوردیە، ئی کابرایشە ئەلاجەویی وەی چشت سەیر و سەمەرە هات و خوەی رەسانە لای و دویای سەلام و عەلەیکەسەلام، لەلی پرسی: ها برا ئۆغرد وە خەیر وەی هەمکە بەزم و ڕەزمە وەل خوەدا هاوردیدە؟! کابرای ڕاوچییش جوواوی دا و وت : وەڵا برا توام بچم ئەرا ڕاوکردن ڕووی؟ کابرای ریواریش وت : ئاخە برا ڕاوە ڕووی ئی هەمکە بەزم و ڕەزمە ئەرا چەیە؟ کابرای ڕاوچییش هاتە جوواو وت : برا من تا ڕووی دوینم، یەکم بار تانجیەگە وەردەمە گیانی، ئەگەر تانجی نەگردەی و ڕوویەگە خوەی کردە کوناوە، ئینجا تولەگە وەر دەمە گیانی تا لە کونا بدراریدەی، ئەگەر ئەویش نەتویەنست بگریدەی، ئی چوو دریژمە وە پیچاوپیچ کەمە ناو کوناگەیا تا لە تویك و پووسی گیر بکەید و بکیشمەی دەیشت، ئەگەر ئەوەیش وەپیم نەکریا وەی ئاگردویە دەرکونا لەلی کەمە تەپ و دویکەڵ تا لە تاو خنکیان ئەرا گیان دەرکردن لە کوناگەی بایدە دەیشت و منیش وە ئاسانی بگرمەی، ئەگەر ئەی فەنیشە سەر نەگرد وەی قولەنگەی دەسمە کوناگەی رمنمە مل سەریا و، وە هەرچوینیگ بویە دەری کەم و گرمەی!!! کابرای ریواریش وە سەرسامی فرەیگەوە وت : دەك خودا ئەرا ڕووی خراو بکەید ئەرا ئی کارە، وە خودا ئەگەر من ڕووی و بویاتام و ڕاوچییگ جویر تو بهاتیادە تویشما، وە پای خوەم هاتیامە وەردەسد!!!

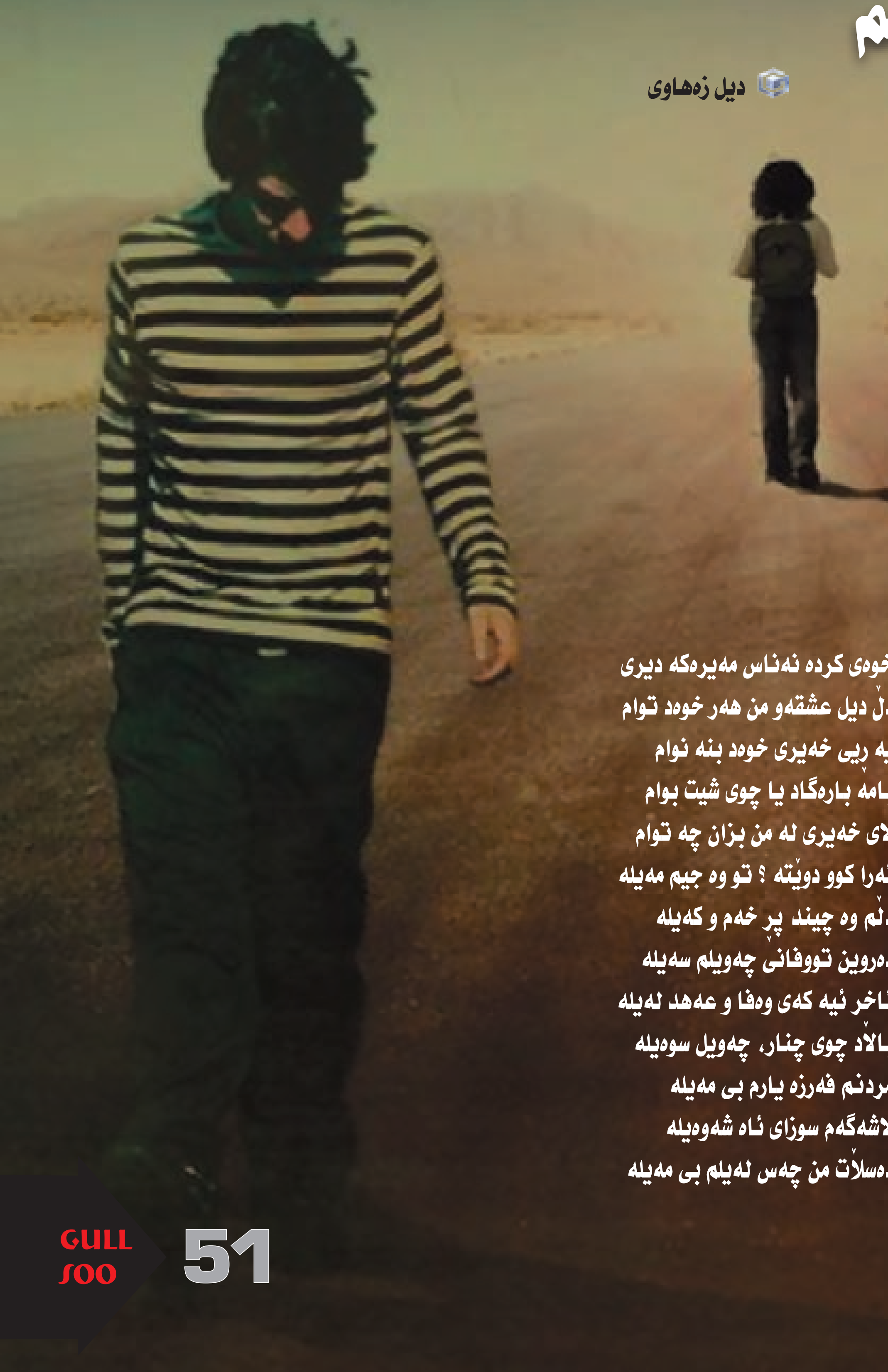

پشت لە عشق کردی
من لە کیسد چیم

دیل زەهاوی

پشت لەعشق کردی من لە کیسد چیم
ئەگەر عشقد نەود کی زانی من کیم
ڕەنج و دویری عشق من فرە دیمە
هاوسەنگ ئی عشقەنە زەڕ نە سیمە
چەوەیل بادامید کرد شیت و شەیدام
وە غەمزە و نازی کیشادەمە دام
تو بیدە کەعبەم لە سوو هەتا شام
دڵم رفانی و هیشتیدەم ناکام
خەم گشت وڵاتەیل تو دایدە کووڵم
سەردگەردان کەژەیل وڵ دەشت و چووڵم
بزانن ئەشرەت چەنە کلووڵم
دووس دڵ دایەش نیەسەی هووڵم
خوەشی و سەفای عشق چیە لەهویری

خوەی کردە نەناس مەیرەکە دیری
دڵ دیل عشقەو من هەر خوەد توام
یە ڕیی خەیری خوەد بنە نوام
بامە بارەگاد یا چوی شیت بوام
لای خەیری لە من بزان چە توام
ئەرا کوو دوێتە ؟ تو وە جیم مەیلە
دڵم وە چیند پڕ خەم و کەیلە
دەروین تووفانی چەویلم سەیلە
ئاخر ئیە کەی وەفا و عەهد لەیلە
باڵاد چوی چنار، چەویل سوەیلە
مردنم فەرزە یارم بی مەیلە
لاشەگەم سوزای ئاە شەوەیلە
دەسڵات من چەس لەیلم بی مەیلە

RADIO SHAFAQ
BAGHDAD 102 FM
www.shafaaq.com